

svezok 2 (2017)

numer 2

SLOVJANI.info

izdava je Slovjanska unija

november 2017

TEMA

**Medžuslovjanske kontakty
v historiji i do budućego vremene**

© 1926 Alfons Mucha: Omladina prisegaje pod slovjanskoju lipoju

Sadržanje

Slovo redaktora	1
Slovjansky vplyv do jazyka Esperanta, kako prinos do razvoja Evropskoj civilizaciji	4
Pozicija i možnosti međuslovjanskog jezika do budućnosti	12
Zašto trebujemo međuslovjansky jezyk?	18
Glagoly kako priměr međujezyčnyh homonim v srbskom, češskom i slovačskom jazykah	21
Jezyčne faktory sut ključne do razvoja društva i jedinca	27
Biskup Duh – Čeh, ktorym načinaje historija Zagreba, soglasno s Janom Kollárom: blagověst Hrvatov	44
Obrine ostriženja u Slovjanov v tččenji historije	48
Prva slovjanska proklamacija k slovjanskym govornikam i drugim ljudjam	58
Slovjanska kulturna diplomacija, SWOT analiza, strategija, i taktika do budućnosti, aktivnost Slovjanskoj unije v Čehiji	63

SLOVJANI.info jest profesionalny časopis naměreny do pytanj slovjanskyh narodov v širšem socio-kulturnom kontekstu sejčasnoho vrěmene. Časopis imaje silny proces přegledanja prislanyh član-kov od ekspertov iz redakcije i publikuje originalne teksty pisane međuslovjansky ili vsimi slovjanskymi jazykami, Esperantom, anglijskym, němečskym, hišpanskym, francuzskym, ili italijan-skym jazykami, ale vsaky članok trěbuje iměti nazvanje, abstrakt i ključne slova v međuslovjan-skem i anglijskom jazykah. Časopis imaje neodvisny proces přegledanja - double-blind review. Recenzenti sut eksperti iz različnyh nauk, napr. sociologije, archeologije, lingvistiky, kultury, umět-nosti, ale takože techničskyh i prirodnyh nauk. Vsaky tekst jest přegledany od dvoh neodvisnyh recenzentov, ktorí ne sut iz města raboty avtora ili v sporu s tekstem. Ako mněnja dvoh recenzen-tov sut različne, potom redakcija pytaje tretjeho recenzenta, aby razrěšil rezultat přegledanja.

Časopis SLOVJANI.info izdava je Slovjanska unija (češsky: Slovanská unie z.s.), <http://slovane.org>. Odtiskuje Tribun EU s.r.o., Cejl 892/32, Brno 602 00, Čehija. Časopis imaje dvě izdanja v godině, i jegovo izdateljstvo jest v Pragě. Distribuciju organizuje Slovjanska unija, EACEA PIC 923 564 549, IČ 481 33 396, DS gkf27k9 © 2017 Slovanská unie z. s. MK ČR E 22525 e-mail: redakcija@slovjani.info

print ISSN 2570-7108

9 772570 710009

veče informacij
čitajte na stranici časopisa
<http://slovjani.info>

on-line ISSN 2570-7116

9 772570 711006

Slovo redaktora

Jan van Steenbergen

glavny redaktor časopisa i městopředsědnik družstva Language Creation Society

S grdostju přědstavjajemo svojim čitateljam prvy numer novogo profesionalno-go, naučnogo časopisa SLOVJANI.info posvečenogo vsim aspektam bogatoj historije, kultury, i budúcnosti slovjanskyh narodov. Našim časopisom hočemo přědložiti avtoram město, kde mogut publikovati članky v oblasti vsih možnyh přědmetov svezanyh s Slovjanami: od historije, politiky, sociologije i ekonomiky do slavistiky, literatury, muziky, umětnosti i tako dalje. V užšem smyslu časopis jest posvečený kvestijam slovjanskoj vzajemnosti, inymi slovy: přědmetam obimajučim odnošenja vsekakogo roda medžu slovjanskymi narodami i državami.

SLOVJANI.info jest medžunarodny časopis. Članky mogut byti pisane v vsih slovjanskyh jazykah, a takože v anglijskom, němečskom, francuzskom, hišpan-skem, italijanskem ili Esperantu. Vse prislane članky podležut přěgledanju i prověrjenju od našej družiny ekspertov i redaktorov. Publikacij o podobnoj tematikě jest očividno veče, v raznyh krajah i v različnyh nakladah.

Glavna razlika našego časopisa od drugih jest v tom, že čest našich člankov jest ili napisana v medžuslovjanskem jazyku ili imaje na početku abstrakt i ključne slova v medžuslovjanskem jazyku.

Možno se pytajete: čto jest to za jazyk? Dlja tyh, ktorí nikogda ne slyšali o tutom jazyku, podamo kratko objasnjenje.

Medžuslovjansky jest umětny jazyk (něktori kazali by: «slovjansko esperanto»), stvorjeny na osnově leksičnyh i gramatičnyh elementov jestvujučih v vsih slovjanskyh jazykah, ili najmenje v množinstvu, s cěljem, da by jazyk byl ravno razumlivy vsim Slovjanam: Rusam ravnoliko Slovincam, Poljakam ravnoliko Bulgaram... Někojim ta ideja može izdavati se divna, ale trěba iměti svědomost, že ješče v 19-om stolětju bylo široko rozprostranjeno mněnje, že vsi Slovjanu prinaležut jednomu jedinomu slovjanskemu narodu, a slovjanske jazyky v istinosti sut toliko narěčja jednogo jedinogo vseslovjanskogo jazyka. Ako sbirky mnogorakyh dialektov kako němečsky, grěčsky i arabsky mogut byti jazyky, pytali se onogdašnji panslavisti, čemu ne slovjansky? Iz toj myslji vzniklo pytanje, kako toj obči slovjansky jazyk imaje izgledati.

Najbolje logično razrěšenje byl staroslovjansky jazyk iz 9-ogo stolětja, spisany od svetyh bratov Kirila i Metodija. Tutoj jazyk byl mnogo približeny občemu slovjanskemu prajazyku. V srědnjevěčju služil jako jazyk administracije, a potom, do dnešnjego dnja, jako jazyk pravoslavnoj liturgije. Ale blagodare svojemu harakteru sakralnogo jazyka, staroslovjansky byl neizměnný i přěmnogo arhaičny, da by prigodil potrebam sovrěmennoj, vsakodnevnjej komunikacije.

Tako povstal medžuslovjansky: kako modernizovana i, v istoj mĕřě, oproščena forma staroslovjanskogo.

Malo kto imaje vědomost, že medžuslovjansky jezyk imaje dolgu historiju. Uže v 1583 godu hrvatsky duhovnik Šime Budinić publikoval svoje převody děl Petra Kanizija na *Slovignsky*, složeny směs staroslovjanskogo, srbohrvatskogo, češskogo i poljskogo, napisany i latiniceju i kiriliceju. Prvu gramatiku pod nazvoju *Gramatično izkâzanje ob rúskom jezíku* napisal v lĕtah 1659-1666 ješče drugi hrvatsky duhovnik, Juraj Križanić, a v lĕtah 1663-1666 Križanić v tomže samom jeziku takože napisal svoje glavno dělo, traktat *Razgowôri ob wladátelystwu* (bolje znany pod nazvoju *Politika*). Dalše projekty medžuslovjanskogo jezika napisali v 19-om stolĕtju m.dr. Ján Herkel', Božidar Raič i Matija Majar-Ziljski.

Segdašnji medžuslovjansky jezyk vzniknul lĕtom 2017 goda posľě mnogolĕtnogo partnerstva i postupnogo slivanja dvoch najbolje aktivnyh i znajemyh projektov 21-ogo stolĕtja: *slovianski* (2006) i *novoslovĕnsky* (2009). Tuta posľědnja verzija (občego avtorstva Vojtěcha Merunky i Jana van Steenbergena) jest bezposrĕdnje prodolženje poprĕdnjih projektov iz minulyh stolĕtij, ale različaie se od njih tym, že posĕdaje obsežny slovník, veliku občinu koristnikov iz čĕlogo slovjanskogo svĕta i obširnu infrastrukturu v internetu. Medžuslovjansky ne jest slučajny směs materialov vzetyh iz raznyh slovjanskyh jezikov, ale naučna ekstrapolacija voobražajemogo jezika nahodečego se na samom srĕdišču slovjanskoj oblasti, ravno razumliva vsim Slovjanam. Harakterizuje go fakt, že soďrživaje vse bogatstvo staroslovjanskogo i modernyh slovjanskyh jezikov, a jednovrĕmenno imaje odnosno prostu i regularnu gramatiku.

Začto medžuslovjansky jezyk? Odgovor jest prosty: tomu že Slovjanu zasluživajut. Slovjanu, ačĕkoli zajedno zajmajut skoro polovinu čĕlogo evropejskogo kontinenta i sostavjajut jednu tretinu evropejskogo naseljenja, sut poďĕljeni na množstvo srĕdnjih i malyh držav na periferiji Evropejskoj civilizacije. Vsaka država imaje svoj vlastny jezyk, ktory v obče jest malo znany v drugyh krajah, daže susĕdnyh. Čto pravda, slovjanske jeziky sut natoliko shodne, že srĕdnji Slovjanin, čitajuči prosty tekst v drugom slovjanskom jeziku, pravďĕpodobno imaje grubo vpečĕtľenje o jegovom smyslu, ale čitanje naučnyh člankov v drugom jeziku čĕsto okazuje se problematično, osobľivo ako toj jezyk jest něčto bolje oddaljeny od vlastnogo.

A čto s angľijskym? Pravda jest, že angľijsky jezyk užĕ od desĕtilĕtij igraie važnu roľu v medžunarodnom soobčĕnju, takože v slovjanskom svĕtu. Ale dlja mnogyh Slovjanov toj jezyk jest trudny i přĕď vsim čuďži. Srĕď Slovjanov – daže srĕď naučnikov i inyh obrazovanyh ľudij – znanje angľijskogo jezika neprĕstanno jest na nizkom uravnju. Slĕdovateljno značna čĕst Slovjanov jest stvarno odsĕčĕna od medžunarodnoj komunikacije. My věrujemo i znajemo, že dlja mnogyh ľudij medžuslovjansky jest razumlivĕjši od prirodnyh jezikov, a tym bolje od angľijskogo.

V sovrěmennom globalizovanom světu, dominovanom od dolarov, komputerov, internetu i anglijskogo jezyka, jest to nasučno. Granice medžu državami pomalo tratet svoje značenje, a medžunarodna komunikacija stavaje vse važnějša. V takom položenju fragmentacija, izolacija i samodostatočnost sut opasne razrěšenja. Pomimo vsih razlik i, v poněkojih padah, boleznój historije zavzetogo neprijateljstva, potřebna jest svědomost, že slovjanske narody dělet s soboju veče neželi folklor, pradavnu historiju i jezyčnu pokrovnost: one zajedno trpěli v krvavoj vojně, zajedno žili mnogo lět v pasivnyh, zatvorjenyh občinah pod igom komunističnyh režimov, a potom iznenada nahodili se v postkomunističnom vakuumu, v ktorom vsaky iz njih byl prinudženy, da by ponovno odkryl svoj identitet i boril se za svoje město v bystro izměňajučim světu. V obličju vsih izzovov najnovějših vrěmen, partnerstvo v srědnje- i vozhodnoevropejskoj geopolitičnoj oblasti jest neobhodimo. Potřebno k tomu jest razpoznavanje občih interesov, a přěd vsim: vzajemno razuměnje i považanje. Samorazumno, to ne jest možno bez vědy, a ključ do toj vědy jest legko dostupna informacija v pristupnym jezyku.

Webove stranice <http://SLOVJANI.info> sut uže regularno archivovane v Narodnoj bibliotekě Čěšskoj republiky za jihnu kulturnu, obrazovateljnu, naučnu, razslědovateljsku, i druge cennosti s cělju dokumentovati reprezentujuči vzor čěšskogo internetu. Stranice naleži do kolekcije čěšskyh sajtoz archivovanyh i dostupnyh generacijam potomkov. Zapis jest priklučeny do katalogov Narodnoj biblioteky i Čěšskoj narodnoj bibliografije.

Časopis SLOVJANI.info jest vključen do databazy CEEOL (Central and Eastern European Online Library, Frankfurt am Main, Germany). CEEOL jest najbolša i veduča medžunarodna institucija archivujuča naučne časopisy i knigy v oblasti humanitnyh i socijalnyh nauk v prostoru srědnjoj i vozhodnoj Evropy. CEEOL davaje pristup raziskivateljam, učiteljam, studentam, akademikam, i vsim drugym publikujučim licam do najlučšij naučnyh informacij velikoj databazy, ktora drži vyše od 350.000 naučnyh tekstov pisanyh v različnyh evropskyh jezycak. Nyně takym jezycak jest i naš medžuslovjansky jazyk.

Dragi čitatelji, imajemo naděju, že tutoj novy časopis okaže se pozitivnym i koristnym prinosom do slovjanskoj vzajemnosti. Hočemo srdečno poblagodariti vsim našim sučim i budučim avtoram, a takože našim čiteljam, bez ktoryh naše usilja byli by naprazdne. Pozyvajemo Vas na surabotu!

Slovjansky vplyv do jazyka Esperanta, kako prinos do razvoja Evropskej civilizaciji

Nikolay Vladimirovich Kuznetsov

Saint-Petersburg State University, kuznetsov.n.v.hist@yandex.ru

Evropska civilizacija z časa davnyh Grčije i Rima byla toj, ktora žadala byti civilizacija všesvětna. Jednoj z častij toj mysli byl «universalny jazyk». Jazyk Esperanto byl jednym iz mnogyh podobnyh jazykov, ktory byli sotvorjene ve raznyh stranah Evropy. Ale samo Esperanto imalo silny vplyv slovjanskyh kultur i jazykov, i mnogo ljudij Esperantskogo dviženja medžu 19. i 20. věkami byli slovjani. Ve tutom članku avtor govori, kaky byl toj vplyv, i čto slovjanstvo dalo do jazyka Esperanto.

ključne slova: Esperanto; evropska civilizacija; slovjanske jazyky

I. Evropsky univerzalizm

Evropska civilizacija, ktora imaje v svojih korenjeh kulturu davnjego Rima i davnjego Grčije, prvopočatkovo byla civilizacijej, ktora žadala rozširiti se do všego světa i stati universalnej. Evropsky universalizm imal rozmanity pějavenja po hodu rozvoju evropskej civilizaciji.

Davni Grěki, a potom i Rimljani, mysleli se jedinymi nositeljami civilizaciji, dužavši rozširiti ju do inyh narodov. To odbyvalo v čas pohodov makedonskogo gospodarja Aleksandra Velikogo na vzhod. Tě pohody protiv «barbaram» shoda privedli do rozširenja grečskoj (a to značit i evropskej) civilizaciji za granicy Balkanskogo polostrova i grečeskich kolonij na široko ozemje od Jadrana do Nila, Hinda i Persidskoj zatoky, spajannej grečskym jazykom [Lapenna, 1974, p. 3] i filozofijej.

Grečsky filolog Aleksarhes, učastnik pohodov Aleksandera, ztvoril utopičny projekt Uranopolisa s vlasnym jezycem, žadajuči ztvoriti spravedlivu rovnopravnu společnost [Королевич, 1989] po pravidlam grečeskoj civilizaciji. Ta společnost isnovala nedlugo, ale ono bylo svědestvom duženja ztvoriti universalnu civilizaciju.

Rimska kultura preimala mnogo z kultury Grekov, vratane mitologiju i filozofiju. Ale ve mnogom Rim posunul se dale Hellady. V hodě vojn z Kartagenom, grečeskymi gospodarstvami, dobyvanja Galliji byli stvorjeny i spajanny myslem Rima, jako centra světa, i Rimskogo Česarstva, jako česarstva všesvětneho, universalnjego. Vše drogi vedli do Rimu, a samy Rim byl měrnikom civilizaciji, natjegnuvšej se od Britanij do Egipta i od slupov Herkulesa do pěskov Arabskoj pusty i spajannej ne samo jedynoj kulturoj, ale i jazykom [Lapenna, 1974, p. 4], ktory do sego časa ohranuje svoje čestno značenja medžunarodnogo.

Myslj všesvětneho césarstva ne zgasla razom s upadkom věčného groda. Ona byla zahytjena Karlom Velikom, prvym za tri stolětja oglasivšim se cěsarem na zapadě Europy. Jeho cěsarstvo bylo ideologičnym pokračovanjem Rimského Cěsarstva na zapadě, rozširivši se na uzemji Franciji, Německa, Italiji i zmežnyh z nimi gospodarstv.

Dale go prikladu poslēdoval Otto Veliky, ztvorivši Najsveto Rimsko Cěsarstvo, isnovavše do 1806. goda i pretendovavše na vplyv do všego světa, že bylo zvlastno siljno prejavlennym v redenjě doma Habsburgov, vlastnivših Němec-kom, Spanskem, historičnym Nizozemskom i velkem častem Poldennoj Ameriky.

Doležity rolj v spajanni takyh universalistskyh duženj v Evropě izgralo hristjanstvo. Zrodivša se na Najblizkem Shodě v počinė prvogo věka od Rodženja Hristova religija stala prvoj, ktora privolila do svojego rozširenja dlja potvrđenja se v rolě Všesvětnej Crkvi. Religija Grekov byla narodovoj, religija Rimljan vsavala v se věry i božstva podmanennyh narodov, město togo, žeby obracati podmanenny plemena do věry SVOJIH přědkov. Religija davnjeho Egipta byla samo dlja statnikov egipetskogo gospodarja, a věra irancev ne uhodila za granicy jih světa. Judajizm, ktory imaje najtesne spojenje s hristjanstvom, do sego časa ne bylo osoblivo rozširjenym medžu ne-judejami. A hristjanstvo naraz dužilo rozširiti se do vsih, bo dlja Hristusa «ne jest hellina i ne jest judeja» (Gal. 3:28; Kol. 3:11), čto naraz izbavilo hristjanstvo od narodovyh medžej i pomogalo jeho rozširenju do všego světa, izdělavši tu religiju po pravdě všesvětnoju.

I v Rimskom Cěsarstvě myslj všesvětneho cěsarstva Rima (vsi zahodni cěsari pretendovali na nastupnost od Rima, vratane Napoléona Bonaparta, žadajuči rozširenja svoje vlady), i myslj religiji odkrytoj dlja všeh spojali se, stvorivši Europu kako taku, ktora stala poměrne kulturno jedinoj do 19. věka.

I Evropa žadala rozširiti se. Evropcy kolonijali prostory všeh kontinentov, žadajuči rozširiti hristjanstvo i svoj život, i.s. svoju civilizaciju, do všego světa. Kolonijalno cěsarstvo Velkej Britaniji zastupaje mežú takogo universalizma, rozširivši se do všeh kontinentov světa.

Rozširala se religija, rozširala se kultura, rozširali se jazyky. Ale u člověkov voznovali mysli o ztvorjenji novyh, všesvětnyh jazykov¹, ktore trebne byli pracevati myslam člověčestva [Lapenna, 1974, p. 35] (čti: evropskoj civilizaciji), ale ne roznyh stron [Хо́бсба́йм, 1998, p. 63-64]. I take projekty jazykov šel obok s rozvojem světa. Isaack Newton, Renée Decartes, Jan Leibniz, Toma Campanella, František Beacon, Jan Amos Komensky byli jednimi iz těh, kto myslěli potřebnym sotvoriti taky jazyk.

Treba zauvažiti, že v něktorej stopeni myslj jazykovogo spojenja je tipična i slovjanam, hotj ona rozširena je v většej stopeni do mysli mežuslovjanskogo sojedinenja, zastupnogo myslej panslavizma i rozmanitymi projektami jazykov

¹ Podrobný list takyh jazykov privodi Aleksander Duličenko [Дуличенко, 1990].

[Кузнецов, 2015]: davnoslovjanskem jeziku svetyh Cyrila i Metodija, vseslovjanskem jeziku Jirija Križaniča [Крижанич, 1859] i mežuslovjanskem jeziku Vojtěcha Merunky [Merunka, 2012], Jana van Steenbergena, Ondreja Rečnika i go odrozej – venedskom jeziku N. Kuznecova i W. Czura, zastupnogo na čas napisanja sego članka samo autorskyimi rukopisanjimi, pripravavšich se do vydanja.

Někdy u člověkov byl jeden jazyk, ale Gospodj ve gněvě za grdost člověčestva zbavil jih od splošného jazyka i dal mnoho inših město njego. Tak mluvi Biblija (Byt. 11:1-9). A člověčestvo dužalo naležiti jedyny jazyk [Заменроф, 1887, p. 27], bo go nepritomnost zbavljalo člověčestvo od možnosti stati jedynym, co bylo jednej z universalistickich cělej rozšírenja evropskoj civilizaciji. 19. věk stal časom opravdovogo rozkvěta myslej všeoguljnogo jazyka. Među všeh vozno-vavših v ten čas přežil se samo jedenj – jazyk Esperanto, ktory imaje segočasno vodlě 2 milionov nositelej i učnej i šans stati urednym jazykom E.U. poslě izchoda odtud Velkej Britaniji (pri najmenšem, taka myslj je v oblakah poslě glasnogo glasovanja v Spojennom Krolevstvě). Jazyk Esperanto zmyslil se autorom, osobnosti ktorogo my dotknemo se doljne, kak všeoguljny i neutraljny jazyk dlja spojenja člověčestva i přěrvanja nierazobranja jednjih kultur inšimi. I.s. jazyk byl nacělenym na rozšírenja do všego světa, jak i hristjanstvo či evropska civilizacija. Imajuči v svojem zakladě humanistski i pacifistski mysli, jazyk budu-je se na evropskom jazykovem materijalě, co, v odrožně od přědhodšego mu Volapüka, daje možnost bystrogo usvojenja toho jazyka těmi, kto byl znajemym s plodami evropskoj civilizaciji. To dovolije myslěti jazyk Esperanto kako produkt evropskoj civilizaciji i jejinyh universalistickych dužanj.

Odsnovy jazyka i jeho kniževnosti

Nastal čas poznajemiti se s autorom toho jazyka. Esperanto byl ztvorjen d-rom Lazarem Markovičem Zamenhofom, člověkom judejskogo pohoždenja, ale evropskogo pěstovanja. Zamenhof rodil se v grodě Bělostokě (Białystok), rozměstovannom tedy v Krolevstvě Poljski, byvšem častem Ruskogo Cěsarstva – najve-kogo uzemne slovjanskogo gospodarstva v historiji. Krom inših, Zamenhof vědal ruštinu, ktora byla dlja go rodnej [Колкер, 1985, p. 27], poljsky i crkovno-slovjansky jazyky, čto dovolilo mu ponoriti se v kuljture dvoh najve-kih slovjan-skih narodov, učil se v Moskvě i Warszawě, kdě usvojal klassičesko evropsko vzdělanje [Королевич, 1989], stavši očnym lěkarem. Buduči lěkarem, on ězdil po uzemji sučasnyh Poljski, Litvy, Bělogo Ruska i Ukrajiny kdě lěčil ljudej. Ale vže poslě izojdenja jim vzdělanja on ztvoril jazyk Esperanto. On žadal ztvoriti jazyk, z pomocem ktorogo člověki zmogli by přěmogti vše uprěždenji po naro-dovym či religijnym motivam [Заменроф, 1887, p. 3], ale pri tom jazyk, nesuči taku humanistsku cělj, nesl tež i myslj universalizma. Ovšem, krz Esperanto Ev-ropcy zmogli by znajemiti se z kuljturami Aziji i Afriki, ale prvotno jazyk roz-širjal se među Evropcev, ktorym byl častovo razbrannym vrataňe svojej leksikě.

Perši preklady na ten jazyk poměrnili se do toho, čto my segočasno myslim klasičeskym knižestvom. Prekladali se (krom Bibliji) Puškin, «Metelica» ktorogo byla prekladena polskym basnikom A. Grabowskym vže v 1888. godu (po god posle oglošenja jazyka) i stala peršim prekladennym do Esperanta kniževnym tvorom [Гудсков, 2006, p. 68], Lermontov, Leo Tolstoj, Dostojevski, Goethe, braty Grimm, Andersen. Same že Esperanto-ruh počinal se v Rusiji [Lapenna, 1974, p. 293], i prvotno velkym častem esperantistov (919 z peršej tyseči v 1889. godu) byli statniki Ruskogo Cěsarstva [Колкер, 1985, p. 30; Гудсков, 2006, p. 22; Сидоров, 2012].

Je nazor, že Esperanto byl rozvojem ruskoj humanistskoj mysli 19. věka, a samogo Zamenhofa stavja v jedenj rjed s ruskymi filjozofami Fiodorovym, Vernadskom, Ciolkovskom i Čiževskom [Гудсков, 2006, p. 22]. To dovoli nazvati Esperanto produktom ne samo evropskoj kuljture v cělom, ale i ruskoj, ktora byla tesno vpletnoj v oguljny evropski process, v častnosti. Je svědestva, co Leo Tolstoj znamy svojimi humanistskymi i pacifičnymi pogljedami, byl pridryžnikom sego jazyka [Колкер, 1985, p. 30; Гудсков, 2006, p. 8; Королевич, 1989], hotj i ne užival go.

Slavny spisovатели-esperantisty Kazimierz Bein i Antoni Grabowski byli poljakami, dlja ktoryh rodnym byl poljsky jazyk. Oba oni vходи v broj perših spisovateljej na jazykě Esperantě, a Bein mysli se tež tvorcem esperantistskogo kniževnego stilja [Гудсков, 2006, p. 116]. Vratanje v tom broje i jim, Esperanto nabyl velky voljny stilj i pružnost v frazotvorjenje, čego je zbavleny engelijsky, německy či francuzky jazyky, bo oni bezvědomno zavadili do Esperanta slovjan-ski syntaks, vziaty posledovavšimi za njimi esperantistami za normu [Колкер, 1985, p. 31].

Značny vplyv do rozvoja Esperanto-ruha okazal kroatski pravoznavěc, Ivo Lapenna, DIR Hon., rjedivši Mežnarodnym Esperanto-associacijem (UEA) [Гудсков, 2006, p. 123].

Sam Zamenhof myslił žadučim učast slovjanskih esperantistov v vyslědkě ota-zek normovanja Esperanta [Колкер, 1985, p. 32]. Naprjiklad, prave ruski esperantisty odstojali klassičesku verzije jazyka Esperanta, isnuvšu i segočasno, v čas reformatskym krizov 1894. i 1908. godov [Колкер, 1985, p. 31].

Jezyk

Na tom ne zakončuje se slovjansky vplyv do Esperanta. Esperanto, budujuči se na zakladě romanskoj i germanskoj leksiky, přěbral mnogo i z slovjanskyh jazykov (v perši porjed znajemyh Zamenhofu ruskogo i poljskogo [Колкер, 1985, p. 22]). Napriměr, samym zauvažnym poljskym slovom v Esperantě je otažna čas-tica *ču*, analogična poljskomu *czy*. Iny priměry budu privodnymi doljne.

Govoreči o žredlah Esperanta, označuje rusky i amerikansky filolog B.G. Kolker, obečno potvrđžaje, že vplyv slovjanskyh jazykov, i v častnosti ruskogo, ne jest

velkym [Колкер, 1985, p. 21; Сидоров, 2012]. Sam Zamenhof označoval, že ne vše zastupcy slovjanskyh narodov nahodili slovjansko v jazykě [Zamenhof, 2001b, p. 89-91], z čem může suglasiti se i autor sego článku, který, učivši Esperanto s 2009. goda, nahodil v něm velče od francuzskogo, čem od kakogo iz slovjanskyh jazykov.

Pri tom, kali podojti do togo pytanja ne jak obyvatelj, to veslědok bude inšim. Tak, švejcarsky esperantist Claude Piron potvrdžal, že «Esperanto harakterizuje se romanskoj i germanskoj leksikoj, slovjanskom syntaksom i agglutinativnej morfologijej, tipičnym dlja ne-indoevropskyh jazykov» [Quoted in: Колкер, 1985, p. 20].

Boris G. Kolker v svojej PhD dissertacje «Prinos ruskogo jazyka do formovanja i rozvoja Esperanta» zdělal vyvod, že prinos ruskogo jazyka do všeh urovnjej struktury Esperanta je veljmi značnym, a struktury obojih jazykov su blizki jedenj do inago. Po go vypočetem, z 2566 korenjej v «Universalnom slovníkě» 1893. goda 1,6% leksiky zastupljat prosty prinos ruskogo i poljskogo jazykov. Z 2320 kornjevych slov «Zakladnogo urjednego kornjeslova» prosto z ruskogo jazyka je vziatymi 28 slov, u 622 slov plnostju zgodaje korenj, 89 slov z minimalnym rozmanom, 169 slov z nieznačnymi rozmanami; všego že 1364 slova, či 58.8%, imajat vzory v ruskom jazykě. Vypočty tež dovoljat mluvití o ogulnosti v 75% [Колкер, 1985, p. 124, 132-141; Linsteadt, 2009].

Esperanto byl ztvorjen z internacionalizmov, odbrannyh mnogokrat v tej formě, v ktorej oni je zastupljenymi v ruskom jazykě [Колкер, 1985, p. 8]. Po nazoru Gastona Waringhiena, dlja Esperanta internacionaljny slova je «tě, ktorý imajat provaděny v německem či v poljskom, či v ruskom jazykah» [Колкер, 1985, p. 23]. V formovanji Esperanta rusky jazyk gral rolj vyslědnogo kontroljnogo jazyka. Taku rolj on zgral vratanje blizkosti pravopisnyh i pravozvonnyh norm [Колкер, 1985, p. 23]. Zamenhof, vědomno či podvědomno, vyproboval vplyv ruskogo jazyka [Колкер, 1985, p. 28]. V esperantistskom kniževstvě tež potvrdili se principy ruskogo basničestva [Колкер, 1985, p. 32]. Sintaks v Esperantě je postrojennym na zakladě sintaksa ruskogo jazyka [Колкер, 1985, p. 112-117]. Jazyk Esperanto tež je obogašennym ruskoj frazeologijej [Zamenhof, 2001a].

Fonetika Esperanta je blizka kopija fonetiky ruskogo jazyka. Po nazoru B.G. Kolkera, z ruskogo jazyka Esperanto prebral surovu zgodu fonemy i pismena [Колкер, 1985, p. 43, 47].

Vokalizm Esperanta, jak i vokalizm ruskogo jazyka, vrataje v se 5 samoglasek: [a], [e], [i], [o], [u], - tipologičny zgodaje s vokalizmom serbskogo jazyka. Prilišni bogaty dlja nositeljej romanskyh i germanskyh jazykov konsonantizm [Колкер, 1985, p. 44] kopiruje rusky. Vše suglasky ruskogo jazyka su zastupne v Esperantě. Fonemy [ts], [tʃ], [x], [j], [ʒ], [ʃ], ktorý je obecny v roznyh jazykah, su zastupny razom samo v ruskom jazykě. Tak, fonema [x], zobražennym na Esperantě pis-

menom *ĥ*, prišla v jezyk se slovami, vzjatymi iz ruskogo jezika, a potom už byla rozšířena na slova řečeského pohoždenja (například: *ĥemio* – *hemije*¹).

V písmeně *ŭ* esperantologi vidi vplyv ruskej písmeny *ў* (*j*) i běloruskej *ŭ* (*ŭ*), která označuje tot že zvuk [Колкер, 1985, p. 43]. Po vzoru českých *č* i *š* do Esperanta byli zaváděnnými tvary *ĉ, ŝ, ĵ, ĥ*, dlja unikanja digrafov, typických dlja zahodnoevropských i, například, poljского jezika (v poslednem tě písmena je rovněžnačný digrafam *cz, sz, rz* (*ż*) i *ch*).

Ruski jezyk povplyval i do affiksacii jezika Esperanta, bo mnogi slova ruskogo jezika trimaje affiksy s rozmanitoj semantikoj, i pri tom ruska affiksacija je rozvojena silněj, čem v romanských či germanských jazycích. Něktore affiksy pravo odbyvajut iz ruskeho jezika².

Iz ruskogo jezika Esperanto přebíral tež i slovosklad, i prefiksaljno slovoztvorjenje [Колкер, 1985, p. 70-76]. V Esperantě je mnoho kaljk z ruskogo: *memstara* – *самостоятельный*, *plenplene* – *полным-полно*, *vole-nevole* – *волей-неволей*, *unu-du* – *один-два* etc [Колкер, 1985, p. 79-80].

V ruskom jazycě i v Esperantě polnostju zgodajut vpraženje akkuzativa v značenji naměrenja, iny značenji akkuzativa u ruskogo jezika i Esperanta su analogičny [Колкер, 1985, p. 87].

Z ruskogo jezika Esperanto prebral dějaslovny sistem z trjoh prostých form časov. Po modeli ruskogo i poljского jazykov v Esperantě poglasil se i vidovy sistem dějaslovov, i kategorja přehodnosti-niepřehodnosti. Tež od ruskogo jezika jde kondicijaljný spůsob, který v Esperantě tež neimaje form času. Esperanto přebíral i zdokonal sistem ruských přičastij i dějapřičastij. Morfologičeske príslovniky v Esperantě tež opakovajut ruske [Колкер, 1985, p. 89, 92, 97-98, 102, 104-106].

Vyraženje desetkov i soten jedním slovom B.G. Kolker mysli jedněj z mnogých kalk iz ruskogo i poljского [Колкер, 1985, p. 108].

Z ruskogo su vziaty přídlogy *krom* - *кроме*, *po* - *по*, *pri* - *о*, *pro*, *pro* i asemantičny *je*. Rjed přídlogov přebíral od ruskogo abstraktno značenje. Po modeljam ruskogo jezika v Esperantě je ztvorjeny složity přídlogy [Колкер, 1985, p. 109-111].

Poslě 1917. goda vplyv ruskogo jezika do Esperanta je slabý, v spojení s čem odbyvaje zahodovanie jezika i nagrada rjeda rusizmov na aljternaciji z inšich jezycův, část slov usvojila bolje zahodnoevropski tvar (například oficero stal oficio). V sovětsky čas iz ruskogo jezika do Esperanta přebírali se velkým částem okazionalizny (kako *bolševiko*, *kolhozo*, *kosmonaŭto*), a v terazny čas rusky vplyv do Esperanta praktično niezauvažny.

¹ Segočasno vše najčasto píše se *kemio*. Čělkom slěduje se tendencija nagrody *ĥ* na *k*.

² Najpodrobny rozber bač: [Колкер, 1985, p. 56-69].

Vyvod

Evropska civilizacija razvojala se v duženi stati universalnej, všesvětnej, civilizacije s časa Aleksandera Velkogo. To ja universalistsko duženje bylo zahyteno Rimom, ztvorivšim samu myslj všesvětneho cšarstva, isnujuvšu do sego časa, prjikladom čego v terazny čas može pracevati Pax Americana. Važny rolj v tom zgralo hristjanstvo, perše v Europě imavše cělj do rozširenja vně narodovyh mež jednjego naroda či gospodarstva i rozširivše se, i trvalo spajanne na vseh kontinentah.

V mežah sih universalistskih duženij voznovali mysli všesvětneho jezyka (v doplnenje do mysljej všesvětneho cšarstva i všesvětnej religiji), ktoru pokušali se obisnovat' vže s 4. věka pred našego časa. Najbolje dokonalym i rozširennym na segočasný denj jezykom, ztvorjennym dlja vyslědka dannogo probljema je jezyk Esperanto.

Esperanto, ktory je produkt evropskoj civilizaciji, vyproboval značny vplyv slovjanskogo světa (v perši porjed ruskih i poljskih jezykov i kuljtur) v silu okoljnostej svojego ztvořenja i počinnogo časa rozširenja.

Slovjansky vplyv do jezyka Esperanta je složnym ocěnivati po všem parametere, ale, ostane se jasnym, že ono je velkym. Tak, vplyv slovjanstva (glovnym tvarem krz rusku kuljturu) vyražaje se v idealjeh i filjozofiji jezyka, zvlastnosteh pravopisa, stilistiki i proslěži se navet v leksikě.

Takym tvarem, v značnom stopeni vplyvavši na ztvorjenja i razvoj jezyka Esperanta, slovjanski kuljtury vnesli velky prinos do sučasnoj evropskoj civilizaciji.

literatura

Lapenna, Ivo.: Esperanto en Perspektivo: Faktoj kaj analizoj pri la internacia lingvo. Rotterdam, UEA, 1974.

Lindstedt, Jouko.: Esperanto – an East European Contact Language? In: Voß, Christian; Nagórko, Alicja (eds.): Die Europäizität der Slawia oder dies Slawizität Europas. Ein Deitrag der kultur- und sprachrelativistischen Linguistik. München – Berlin. 2009.

Merunka, Vojtěch.: Neoslavonic zonal constructed language. 1. vyd. České Budějovice : Nová Forma, 2012. ISBN 978-80-7453-291-7.

Zamenhof, L. Ludoviko.: Esperanta proverbaro. Svedio, Tyresö, 2001a. ISBN 91-7303-131-3.

Zamenhof, L. Ludoviko.: Lingvaj respondoj. Svedio, Tyresö, 2001b. ISBN 91-7303-109-7.

Гудсков, Николай: Страна Эсперантия. Карманная энциклопедия. М.: АСТ: Восток-Запад, 2006. ISBN 5-17-038545-5; ISBN 5-478-00359-X.

Дуличенко, Александр: Международные вспомогательные языки. Таллинн: Валгус, 1990. ISBN 5-440-00022-4.

[Заменгоф, Лазарь] Д-ръ Эсперанто: Международный языкъ. Предисловіе и полный учебникъ. Por Rusoj. Варшава: Типо-Литографія Х. Кельтера, 1887.

Колкер, Борис: Вклад русского языка в формирование и развитие языка эсперанто. Дисс. на соискание уч. ст. кан.фил.н. М., 1985.

Королевич, А.И.: Книга об эсперанто. К., 1989.

Крижаничъ, Юрій: Граматично исказанје об Руском језику. М., 1859.

Кузнецов, Николай: Зачем нужен междуславянский язык? In: Panslavist. www.digest.me/detailjs/54b9674aff74027d4c53551a, 2015.

Сидоров, Анатолий: Российское дореволюционное эсперанто-движение: успехи и достижения. In: Склянка Часу. Київ, 2012. № 64.

Хобсбаум, Эрик: Нации и национализм после 1780 г. СПб.: Алетейя, 1998. ISBN 5-89329-048-8.

Slavic influence on Esperanto as contribution to development of the European Civilization

European civilization from time of the Ancient Greeks and Romans lead yourself to become the Universal civilization. One of parts of that idea was «the International language». Esperanto was one of numerous similar languages made in various countries of Europe. But Esperanto only had a big influence of both Slavic cultures and languages, and many actors of Esperanto-Movement before the first half of the XX century had Slavic origin. In this article author is speaking about what kind of the influence the Slavdom made for Esperanto.

keywords: *Esperanto; European civilization; Slavic languages*

Pozicija i možnosti međuslovjanskog jezika do budućnosti

Ana Čapalija

Sveučilište u Zagrebu, capalija.ana@gmail.com

Tekst govori o faktorah jezika, rodnyh i čudžih, i njihovom utjecaju na društvo, ljudovoj kulturi, i obćego razvitiya obćiny. Dalje diskutujemo mogućnost korišćenja međuslovjanskog jezika kako pomoćnog jezika, koji je politički neutralan i zato pogodan za lušćego preloženja oficijalnih dokumenata i ekonomije. Tekst takođe govori o korišćenju englijskog jezika u Hrvatskoj i predlaže zonalni međuslovjanski jezik kao alternativu za komunikaciju na jeziku, koji bi bio prikladan najviše iz ekonomičkih razloga.

ključne slova: međuslovjanski jezik; englijski jezik; globalizacija; EU; budućnost; ljudova kultura

U današnjem vremenu, narodi postaju sve više povezani globalizacijom. Komunikacija između raznih nacija se uvelike intenzivirala. Razlog tome su stvaranje velikih politički vojno ekonomskih saveza poput NATO pakta i Europske Unije čime su gotovo sve zemlje Zapada dovedene u blisku suradnju. Koncept granica nestaje, stvorjen je slobodan protok dobara i informacija tako da je komunikacija bitnija nego ikada. Samo u EU-u postoji 24 službenih jezika. Nameće se tobožnja nužnost da se uz rodni jezik zna još i engleski kao jezik kapitala i informatike te još jedan regionalni jezik. Ovakva struktura višejezičnosti nije strana pojava barem u Hrvatskoj.

Proširenjem EU javlja se povećana potreba za prevođenjem svih dokumenata i službenih spisa na svaki jezik pojedine zemlje članice. Europska se Unija zalaže da svi njeni građani imaju pristup svim dokumentima EU na službenim jezicima. Imaju pravo pisati Europskoj Komisiji i dobivati odgovore na vlastitom jeziku. Prevodilačka služba Europske Komisije je jedna od najvećih na svijetu. Trajno zapošljava 1750 lingvista i 600 pomoćnih zaposlenika. Također, trajno zapošljava 600 prevoditelja i još 3000 honorarnih radnika. Kako bi se smanjila cijena prevoditeljskih usluga građanima EU, Europska Komisija nastoji da svi dokumenti budu dostupni online na službenim jezicima EU. To često nije moguće zbog same količine dokumenata pa se prevodi samo na veće i zastupljenije jezike.¹

S obzirom na velik broj dokumenata, EU nije ih u mogućnosti sve prevesti na sve svoje službene jezike. Kako bi doskočila ovom problemu, EU postavila je sve dokumente online te praćenjem selektira one najčitanije i njih nastoji prevesti na

¹ http://ec.europa.eu/education/policy/linguistic-diversity/official-languages-eu_hr

sve službene jezike. Dokumenti koji nisu toliko traženi ne bivaju prevedeni na sve jezike EU, već na neke češće korištene. Time manji jezici poput npr. hrvatskog bivaju manje zastupljeni.

U povelji o temeljnim pravima Europske Unije (članak 21. i članak 22.) stoji kako Europa poštuje svoju bogatu kulturnu i jezičnu raznolikost te osigurava očuvanje i unapređenje kulturnog nasljeđa Europe.

Nažalost, Europa nije uvijek u mogućnosti u potpunosti osigurati podjednaku zastupljenost svih jezika. To znači da određeni dio stanovništva EU, najčešće malih i novih zemalja članica, biva zakinut za svoja prava mogućnosti čitanja dokumenata unije kojoj pripadaju na vlastitom jeziku. Međuslavenski bi mogao koristiti kao rješenje ovom problemu. On bi omogućio dostupnost dokumenata građanima EU čiji su jezici manje zastupljeni (hrvatski, slovenski, bugarski, čak i poljski koji ima preko 40 milijuna govornika). Nadalje, spriječio bi se problem prevođenja dokumenata za buduće članice EU koje će vrlo vjerojatno biti iz slavenskog govornog područja (BiH, Srbija, Makedonija). Prevođenje tih dokumenata na jedan politički nepristran jezik može biti od velike važnosti politički i ekonomski. Poznato je kako jedna polovica (možda i više) od ukupnog broja ljudi slavenskog govornog područja govori ruski jezik. Postavlja se pitanje zašto onda to ne bi bio npr. ruski jezik? Ruski je daleko od zamišljenog jezičnog središta slavenskih jezika. On ima specifičnu abecedu, fonetiku, gramatiku i vokabular bez univerzalne slavenske valjanosti. Naravno, ovo vrijedi u nekom obliku za sve moderne nacionalne slavenske jezike (srpski s specifičnom abecedom, poljski s specifičnim nazalnim i drugim strukturama itd.) No, ruski je i dalje daleko bolji kandidat za slavensko područje nego npr. engleski. Jedan slaven može dobro naučiti ruski za otprilike dvije godine dok bi mu za engleski bilo potrebno desetak godina. Isto tako je dobro poznato da je prevlast ruskog u slavenskim zemljama bila povezana s političkim utjecajem Sovjetskog saveza na slavenske zemlje. Svaki nacionalni jezik je odraz neke kulture i naroda, sukoba s drugim kulturama itd. i svi ti faktori koji nemaju veze s praktičnošću i lakoćom učenja utječu na izbjegavanje takvih jezika.

Uvođenjem međuslavenskog kao nekog oblika posrednog jezika, izbjegava se mogućnost ostvarivanja bilo kakve političke dominacije jedne zemlje pošto je neoslavenski neutralan jezik koji sa sobom ne nosi političke konotacije. Također, njegovim uvođenjem omogućio bi se pristup informacijama svim građanima koji znaju slavenske jezike i to na vrlo ekonomičan način. Umjesto na sve slavenske jezike, tekst se može prevesti na jedan politički nepristran jezik. Sasvim sigurno, međuslavenski može služiti kao privremeno rješenje dok svi dokumenti u ovom slučaju ne budu prevedeni na svaki službeni jezik Europske Unije.

Strategija Vojtěcha Merunke koji je konstruirao međuslavenski za razvoj i prezentaciju ovog pomoćnog jezika je ideja da jezik može biti uključen u zajednicu govornika slavenskih jezika kao pomoćni alat koji omogućuje međunarodni dija-

log, razmjenu znanja i kulturne bez potrebe za prevođenjem na nekoliko nacionalnih jezika.

Autori tvrde kako je njihovo iskustvo da govornici slavenskih jezika nemaju tendenciju doživljavati novoslovenski kao drevni ili udaljeni dijalekt vlastitog materinjeg jezika ili susjednog jezika. Ljudi često bivaju iznenađeni koliko im je razumljiv.

Međuslavenski po tome ne nosi sa sobom političke konotacije. Njegova srž je isto tako i srž svih slavenskih jezika, te već samom tom činjenicom počinje s jedne bliske i srodne pozicije. Pogodnost umjetno stvorenih jezika je upravo u tome što sa sobom ne nose oznake nacionalnosti. Esperanto je, recimo, bio pothvat na jednoj većoj razini gdje se su se spojile različite jezične skupine (germanska, romanska, slavenska) te je samim time imao znatno teži zadatak. Iako valja napomenuti da u tom spoju je bilo samo 5% slavenskih riječi. No, čini se da je ipak bio preumjetan i neprirodan. Najviše ima romanskih riječi, ali gramatika funkcionira tako da ako netko zna neki romanski jezik onda mu je ipak teško razumijeti esperanto. Problem je da je riječ o umjetnom, neprirodnom jeziku, dok zonalnih jezici polaze od postojećih modela kao što međuslavenski počiva na korjenima koji su zajednički svim slavenskym jezicima.

Globalizacija i engleski jezik

„Tri postavke o jeziku možemo sažeti ovako: jezici su ravnopravni (svi se jezici mogu razviti da bi zadovoljili sve potrebe govorne zajednice); jezici su strukturno različiti (informacijske se poruke ostvaruju s pomoću različitih konvencija), jezici nisu samo sredstva za komunikaciju (jezici imaju identifikacijske, emotivne i prestižne funkcije koje nisu nužno vezane za praktične potrebe sporazumijevanja)“ (Heršak, 2001., str. 2). Od ove tri postavke, fokusirati ćemo se na zadnju koja tvrdi da jezici nisu samo sredstva za komunikaciju. U procesu globalizacije koji se trenutno odvija, svi možemo primjetiti kako je engleski „jezik interneta“ makar se i to sada mijenja. U našoj svakodnevnici gdje su sadržaji iz popularne kulture, glazbe, filmova, video igara i na internetu velikom većinom na engleskom jeziku možemo ovoj tvrdnji i sami posvjedočiti. Prihvatanjem, u ovom slučaju, engleskog jezika i njegovom integracijom u svoju svakodnevnicu ne prihvaćamo samo jezik kao takav, već cijeli sklop kulturnih inačica koje engleski sa sobom nosi (amerikanizacija društva).

Osim gore navedene problematike, engleski kao jezik globalizacije suočava se i s problemima „tehničke“ prirode. Prema Heršaku (2001.), ti problemi su: najveći poznati leksik na svijetu, vrlo složena frazeologija i 'veliki pomak u samoglasnicima' što se fonetike tiče (kojim se engleski izgovorno udaljava u odnosu na mnoge općeeuropske riječi i neologizme).

Ovaj opis ne treba služiti kao kritika engleskog jezika, već samo kao sagledavanje činjeničnog stanja da je u ovom trenutku to jezik kapitalizma ili u širem

smislu globalnog gospodarstva. Trenutno se nalazimo u vremenu čija je jedna od glavnih, ako ne i glavna pokretačka sila: ekonomija. Njoj su između ostalog podređeni prirodni resursi (što postaje sve više i više zabrinjavajuće), medicina, kultura pa i do neke mjere i znanost. Kada sagledamo stvari u tim razmjerima, sasvim je logično za primjetiti kako u sferi trgovine jezična unifikacija postaje dobra stvar koja olakšava ekonomske procese.

Naravno, nitko ne može pretpostaviti kako će jezična slika svijeta izgledati sto ili dvjesto godina u budućnosti.

Naime, faktori poput gospodarstva, ekonomije, trgovine, razmjene dobara na bilo kojoj razini te zatim popularna kultura, dostupnosti iste (zapadnjačke, u ovom slučaju), njen sociološki utjecaj te mnogi drugi faktori utječu na to kojim jezikom ili kombinacijom kojih jezika će ljudi govoriti u budućnosti.

U našem slučaju, sadržaj popularne kulture koja dolazi u Hrvatsku je (većinskym dijelom) na engleskom jeziku te je onda sasvim razumljivo zašto bi ljudi koji gledaju npr. u filmovima idealiziranu verziju (bogatiju, sretniju) života kakav im je blizak se mogu povezati i stremiti takvom životu, a time i toj kulturi što podrazumjeva i jezik.

Nije nimalo strano da ljudi danas koriste engleske riječi u svom svakodnevnom govoru (frend, downloadati, kiss, ok...), misleći ako pričaju djelomično tim jezikom da će biti bliže idealnom životu viđenom na televiziji, internetu ili plakatu i tu dolazimo do emotivne, identifikacijske i prestižne funkcije jezika. Naravno, pomaže i činjenica da ako pričate u ovom slučaju engleski, dakle ako ga koristite kao sredstvo komunikacije ćete stupiti lakše u kontakt s osobama koje žive u svijetu u kakvom biste vi željeli biti. Tako da zapravo komunikacijska funkcija jezika ovdje služi i kao alat za ispunjavanje emotivnih, prestižnih i identifikacijskih funkcija.

Sasvim je razumljivo da ako pomoću npr. medija se da do znanja osobi da postoje naočigled bolji uvjeti za ispunjeniji život u sličnoj kulturi, sasvim je razumljivo da će kultura iz koje je proizašao taj sadržaj biti idealizirana.

Ovdje ne ulazim u temu koliko su takve projekcije istinite ili ne, ali činjenica je da bivamo obasipani informacijama o bogatstvu popularnih ljudi iz SAD-a i Velike Britanije (ali ne samo) na dnevnoj bazi. Cijeli jedan takav sustav stvaranje slike pomoću medija o pojedinoj kulturi za sobom vuče razne reakcije i posljedice.

No, čak i unutar te dominantne američke kulture postoje oni koji u itekako svjesni važnosti jezika. Uzmimo za primjer znanstveno fantastičnu seriju „Zvijezdane staze“ (Star Trek) koja je prošle godine (2016.) proslavila svoju pedesetu obljetnicu od svog prvog emitiranja.

„Netolerancija u 23. stoljeću? Nevjerojatna! Ako čovjek preživi toliko dugo, mora da je do tada naučio uživati u esencijalnim razlikama među ljudima i među kul-

turama. Mora da je naučio kako su razlike u idejama i stavovima bogatstvo, dio uzbudljive životne raznolikosti, a ne nešto čega bi se trebali bojati. Manifestacija veličine koju nam je Bog, ili što god da je, dao. Ta beskrajna raznolikost i zadovoljstvo je dio optimizma kojeg smo ugradili u Star Trek.“ (Roddenberry, G., 1968., str. 40). Ovim riječima tvorac kultne televizijske serije „Zvjezdane Staze“ Gene Rodenberry opisuje viziju i ideju čovjeka kao socijalnog bića u budućnosti. Iako se radi o žanru znanstvene fantastike, pri čemu dobivamo dojam kako je to nešto nerealno, ova ideja i predikcija zvuči idealistički ali i vjerojatno. „Zvjezdane Staze“ su poznate po tome što su se „izdaleka“ (iz budućnosti) bavile nekim gorućim temama svog vremena ali i generalnim filozofsko-društvenim pitanjima čovječanstva. Temama poput rasizma, prava žena, religije, Hladnog rata, atomskog naoružanja, morala, pohlepe, kulturnih razlika, politike i jezika samo su neke od njih. Sve su te teme namjerno smještene u budućnost, od 23. stoljeća nadalje, te su svi akteri izmišljeni, no vrlo lako povezivi s onim stvarnima. Ključna poruka ovog citata je ta da možemo napredovati kao socijalna, ljudska bića, u pravom i pozitivnom smjeru tek onda kada prihvatimo i shvatimo da su naše međusobne raznolikosti zapravo bogatstvo, a ne razlog za mržnju i netrpeljivost. Isto tako je zanimljivo primjetiti kako su tvorci ove serije pristupili problemu jezika. Dakle, u duhu poštivanja jezičnih razlika, osmislili su „universal translator“, spravu koja automatski prevodi jezike dok subjekt govori. To ukratko znači da svaka vrsta priča na svom jeziku (ako komunicira jezično) te se on simultano prevodi glavnim akterima na jezik koji oni razumiju. Ono što je tu važno je činjenica da autori Zvezdanih Staza nisu zaboravili na važnost jezika kao jednog od glavnih obilježja identiteta čak i u budućnosti.

Iz svih ovih razloga projekte poput Međuslavenskog jezika smatram bitnima u više sfera u ovom trenutku razvoja našeg društva.

Ako bih pojednostavila, rekla bih da zonalni jezici dobro smišljeni poput ovoga mogu pridonijeti stvaranju prirodnog balansa u svijetu globalizacije i miješanja kultura između npr. dominantne strane kulture i one srodnije, bliže ili vlastite.

Jer rodni jezik ili jezik iz „domaće“ (u ovom slučaju slavenske) jezične grupe će uvijek biti (naj)bolji alat za komunikaciju rodnom govorniku nego što bi mu bio bilo koji drugi strani jezik. Jer jezik pojedine jezične skupine je kroz povijest i razvitak te specifične civilizacije izrodio pojmove, riječi, opise koji su najbliži toj kulturi jer su iz nje proizašli.

literatura

Heršak, E. (2001). „Jezične strategije i društvo“. Revija za sociologiju, 32 (3-4), str. 175-196.

Heršak, E. (2014). „Globalizacija, misli i jezik“. 10. Kongres europske esperantske unije.

Merunka, V. (2014). Neoslavonic zonal constructed language. Prag: Nova Forma.

Roddenberry, G. (1968). The making of Star Trek. New York, NY: Ballantine Books.

http://ec.europa.eu/education/policy/linguistic-diversity/official-languages-eu_hr

http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-825_hr.htm

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:12007P>

Position and possibilities of Interslavic language in the future

In this text we are discussing several factors of languages, native and foreign ones, their impact on a society in global, popular culture and a general development of the society. Further on, we discuss possible use of Neoslavavic language within the EU as an „assistant“ Slavic language that is politically neutral and therefore suitable for more economic and faster translation of official documents. The text specifically deals with the example of English language in Croatia and offers a zonal language - the Neoslavavic language as an alternative to a language that is being imposed mainly on economic bases.

keywords: *Interslavic; English; globalization; EU; future; popular culture*

Začo trëbujemo medžuslovjansky jezyk?

Nikolay Vladimirovich Kuznetsov

Saint-Petersburg State University, kuznetsov.n.v.hist@yandex.ru

Članok davaje něktore pomysly o tom, začo trëbujemo medžuslovjansky jezyk pri jestvujučej urovnji vzaimnorazuměnja drugih slovjanskyh jezykov

ključne slova: medžuslovjansky jezyk; slovjanstvo; kultura i politika

Зачем нужен междуславянский язык, если славянские языки чрезвычайно близки между собой и на базовом уровне практически взаимопонятны? Этот вопрос часто задаётся всем мечтателям, которые конструируют и создают подобные языки. Вопрошающие во многом правы. Поляку не составит особого труда понять русского, русскому - болгарина или серба, сербу - чеха и т.д. И этим можно было бы ограничиться. Однако, при построении общеславянского союза или государства идея о взаимопонятности славянских языков будет одним из факторов, разрушающим интеграцию, поскольку в таком случае приоритет будет даваться языкам одного из крупных народов (русскому, польскому, сербохорватскому и др.), что будет негативно восприниматься другими сторонами союза и, естественно, не будет способствовать общему делу.

Необходимость построения общеславянского союза осознавалась давно. Не беря в расчёт свв. Кирилла и Мефодия, первым можно назвать хорватского священника и учёного Юрия Кржанича, говорившего о желательном объединении славян под властью русского монарха (бывшего тогда сильнейшим лидером во всём славянском мире). Именно он составил первый проект междуславянского языка с целью объединения славянских народов на равных условиях, а не на условиях подчинения одних славян другим (в данном случае русским).

В дальнейшем идея объединения славян, с лёгкой руки Яна Геркеля названная панславизмом, развивалась в образованной среде Российской Империи, Речи Посполитой и Австрийской Империи. И вместе с этой идеей появлялись всё новые проекты общеславянского языка всё с той же целью - недопущения доминирования одного славянского народа над другими в рамках грядущего общеславянского объединения, ожидаемого всеми ими.

Этим обосновывается политическая необходимость существования междуславянского языка.

Общеславянская интеграция и смешение культур

Общеславянская интеграция неизбежно приведёт к сближению, а затем и смешению культур. В условиях доминирования одного или нескольких языков, произойдёт ослабление, а затем и упадок культуры на остальных языках. Это можно проследить в истории Европы, когда над континентом доминировала сначала латинская культура, затем французская, немецкая и, ныне, английская. При доминировании одной культуры, остальные подстраиваются под неё и теряют свои особенности, по той причине, что им это «не выгодно». Примером может служить также культура сербов-лужичан, задавленная культурой немецкой и культура чешская, которая только с помощью будителей, провозгласивших «чешское должно быть не хуже немецкого», смогла возродиться и сохраниться до наших дней.

Сохранение славянских культур есть объективная и неоспоримая задача панславянского движения. Только существование наднационального и, в то же самое время, общепонятного языка, позволит отдельным славянским культурам существовать и развиваться, не боясь быть раздавленными культурами иными, как неславянскими, так и славянскими. Функционирование междуславянского языка позволит разным славянским культурам взаимодействовать между собой на равных условиях, взаимнообогащаясь и дополняя друг друга. Более того, выступая посредником, междуславянский язык будет способствовать ознакомлению одних культур с другими, обмену научными открытиями и иному сотрудничеству между отдельными славянскими народами и государствами. И, следовательно, отдельные славянские народы от функционирования междуславянского языка только выиграют.

Хочется отметить, что и без объединения всех славян в едином государстве или в рамках единого политического или военного союза, необходимость существования междуславянского языка становится очевидной. Поскольку мы живём в информационном обществе, между членами которого есть постоянные контакты, независимо от расстояния между ними, существование языка посредника будет содействовать именно обмену информацией и созданием общего информационного пространства с равным доступом к нему для всех его участников. Это могут быть независимые новостные сайты, интернет-энциклопедии (наподобие уже запущенной междуславянской википедии), on-line библиотеки, политические, экономические и социологические форумы и блоги и т.п. Вы можете возразить: «для всех этих целей есть английский язык, зачем изобретать велосипед?». Отвечу. Глобальное доминирование английского языка не содействует развитию местных культур (достаточно посмотреть на отдалённые уголки Британской империи, где язык аборигенов был заменён английским не только в обществе, но и в школе, и даже в семье). К тому же, доминирование английского языка

приводит к доминированию американской и, в меньшей, к сожалению, степени британской, культур. А это не несёт за собой ничего хорошего, особенно если учесть, что даже великие культуры - французская, немецкая, русская - не могут в полной мере конкурировать ныне с культурой Соединённых Штатов.

Подытоживая добавлю, что сосуществование разных, хоть и необычайно близких народов требует компромиса во всех сферах жизнедеятельности общества, в том числе и в сфере коммуникации и языка. Лишь язык, дающий всем в рамках этого общества равные права, может быть использован внутри него без ущемления законных прав и интересов. Поскольку английский язык, позиционируемый языком международного общения, чужд славянскому миру (хотя бы в плане отдалённости), оптимальным вариантом будет именно общеславянский язык, понятный всем и независимый ото всех. И таковой язык существует в данный момент – Междуславянский язык.

Междуславянский язык

Если говорить о данном языке, следует сказать, что он является наиболее крупным и развитым общеславянским языком (если не брать в расчёт церковнославянский, который излишне консервативен и по объективным причинам не может использоваться в современном мире в не религиозных целях), имеющим наибольшее число последователей. Язык строен и прост для изучения, к тому же он может быть понятным и тем славяном, кто никогда не изучал иные славянские языки. Помимо уже описанных его плюсов можно сказать, что этот язык, будь он принят на вооружение в панславистских движениях, будет оптимальным вариантом, поскольку не связан ни с Польшей, ни с Россией (странами, панславистскую политику которых обычно связывают с пресловутыми имперскими замашками), что делает его средством уравнивающим все славянские народы между собой.

Why we need the Interslavic language?

In that article are some thoughts about why we need the Interslavic language, if all Slavic languages are understandable at basic level by all Slavic people.

keywords: *Interslavic language; Slavdom; culture and politics*

Glagoly kako priměr medžujezyčnyh homonim v srbskom, češskom i slovačskom jezыkah

Tijana Stojanović

Filologijски fakultet Univerziteta v Beogradu, tijanastojanovic992@gmail.com

Avtor v svojem članku piše o fenomenu, ktorý često komplikuje přeloženje iz jednogo blizkogo jezыka do drugogo - medžujezyčne homonima. Tuto se demonstruje na priměru třeh slovјanskyh jezыkov - srbskom, slovačskom i češskom. Do članka se koristili tri slědujuče slovniki: Rečnik srpskoga jezыka publikovany od Matice srpskoј 2007 RSJ, Krátky slovník slovenského jezыka (2003), i Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost (2007)

ključne slova: medžujezyčne homonima; slovјanske jezыky; češsky, slovačsky, i srbsky jezыky; glagoly

Анстракт (srbsky): Аутор се у овом раду бави појавом која често изазива проблеме приликом усвајања новог језика и превођења с једног језика на други – међујезичком хомонимијом. На примеру словенских језика, српског, словачког и чешког одрађена су истраживања међујезичких веза овог типа. Централну област нашег рада представљају глаголи. Користили смо следеће речнике: Речник српског језика Матице српске из 2007. године, Krátky slovník slovenského jezыka из 2003. године, и Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost из 2007. године.

Кључне речи (srbsky): међујезички хомоними; словенски језици; чешки, словачки, српски језици; глаголи

Термин хомонимија је сложеница која потиче од грчких речи *homós* – исти, једнак, *ónoma* – име и значи истоимени, они који имају исто име. Под хомонимијом се сматра релација између лексема које припадају истој граматичкој врсти, имају исту форму и различита, са синхронијског становишта неповезана значења. [Драгићевић, 2010, с. 320] Узроци хомонимије могу бити различити.¹ У књизи Ј. Палковича *Lexikológia slovenského jezыka* хомонимија (*homonymia*) је дефинисана као: «rovnozvučnosť, vzťah medzi slovami, ktoré majú odlišný význam, ale rovnakú formu; od homonymie treba odlíšiť polysémiu, pri ktorej sa zachováva súvislosť medzi jednotlivými významami slov. Homonymiu neslobodno stotožňovať ani s tautonymiou, pri ktorej sa stretajú prvky rozličných systémov...» [Палкович, 2012, с. 25] Наведено је да при хомонимији мора бити сачувано поклапање гласова у

¹ Д. Шипка издваја седам главних узрока међу којима су распад некадашње полисемантичке структуре, преузимање страних лексема, творба речи, скраћивање, фонетске промене и народна етимологија, као један од најређих узрока хомонимије. (Р. Драгићевић, 2010)

свим облицима и да тај однос не чине хомоморфи, хомофони и хомографи. [Палкович, 2012, с. 25]

Од хомонимије у једном језику треба разликовати међујезичку хомонимију. «У процесу превођења, том својеврсном контакту између језика, може се издвојити у оквиру лексичког нивоа квантитативно невелика али изузетно значајна категорија, која се на основу специфичних диференцијалних обележја битно издваја и лако уочава. То су речи које се могу системски изучавати; одликују их најмање два диференцијална обележја: 1. поклапање у звучној слици (ознаци) и 2. различитост семантичких елемената (означеног)... Ради се, дакле, о категорији тзв. 'лажних пријатеља' (када је реч о теорији превођења), односно о међујезичким хомонимима и паронимима.» [Радић-Дугоњић, 1971, с. 157] Међујезички хомоними су речи које у два или више језика исто или слично звуче, а имају различито значење. То су лексеме формално сличне или исте, а семантички различите. Често изазивају погрешан утисак да знамо њихово значење, па говорнике наводе да направе грешку водећи се претпоставком да се ради о још једној «сличној» речи, речи коју не морају да уче, већ знају на основу свог матерњег језика или језика којим добро владају.

Са самом дефиницијом ове појаве имали смо много проблема, као и многи пре нас. Научници се око ње нису усагласили. Такође, о термину који ћемо у раду користити се у прошлости доста дискутовало, али до јединственог решења није дошло. Отвара се питање разлика између међујезичких хомонима и паронима, а њима се придружују и *лажни пријатељи* (false friends). Док једни аутори сматрају да се ради о једној лингвистичкој појави са више имена (међујезичкој хомонимији), други диференцирају *међујезичку хомонимију* од *међујезичке паронимије*, а трећи од напред наведених појава разликују и *лажне преводиоачеве пријатеље*. Ови термини су најзаступљенији у стручној литератури, али не и једини. У радовим домаћих и страних стручњака можемо се сусрети и са терминима попут *језичке интерференције*, *апроксимата*, *лексикалне паралеле*, *таутонима*...

У претходним радовима потрудили смо се да сагледамо стање међу словенским језицима, укажемо на добре и лоше покушаје обраде ове појаве и на њену важност.¹ Пажња у овом раду посвећена је међујезичким хомонимима на примеру три генеолошки блиска језика – српског,

¹ Истраживање је одрађено као научно-истраживачки део мастер рада, а неки од резултата представљени су на 6. конференцији младих слависта у Будимпешти 2016.године.

словачког и чешког. Заједничко порекло из прасловенске језичке заједнице, али и географска блискост говорника ових језика логично доводе до богатства заједничке лексике. Међутим, јавља се и немала група речи са различитим значењем. Словенски језици су прошли кроз дуг период самосталног развоја и данашње стање је делом резултат тог процеса. При анализи међујезичких хомонима са правом можемо очекивати да се ова појава јави у скоро сваком пару словенских језика, чак и унутар два источнословенска, западнословенска или јужнословенска језика.

Истраживање смо сузили само на глаголе у српском, словачком и чешком језику на пар почетних слова, а у раду ћемо вам навести неке од примера који спадају у групу међујезичких хомонима.¹ На самом почетку морали смо да упоредимо гласовне системе ових језика и направимо одређену шему које ћемо се придржавати. Две (или више) лексеме могу имати исту форму, а када то немају, због различитости фонетско-фонолошког система, морају поседовати «највећу могућу фонолошку блискост» [Радић-Дугоњић, 1991, с. 27]. Такође, морали смо поставити и постулате којих ћемо се држати приликом утврђивања лексема које спадају у ову групу (да лексеме морају бити из савременог језика, тј. одређеног (истог) временског периода, да припадају језичком стандарду, истој врсти речи и у свом канонском облику). Као извор материјала послужили су нам речници савремених језика. Академски речник словачког језика «*Krátky slovník slovenského jazyka*» је био полазна страна нашег упоредног истраживања. За анализу српског језика користили смо «Речник српскога језика» Матице српске. Чешке одреднице смо, такође, тражили у једнотомном речнику и то у «*Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*». Уз лексеме смо навели и целу одредницу из речника да би читалац могао и сам да упореди и увери се у наше тврдње. Одреднице су наведене следећим редоследом: одредница на словачком, одредница на чешком и на крају српски пример међујезичких хомонима.

bacat' -á -ajú nedok. det. biť (význ. l): b. chlapčeka

bacat ned. dět. trestat naplácáním, bit pleskavými údery

бацати, -ам несвр. према бацити. о -се **1.** несвр. према бацити се. **2. а.** праћакати се, трзати се, копрцати се: -се у кревету. **б.** ритати се (нпр. о коњу). **3.** (нечим на некога) упућивати неке нешто увредљиво: -се на некога клетвама (увредама). • -дрвље и

¹ Наш циљ је да у скорој будућности саставимо речник словачко-српских међујезичких хомонима (и паронима).

камење (на некога) много, јако грдити. -(се) **камена с рамена** такмичити се у бацању камена с рамена. **-новац** улудо трошити новац, обично велики.

badat' nedok. pozorovať, vidieť: b. zmenu; b-l, že má horúčku; (ne)b. zlepšenie; chyby nebolo b.

bádat' -a nedok. odborne, vedecky skúmať: vedecké bádanie

bádat ned. 1. konat věd. výzkum: b. o přírodě, ve fyzice; b. nad problémy zkoumat, studovat je 2. kniž. přemýšlet, uvažovat l, hloubat: b. o živote

бадати, бадам несвр. разг. 1. бости, боцкати; забадати. 2. ићи опрезно (као да се ногама боде), набадати. о **-се** 1. бости се, боцкати се. 2. уз. повр. а. бости, боцкати једно друго. б. фиг. пецкати једно друго, пецкати се.¹

balit' -l'! nedok. 1. dávat' na niečo obal: b. knihy: b-enie ovocia 2. robiť z niečoho balik(y): b. tovar do balíkov 3. pripravovať (si) batožinu pred cestou: b. kufre; b. (si) veci i pren. chystať sa na (nedobrovoľný) odchod // **balit' sa** pripravovať si batožinu

balit ned. opatřovat ochráným krytem, dávat do obalu: b. knihu do novin; b. dítě; přen. expr. b. se teple se oblékat 2. upravovat, připravovat zavazadlo: musím už b. (na cestu); b. kufry; b. si věci, přen. expr. chystat se k (nedobrovolnému) odchodu

балити, -им несвр. в. балавити. (**балавити**, балавим несвр. 1. а. испуштати бале, слине, слинавити. б. квасити, прљати балама, слинама: -марамицу. 2. фиг. пеј. а. причати којешта, нагваждати, наклапати, наглабати: о политици, -о љубави. б. плакати усиљено, цмиздрити.)

belasiet' -ie -ejú nedok stávať sa belasým, modrieť: pery b-jú od zimy, slivky b-jú; b. od zlosti II belasiet' sa javiť sa belasým, modrieť sa: more. obloha sa b-ie

беласати се јек. **бјеласати се**, -ам се несвр. помало и местимично се белети; преливати се у бело.

brkat' -a nedok. expr. splašene lietat', behať: sliepky, vrabce b-jú

brkati ned. 1. expr. poklesávat v nohou; nejistě, nerovně jít; klopýtat, zakopávat, brkotat: b. nohama v kolenou; b. přes (o) kameny;

бркати, бркам несвр. 1. а. мешати (јело). б. (по нечему) претурати, преметати, превртати тражећи нешто: -по џеповима. 2. погрешно замењивати једно другим, мешати (појмове, представе и сл.). 3. кварити, ометати; реметити: -некоме посао. **-се** 1. мешати се, уплитати се у нешто. 2. а. грешити у забуни, збуњивати се. б. постајати збркан, конфузан (о мислима и сл.).

čapnúť -e -ú -pol dok. expr. 1. (prudko) udrieť, tľapnúť, čapiť: č-la ho po ruke; č-ni mu jednu! 2. chytiť, lapiť: č-la ho policajná hliadka 3. prudko hodiť, šmariť, tresnúť: č. tašku o zem 4. priliať, cvrknúť: č. trochu mlieka do kávy

¹ Глагол **бадати** можемо посматрати као међујезички хомоним и глаголу **badat'** и глаголу **bádat'**. На овом примеру видимо да међујезички хомонимски пар може да има више од два члана.

чапнути, -нем свр. узети, одломити комадић неке чврсте хране, штрпнути: -мало бурека.

čapnout I dok. nář. k čapat I; dřepnout si, usednout: pták čapl na drát; kluci čapnou na zemi a skáčou jako... **čapnout** II dok. (min. -pl, -pnul, -pla podst. -pnutí) ob. k čapat II 1. polapit, chytit: kradl, ale brzy ho...¹

časit' sa nedok. neos. č-í sa zlepšuje sa počasie, vyjasňuje sa

часити, -им несвр. (само у негацији) отезати, одуговлачити, оклевати; чекати. –Не часимо. Кренимо одмах. • не -часа, ни часа не -не оклевати нимало, (у)радити што је могуће брже.

dohodit' dok.1. hodením dosiahnuť: d. kameň(om) po cestu 2. hovor. doložiť, pridať pri dohodovaní o cene, prihodiť: d. 100 korún 3. hovor. sprostredkovať (pri kúpe, získavaní): d. auto - to je na d-enie (kameňom) blízko; nedok. k 2, 3 **dohadzovať**

dohodit dok. hodit do urč. vzdálenosti n. cíle: d. míč, míčem 2. obstarat 2, zprostředkovat: d. dívce ženicha; d. koupí, prodej. (je to,) co by kamenem d-l blízko; **dohazovat** ned. k 2

доходити, доходим несвр. в. долазити.

У овом раду смо се потрудили да помоћу кратког теоријског прегледа и на пар примера укажемо на постојање и бројност српско-словачких међујезичких хомонима. Свесни смо чињенице да при усвајању лексике из блиског језика често долази до међујезичке интерференције. Постоји много поклапања на свим језичким нивоима. Блиске или лексеме идентичне по звучању могу лако да заведу на криви пут почетнике, али и оне искусније. Мало више од једног одељка у уџбеницима и тематски речници знатно би олакшали усвајање новог језика. Такође, врло је важно се у литератури која се бави компаративним анализама језика посвети довољно простора овој појави и да се саставе речници, јер материјала за рад има, а тема може бити занимљива свима који се баве језиком.

¹ <http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=%C4%8Dapnout&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no> 15.11.2017.

Коришћена литература

Вујанић, М.; Гортан-Премк, Д.; Дешић, М.; Драгићевић, Р.; Николић, М.; Ного, Љ.; Павковић, В.; Рамић, Н.; Стијовић, Р.; Тешић М.; Фекете; Е. *Речник српског језика*. Нови Сад: Матица Српска, 2007. 1564 с.

Драгићевић, Р.: *Лексикологија српског језика*. Београд: Завод за уџбенике, 2010. 366 с.

Радић-Дугоњић, М.: *Међујезички хомоними и пароними у руском и српскохрватском*, у Дечје Новине, 1991.

Радић-Дугоњић, М.: *Међујезички хомоними и пароними у српскохрватско-руским и руско-српскохрватским речницима (тематска група придева који означавају негативну особину човека)* (рад представљен на конференцији Научни састанак слависта у Вукове дане, Београд, 1971): 157-165.

Doruľa, J.; Kačala, J.; Marsinová, M.; Masár, I.; Michalus, Š.; Peciar, Š.; Pisárčiková, M.; Považaj, M.; Slivková, V.; Smiešková, E.; Tibenská, E.; Urbančok, M.: *Krátky slovník slovenského jazyka*. Bratislava: Veda, 2003. 989 s.

Orgoňová, O.; Bohunická, A.: *Lexikológia slovenčiny*. Bratislava: Stimul, 2011. 254 s.

Palkovič, Jozef. *Lexikológia slovenského jazyka*. Trnava: Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity, 2012. 82 s.

Filipec, J.; Daneš F.; Machač J.; Mejstřík V.: *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: 2007. 648 s.

<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=%C4%8Dapnout&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>

Verbs as an example of interlingual homonyms in Serbian, Slovak and Czech

The author of this paper focuses on a phenomena that frequently cause problems when we translate one language to another – interlingual homonyms. It will take the example of the translation between three Slavic languages – Serbian, Slovak and Czech, which shows a lot of such interlingual connections. The references of this paper come from two books: Rečnik srpskoga jezika published by Matica srpska 2007 RSJ, Krátky slovník slovenského jazyka (2003) and Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost (2007).

Keywords: *Interlingual Homonyms; Slavic languages; Czech, Slovak, Serbian; verbs*

Jezyčne faktory sut ključne do razvoja društva i jedinca

(Jezični čimbanici ključni su za razvitak društva i pojedinca)

Emil Heršak

Katedra za antropologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
ehersak@ffzg.hr, ehersak@gmail.com

Maks Vinšćak

Sveučilište u Zagrebu, maks.vinscak@gmail.com

Vovedenje objasnuje počatok jezika i jegovy postupny razvoj do modernoga jezika. Besedujut se faktory, ktore iměli učinok na dnešnu raznolikost jezykov. Tekst takođe beseduje koncept lingua franca mjesto englijskoga jezika v svetu globalizacije i učinkom učenja novyh jezykov na kognitivny razvoj. Naglasuje se važnost jezyčnoga trojlista, tj. razvitja znanja trěh jezykov iz trěh najbolših jezyčnyh grup v Evropě. Potrdžuje se korist novoslovjanskoga/medžuslovjanskoga zonalnoga konstruovanoga jezika kako veznice slovjanskyh narodov v vrěmeni globaliacije.

ključne slova: medžuslovjansky; novoslovjansky; jezyčny trojlist; lingua franca; globalizacija; kognitivny razvoj

Teza koja je temeljna u ovom kratkom pregledu polazi od (uvjetno rečeno) društvene lingvistike i konkretno od utjecaja jezika na kulturu, na idejne i razvojne pojave u svijetu (također u europskoj povijesti – i trenutno u Europskoj uniji, što je za nas važno). Međutim, iako danas neki komentatori, nažalost, ne ističu ključnu važnost jezika za razvitak kulture, i za razvitak ideja, znanosti, tehnologije i "ekonomije", i isto pojedinačne i društvene psihologije, polazeći od raznih primjera iz prošlosti (od prapovijesti nadalje) možemo zaključiti da je uloga jezika bila ključna u razvitku čovječanstva i ljudskih društava. Ali neki jezični faktori, čini se, utjecali su ne samo na kulturne pomake, nego i na nastanak specifičnih društvenih i idejnih problema. Štoviše, danas je također u tzv. "globalizaciji" zamisao o međunarodnom jezičnom komuniciranju udarna, ali i problematična. U ovom našem pregledu osvrnut ćemo se i na tu pojavu jer je doista ključni čimbenik u današnjem svijetu.

Jezik i ljudski razvitak – početak

Kada su naši preci počeli govoriti? Kada je nastao prvi "pravi" jezik? Dakako, postoje hipoteze, i čak jedno mišljenje da je i naš izumrli biološki rođak, Homo neanderthalensis, govorio kao i mi (iako je to upitno). Doista, nije jasno kada je čovjek prvi put počeo govoriti na današnji način. Naši preci – iz arhaične faze Homo sapiens-a, nastali su prema arheološkim podacima prije 200.000 godina (više-manje). Međutim, ugledni talijanski genetičar Luigi Luca Cavalli-Sforza

(1922–) zaključio je da su ljudi tada imali tek "hardver" u mozgu, i nisu još razvili "softver" za napredne misli (v. Cavalli-Sforza, 1996: 101). I to, recimo, odnosilo bi se na razvitak jezika. Naime, mogli bismo pretpostaviti da su ljudi rano uspjeli producirati različite zvukove ("hardver"), ali tek su kasnije razvili idejne sheme ("softver") za povezivanje tih zvukova sa značenjima, što bi dovelo do nastanka jezika, u današnjem smislu.

Što je, možda, potaknulo taj pomak?

Prije 75.000 godina došlo je do goleme eksplozije u lokaciji Toba na otoku Sumatri, i moguće je da je taj ekološki događaj utjecao na promjenu u našoj ljudskoj vrsti. Temperatura je nakon te zgrade pala 25 i više stupnjeva celzijevih u područjima gdje su naši preci živjeli. I prema raznim analizama, vjerojatno se populacija Homo sapiens-a tada uvelike smanjila. Međutim, nakon te oštre krize možda je došlo do promjene. Populacija koja je preživjela zacijelo je stvorila neku prednost, jer je poslije ta mala skupina naših predaka naselila, korak po koraku, gotovo sav svijet. Iako ta kronologija nije još sasvim jasna, to veliko proširenje mogli bismo najkasnije datirati prije 60.000 ili 50.000 godina. Prvi jezik strukturalno nalik na današnje jezike, nastao je zacijelo u Africi u prvoj toj fazi razvitka, i onda je uslijedilo veliko širenje ljudske vrste po svijetu, s nastankom novih jezičnih modela.

Do danas, kako neki izvori navode, na svijetu postoji oko 7.000 jezika. I svaki jezik može se više-manje odrediti kao poticaj za stvaranje osobitih kultura, koje su utjecale na stvaranje društvenih ili po drugoj definiciji "etničkih" zajednica. I Cavalli-Sforza naglasio je također da je jezik osnova za kulturu (1996: 251). Zatim, što se pak tiče zamisli o društvenim zajednicama, zanimljivo je da je prvi slavenski prijevod grčke riječi *ἔθνος* bio upravo "jezik" (usp. grč. biblijski tekst Mk 13,8: *ἐγερθησεται γάρ ἔθνος ἐπὶ ἔθ*, koji je bio preveden na starocrkvenoslavenski ovako: ... *въстанеть бо ꙗзыкѣ на ꙗзыка*). Štoviše, čak i etnonim "Slaveni", prema najčešćoj hipotezi, nastao je od izraza "slovo" (stcslav. "rěč"), koji se odnosi baš na jezik.¹ Grčki pojam *ἔθνος* inače je izveden od izraza "svojstvo" (izvorno *σφέθνος* od ie. **swo-*, tj. "svoj") i zato se može opisati kao neka tendencija prihvatanja društvenih međuveza, odnosno pripadnosti društvenim zajednicama. Ukratko, etničnost se odnosi na društvenu zajednicu koja se održava kroz vrijeme; društvene zajednice polaze od kulturnih tendencija, dok je temelj za nastanak kulture, kako je bilo istaknuto, jezik.² I dakle, veći broj jezika potiče veći broj kultura, i u tom smislu znatno bogatiju ljudsku vrstu.

¹ Alternativni izraz slava, koja se ponekad uspoređuje s ruskym i hrvatskym izrazom (rus. *славяны*, hrv. *Slaveni*), isto je povezana s pojmom "slovo" (tj. "širenje glasa" o nekome).

² U našem članku par puta ćemo koristiti izraz "jezična zajednica" (u navodnicima) za društvenu skupinu/zajednicu, koja je povezana (i) preko jezika.

Jezična raznolikost – primjeri razlikovanja jezika

Kako smo upravo naglasili, jezična raznolikost potaknula je (uvjetno rečeno, tj. hipotetski) bogatstvo ideja. Međutim, treba reći da je motiv za takve pomake često različit. I zanimljivo je da su i teze o toj pojavi koje možemo pronaći u literaturi često različite po tumačenju, ali katkad i vrlo upitne.

Kada neka društvena zajednica razvija opširnije jezične izraze koji su bitni za život u njezinom krajoliku (u odnosu na ekologiju i međuljudske odnose), to bi bilo vrlo korisno i možda čak i presudno za opstanak te dotične zajednice. I doista mogli bismo zaključiti da je takva "bitna" tendencija postojala u povijesti, i postoji i danas. Ali, nažalost, moramo biti oprezni prema nekim navodima o odnosima između jezika i krajolika, koji su spomenuti u popularnim opisima. Jedna vrlo česta takva tvrdnja bila je da Eskymi (= Inuiti, Jupiki) imaju više desetaka ili stotinjak riječi za snijeg. Ali to nije točno. Franz Boas (1858–1942), jedan od pokretača američke antropologije, napisao je da Eskymi imaju tek četiri riječi za snijeg: jedan za snijeg na zemlji (aput), jedan za snijeg koji pada (qana), i dva izraza za snijeg "u zanosu" (sirpoq i qimusqsuq) (v. Boas, 1911: 25–26). Ipak ta ideja o golemom broju eskymskih riječi za snijeg bila je zatim povezana s tzv. "Sapir-Whorfovom hipotezom", koja je tobože polazila od pretpostavke da su jezične strukture i načini na kojima ljudi doživljavaju svoju stvarnost – međuovisni. Doduše, taj izraz ili pojam "Sapir-Whorfova hipoteza" nije točan, jer dotični lingvisti Edward Sapir (1884–1939) i Benjamin Lee Whorf (1897–1941) nikada nisu objavljivali zajedničke radove¹ – no neovisno o tome, i bez obzira na krivu tvrdnju o broju eskymskih riječi za snijeg, zamisao o međuo odnosu između jezika i shvaćanja stvarnosti svakako je interesantna i zacijelo važna.

Jezici stimuliraju i naše društvene strukture, kao i naše odnose prema životu – i čak naše osjećaje u odnosu na sreću i/ili nužnost u našim životima. I jasno, prirodni krajolik gdje živimo utječe na razvitak naših jezika.

Inače, kako smo upravo naznačili, popularna priča o velikom broju eskymskih riječi za snijeg nije točna, ali ipak postoji jedno preciznije obilježje eskymskih "govornih" okvira: tj. od Grenlanda sve do Aljaske (i dalje), narječja udaljenih eskymskih društava (ili plemena) vrlo su slični. To je u svom proširenom istraživanju istaknuo dansko-grenlandski istraživač i etnolog Knud Rasmussen (1879–1933) (v. Rasmussen, 1927). Jedinstvo jezika možda bi se moglo povezati s arktičkim krajolikom, jer bi na tom hladnom, ali i opširnom području s razmjerno malim brojem stanovnika daleki narodi morali održavati međusobne društvene veze za njihov opći opstanak. I štoviše, postoje naznake da je takva potreba za povezanosti postojala u zapadnoj Euroaziji za vrijeme zadnjeg ledenog doba – umjetnost (primjerice, "Venere" itd.) vrlo je slična na golemom području od više tisuća kilometara, sve od Austrije do Južne Rusije, itd., pa bi se

¹ Sapir je bio Whorfov mentor na sveučilištu Yale, ali on i Whorf nisu napisali zajedničke radove.

moglo pretpostaviti da su u tom razdoblju i društva bila povezana, i jezici su možda bili još vrlo slični.

I onda je u našoj poslijeglacijalnoj epohi, od početka holocena (mezolitika) do danas, jezična diversifikacija korak po korak postajala sve više šarolika. I zato moramo postaviti pitanje: što je poticalo pomak prema lingvističkoj diversifikaciji. Međutim, već smo usputno naznačili da je na jezik utjecao krajolik – ili točnije, "jezične zajednice" morale su razvijati veći broj pojmova ("opisa") u odnosu na prirodu u kojem su boravile, da bi im život bio uspješniji. I zato je složenija priroda dovela do složenijih jezika, sve više do danas.

Međutim, osim razvitka različitih pojmova i zatim naziva u odnosu na prirodu i život, druge su tendencije također potaknule veću lingvističku diversifikaciju. Fonetika je varirala, katkad da bi izrazi postali jasniji, ali katkad i slučajno ili "pjesnički" (zgodni ili oštri zvukovi, itd.). Može se pretpostaviti da je i usklađivanje fonetike samoglasnika rano nastalo (početak "sinharmonije" među uralskym, altajskym i nekym drugim jezicima). I promjene ili novine u gramatičkym sferama svakako su dovele do ključnih diversifikacija između jezika. Gramatika je općenito strukturalno pravilo, koje se odnosi i na fonetiku, kao i na druge bitne osobine jezika: na morfologiju (imenice, glagole, itd.), sintaksu (povezanost izraza), semantiku (značenja), itd. Moguće je pomisliti da je davno u prošlosti gramatika bila vrlo jednostavna. Ali došlo je ubrzo, u svim područjima koje su ljudi naselili, do razlika u gramatici – i to je uvelike razdvojilo jezike.

Postoji hipoteza da su svi današnji jezici nekada tvorili jedinstvenu lingvističku cjelinu.¹ No zbog gramatičkih i inih pomaka, uslijedila je podjela. Nastale su različite "osobite" jezične skupine. I prema jednom općem modelu, danas na svijetu postoji malo preko 20 jezičnih porodica, koje ulaze (čini se) u 12 dotičnih nadporodica.² Ali kako znamo – te jezične porodice su se razdvojile tijekom posljednjih stoljeća i tisućljeća, u različite osobite skupine. Indoeuropska porodica, primjerice, tijekom nekoliko tisućljeća, podijelila se na preko 10 temeljnih "podgrana" (i također na neke jezične skupine koje su već nestale, i o kojima imamo tek neke površne tragove). Fonetika, pogotovo tzv. "satemski" pomak u balto-slavenskym, indoiranskym i nekym drugim indoeuropskym jezicima, bio je je-

¹ Tu hipotezu pokrenuo je 1903. danski lingvist Holger Pedersen (1867–1953), koji je povezao tri glavne jezične porodice (indoeuropsku, tzv. "hamitskosemitsku" tj. afroazijska, i "uraloaltajsku" tj. "uralsku" i "altajsku") u veliku jezičnu zajednicu koju je nazvao "nostratičkom". Poslije su Vladislav Markovič Illič-Svitič (1934–1966), Aharon Dolgopolsky (1930–2012), Vitalij Viktorovič Ševoroškin (1932–), Sergej Antoljevič Starostin (1953–2005), i drugi jezikoslovci u tu "nostratičku" skupinu uključili znatno veći broj jezičnih porodica ili čak sve svjetske jezične porodice. Američki lingvist Joseph Harold Greenberg (1915–2001) nije koristio naziv "nostratički", ali je sve već postojeće jezične skupine povezao u jedinstvenu lingvističku cjelinu.

² Taj opći model izradio je Joseph Greenberg – i shemu je opisao Merritt Ruhlen (1944–), koji je bio Greenbergov student i poslije suradnik (v. Ruhlen, 1994; <http://starling.rinet.ru/maps/maps20.php?lan=ru>).

dan čimbenik. Drugi je bio ishod gramatičkih inovacija.¹ Treći čimbenik, koji može potaknuti podjelu ili raspad lingvističkih cjelina, povezan je sa značajnim širenjem ili preseljenjem "jezičnih zajednica", zbog raznih ekoloških, egzistencijalnih ili demografskih tendencija, ili možda zbog "ratnih" sukoba. S tim u vezi, osim utjecaja novih krajolika na jezik, dodir s drukčijim jezicima u nekim novonaseljenim područjima isto može izazvati stanovite probleme. Ali kao četvrti faktor, takve seobe i međujezični dodiri, ako su povezani sa sukobima ili dominacijskim nametanjima (u novije vrijeme u sklopu kolonijalizma) često dovode do narušavanja nekih jezika i do stvaranja prvo tzv. "pidžina" (reduciranih kontaktnih jezika), koji se pretvaraju, kada postanu stabilniji, u "kreolske" jezike.² No kada se i ti "kreoli" prošire, jer su dosta neusklađeni, dolazi do još većih podjela i raspada.³ Peti faktor koji može utjecati na jezične pomake ili katkad i na raspade jezičnih skupina odnosi se na usmjerenost ljudskih skupina prema stranom jeziku, koji načelno nije nametnut iz nekih agresivnih razloga, nego je prihvaćen (uvjetno rečeno) iz vjerskih i/ili kulturnih veza i sve više u novije vri-

¹ Zanimljivo je da hetitski jezik, iz indoeuropske "anatolske" skupine, nije imao gramatičku "rodovsku" strukturu, koja je bila tipična (poslije) za indoeuropske jezike. Doduše, danas u nekim indoeuropskim jezicima, primjerice u engleskom, "rodovi" su nestali ili su poprimili isključivo "spolnu" ulogu. Međutim, jezični "rodovi" ne trebaju se protumačiti, kao u engleskom, tek u vezi sa spolom. Gramatički indoeuropski rodovi (danas u slavenskim i nekim drugim jezicima) u širem smislu služe kao semantički dodatci. Korisni su jer mogu pojačati "veze" u rečenicama, i apstraktne ideje. Uzevši u obzir hetitski primjer, postoji hipoteza da su gramatički "rodovi" nastali kao napredne novine u indoeuropskom području, tek nakon što su Hetiti već napustili to područje. I zato se može reći da i tendencije prema "gramatičkim inovacijama" mogu dovesti do podjele između jezika.

² Riječ "*pidžin*" potječe od kineske inačice u izgovoru engleske riječi *business*. Dakle, "*pidžinski jezik*" je "*poslovni jezik*", iako je tek pojednostavljen pseudojezik. Izraz "*kreol*", naprotiv, izveden je od fr. *créole*, i od španj. *criollo* i port. *crioulo* od glagol. *criar* (< lat. *creare*), "*stvoriti*". Polazni izraz poprimio je značenje "*urođenik*" (tj. osoba ili pak sluga koja se rodila u nekom području). I zato su "*kreolski*" jezici zamišljeni kao izvorni ("*urođenički*"), za razliku od pidžinskih.

³ Moderni i kasnosrednjovjekovni engleski nastao je zbog etnojezičnih i staležnih sukoba u Engleskoj, nakon napada danskih i norveških Vikinga i poslije francusko-govornih Normana. U biti, u Engleskoj je prvo nastao neki rani pidžin, kada su Anglosasi morali komunicirati s Normanima. Poslije se taj pidžin pretvorio u kreol, iako je i dalje zadržao brojne čudne društveno-jezične pomake. S tim u vezi zanimljivo je englesko nazivlje *swine/pork* ("svinja/svinjetina"), *cattle/ beef* ("govedo/govedina"), itd. Za razliku od izraza u hrvatskom i u drugim jezicima, engleski tu miješa anglosaske i normansko-francuske izraze, povezane s povijesnim društveno-staležnim odnosima. Škotski pjesnik i pisac Walter Scott (1771–1832) to je opisao i zapravo ismijao u svom romanu *Ivanhoe* (v. Scott, 1913: 10–12). Međutim, kada se engleski kreol oblikovao i već pretvorio u državni jezik na početku engleske kolonizacije i ekspanzije u druge zemlje, ne baš laka struktura tog jezika potaknula je povećanje broja pidžina i kreola u svijetu. Navodno, prema statistikama, francuski je do danas pokrenuo nastanak 11 kreola u bivšim fr. kolonijama, portugalski 13, španjolski svega 3, i engleski čak 31 (v. https://hr.wikipedia.org/wiki/Kreolski_jezici). Ukratko, možemo reći da kada neki jezik nastaje zbog narušavanja (engleski je tu ključni primjer), onda kada se širi u druga područja dolazi do daljnjih razdvajanja.

jeme zbog međunarodnih ekonomskih, političko-diplomatskih ili znanstvenih motiva.

Korištenje i utjecaji stranih jezika

U prijašnjem odlomku naznačili smo da sukobi mogu dovesti neke jezične skupine pod utjecaj drugih katkad agresivno nametnutih jezika. Međutim, takav učinak treba se usporediti s utjecajem stranih jezika, koji su dobili naziv *lingua franca*. S tim u vezi, često se pretpostavlja da je u Europi i u susjednim područjima Euroazije grčki *κοινή*, koji se proširio nakon uspona Aleksandra Makedonskoga, imao ulogu *lingua franca*. Kako znamo, pridjev *κοινή* znači "općenit", što bi impliciralo da je taj jezik već povezao prijašnja grčka narječja. I naravno, grčki *κοινή* utjecat će poslije i na Rimljane, na druge narode i potaknut će također prve prijevode starozavjetnih biblijske tekstova... i poslije će na tom pojednostavljenom grčkom nastati i novozavjetni spisi. Doduše, teško je utvrditi koliko je ta grčka verzija doista imala široku prođu. Na istoku Sredozemlja taj je jezični model prodro u Anatoliju, ali vrlo površno u druge krajeve. Latinski će poslije, pogotovo na zapadu Sredozemlja i Europe imati znatno veću prođu, ali je ipak prilično upitno zaključiti da se latinski proširio tek kao *lingua franca*.

Treba prvo definirati što uopće znači taj izraz.

Lingua franca znači doslovce "jezik franački" na latinskom, ali taj izraz odnosio se izvorno na "poslovni jezik", i ne na osobiti jezik Franaka. Zapravo su Arapi, nakon njihovog uspona oko Sredozemlja, povezali frazu "*franački jezik*" (*lisān al-firaṅġ*, لسان الفرنج) s poslovanjem, i svakako ne s određenim narodom. I jezik koji se rabio u to vrijeme za poslovanje bio je neka vrsta pidžina, uglavnom na romanskoj osnovi, ali s nekym dodatcima (naime ta lingua franca, osim dominantnih sjevernotalijanskih ili okcitanskih korijena, obuhvaćala je i neke grčke i arapske izraze). Ukratko, pojam lingua franca odnosio se na pojednostavljeni govorni uzorak koji je trebao pomoći u ostvarivanju temeljnih poslovnih ciljeva ili nekih općih međudruštvenih veza.¹

Vratimo se na primjer latinskoga. Kako smo naznačili, nije sigurno je li se latinski svuda proširio kao lingua franca. Zapravo, latinski se nije proširio uglavnom kao pomoćni poslovni jezik, nego kao politički jezik, nametnut zbog ekspanzije Rimskog carstva i isto zbog emigracijskih pohoda u različita područja Europe. I u svim tim primjerima, također je došlo do snažnih utjecaja lokalnih jezika na latinski... tako da se romanska sfera nije oblikovala ujednačeno. Osim toga, la-

¹ Pojam *lingua franca* može se usporediti s pidžinskim jezikom koji je nastao na osnovi engleskoga u Papui Novoj Gvineji i koji ide pod nazivom *tok pisin* (*tok* = engl. *talk* + *pin*, "pidžin", "govor biznisa/poslovanja"). Međutim, sredozemna lingua franca na romanskoj osnovi nije bila toliko problematična kao pseudojezik kao što je danas tok pisin. Takvi kasniji primjeri koji su nastali oko Tihog oceana na osnovi engleskoga potaknuli su na početku 20. stoljeća američkog autora Jacka Londona (1876–1916) da napiše članak "*Previše engleskoga*" (v. London, 1909).

tinski će i preko vjerskih, kulturnih i političkih dimenzija izvan ekonomije pridobiti i druge uloge, pa će se zato u nekim područjima dugo vremena zadržati.... do modernoga razdoblja, do početka tzv. prosvjetiteljstva, i u Hrvatskoj i Poljskoj, u političkoj sferi, gotovo do sredine ili drugoga dijela 19. stoljeća.

Inače, za vrijeme prosvjetiteljstva, znameniti francuski pisac Louis Sébastien Mercier (1740–1814) istaknuo je da više ne treba učiti ni grčki niti latinski, jer su klasični antički radovi već prevedeni, i u biti latinski je zato izumro i zamijenio ga je francuski (v. komentare u: Mercier, 1771). Osim toga, poznato je da je prije toga Voltaire (François Marie Arouet, 1694–1778) zagovarao da sav svijet mora govoriti francuski. I zapravo se francuski počeo uvelike širiti po Europi i drugdje od srednjega vijeka (tada zbog utjecaja šampanjskih tržnica) i pogotovo od početka modernoga doba do 19. i također 20. stoljeća, i to u različitim općenitim diplomatskim i znanstvenim okvirima. Ali u 19. stoljeću ipak se dogodilo nešto drugo. U mnogim europskim sredinama razni narodni (dakle, domaći) jezici dobivali su državni status – i hrvatski je također postao službeni državni jezik 1847. godine.

Općenito kad razmotrimo što se zbilo u doba 19. stoljeća, kada su se "domaći jezici" svuda u Europi počeli širiti, vidjet ćemo da je i znanost tada znatno narasla. Broj novih otkrića bio je u toj epohi vrlo velik. Doduše, bilo je i nekih važnih izuma isto u 18. stoljeću (primjerice prvi parni stroj), ali tijekom 19. stoljeća ključne inovacije postale su mnogo brojnije: lokomotive, računala, struja, žarulje, telegrafi, telefoni, fotografija, filmovi, automobili, itd. I jasno, bilo je to vrijeme kada su gotovo svuda postojali mnogi različiti državni jezici – i sve je to, čini se, u velikoj mjeri poticalo ideje. Francuski je i dalje ostao "diplomatski jezik", ali Voltaireova želja da svi na ovom svijetu govore samo francuski već je propala, i suprotna tendencija potaknula je novi razvitak.

Inače, znanstvenici u 19. i u prvom dijelu 20. stoljeća često su, uz vlastite jezike, govorili i čitali strane jezike, i to je katkad pomoglo u poticanju vrlo "bogatih" ideja. No nisu svi ljudi morali govoriti samo jedan dominantan strani jezik. I to je također u Hrvatskoj, zacijelo, bitno utjecalo na inovacije, koje su na prijelazu iz 19. u 20. stoljeća bile vrlo česte. Znanje više jezika značilo je, primjerice, da bi ljudi koji znaju različite jezike mogli skupa surađivati, i na hrvatskom (recimo) sastaviti izvorni tekst, koji bi se poslije (bilo kada) mogao prevesti na neki druge jezik, ako bi trebalo.¹

¹ Primjerice, zamislimo da tri bliska znanstvenika iz društvenog ili humanističkog područja, od kojih svaki zna jedan strani jezik, počinju surađivati na izradi članka o nekim širim temama. Recimo, jedan od njih zna arapski, drugi kineski ili hindski i treći neke egzotične europske jezike. Ali sva ta trojica odlično vladaju njihovim "domaćim" jezikom, pa zato na tom jeziku mogu raspravljati, povezati podatke iz njihovih različitih jezika i sastaviti tekst na tom jeziku. I ako bi bilo korisno, mogli bi poslije prevesti taj "domaći" tekst na neki drugi jezik. To dovodi do originalnosti. Međutim, ako bi svi ti znanstvenici znali samo jedan "dominantni"

Utjecaj učenja stranih jezika na pojedinca

Kao što je bilo prethodno spomenuto utjecaj učenja stranih jezika ne obuhvaća tek poznavanje toga jezika, nego uključuje isto prihvaćanje kulturnih detalja i načina razmišljanja koji je povezan s tim jezicima. Osim društvenih implikacija učenja, danas primjerice engleskoga, postoje isto i psihološke implikacije učenja stranih jezika u odnosu na pojedinca. U posljednjih 20 godina bili su otkriveni brojni pozitivni utjecaji učenja i znanja stranih jezika, i to na ljude, bez obzira na njihovu dob. Jedna opća meta analiza (v. Adesope et al. 2010) razmatrala je 63 istraživanja na temu kognitivnih sposobnosti povezanih s dvojezičnosti. Istraživanja su pokazala da postoje razna kognitivna poboljšanja koja možemo pripisati učenju i znanju drugih jezika.

Navest ćemo sada u nastavku neke aspekte koji su bili značajno poboljšani zbog znanja stranih jezika:

Pažnja

Prema istraživanju koji su proveli Bialystokova et. al. (2004), osobe koje su dvojezične imaju veći kapacitet pažnje. To znači da se takve osobe mogu bolje usredotočiti i održati pozornost na neku informaciju koju uče, i isto razaznati bitno od nebitnog. Ukratko dvojezične osobe ("bilingualne") mogu se bolje koncentrirati prilikom učenja novih informacija. Uz bolju koncentraciju, dvojezične osobe su bolje i u dijeljenju pažnje (pozornosti). To znači da te osobe mogu bolje filtrirati distraktore koji se pojavljuju prilikom obavljanja zadataka i mogu bolje prebacivati pozornost s jednog zadatka na drugi. Istraživači pretpostavljaju da je razlog tome taj da su dvojezične osobe naučile automatski prebacivati zamisli s jednog jezika na drugi i filtrirati sinonime iz drugih jezika koji padaju na pamet. Ovakva mentalna vježba u dva jezika nadalje se generalizira na općenitu veću otpornost na distraktore i veću mogućnost održavanja i dijeljenja pažnje.

Odgađanje demencije

Klinika za pamćenje npr. u Kanadi prednjači u području istraživanja utjecaja dvojezičnosti za razvoj mozga. Klinika zdravstvenih znanosti Baycrest-a ("Baycrest Health Sciences") u Torontu prva je institucija koja je počela istraživati ovo područje. Istraživanje Bialystokove i sur. (2007) iz klinike Baycrest-a otkrilo je da učenje stranih jezika može odgoditi pojavu alzheimerove bolesti u starijoj dobi. Osobe koje znaju barem jedan strani jezik i oboljele su od alzheimerove bolesti, prosječno 4 godine kasnije dobivaju prve znakove demencije u odnosu na osobe koje govore samo jedan jezik. Osobe koje znaju više jezika još kasnije

strani jezik (uz njihov "domaći"), tada bi njihova višestrana izvornost bila znatno reducirana. Taj primjer odnosi se na različite zemlje u svijetu (i svakako ne samo na hrvatski kontekst).

prosječno bivaju bolesni. Podaci govore da dvojezične osobe bolje razvijaju svoje kognitivne kapacitete i rezerve koje usporavaju kognitivno slabljenje koje se javlja sa starenjem. Mozak tako funkcionira po sličnom principu kao i mišići, ako ga vježbamo on jača, a ako ga ne vježbamo on atrofira. Kasnije su istraživanja u drugim zemljama (Belgija, Indija, Španjolska) potvrdila podatke koje su dobili Bialystokova i sur. (2007). Prema autoru Straussu (v. 2015) zanimljivo je da neka istraživanja iz Kanade i SAD-a nisu pokazala sukladne rezultate vezane uz dvojezičnost i odgađanje alzheimerove bolesti. Bialystok navodi još 73 nezavisna istraživanja koja su potvrdila njezine nalaze. Kognitivni neurolog Thomas Bak (1961–) iz Sveučilišta u Edinburgu navodi da se utjecaj dvojezičnosti treba sagledati i iz kulturološko političke perspektive. On smatra da u Sjevernoj Americi prevladavaju negativni stavovi prema osobama koje odrastaju u dvojezičnim obiteljima. Tvrdi da u tim zemljama postoji aktivan otpor prema dvojezičnosti i dvojezičnom obrazovanju, pogotovo prema španjolskom, zbog velikog broja useljenika iz Srednje i Južne Amerike. Pozitivni rezultati su dobiveni u zemljama u kojima postoji aktivna i obavezna politika dvojezičnog obrazovanja, poput Kanade, Belgije, Indije i Katalonije u Španjolskoj (Strauss, 2015). Tako da u društvima gdje se ne promiče samo jedan jezik, u ovom slučaju engleski, gdje aktivno cvate multikulturalizam u društvu i obrazovanju možemo očekivati pozitivne utjecaje učenja jezika na mozak.

Pamćenje

Prema pregledu Adesope et al. (2010) mnoga istraživanja pokazuju da dvojezične osobe imaju bolje radno pamćenje. Takve osobe mogu obraćivati više podataka nego osobe koje znaju jedan jezik. Naravno poboljšavamo pamćenje učenjem velikog broja stranih riječi, povećavamo vokabular i učimo velik broj novih informacija o tom jeziku i kulturi. Javier, Barroso i Muñoz (1993), navode da znanjem još jednog jezika osnažujemo kognitivne kapacitete za kodiranje, pohranu i dosjećanje informacija i to ne samo za taj strani jezik već i za autobiografske događaje. To znači da učenjem stranih jezika možemo poboljšati zapamćivanje i dosjećanje događaja iz vlastitog života.

Metalingvistička svijest

Metalingvistička svijest je mogućnost razmišljanja o drugim jezicima. Ona se poboljšava kod ljudi koji znaju barem dva jezika na više načina. Prema Adesopeu et al. (2010) istraživanja pokazuju da djeca koja su odrasla u dvojezičnim obiteljima imaju bolju sposobnost razlikovanja jezika za koje nikad nisu ni čula. Primjerice, novorođenče koje odrasta u obitelji u kojoj se priča španjolski i katalonski može lagano raspoznati engleski od francuskoga, premda nikada nije čulo te jezike i dok još ne zna pričati ni svoj obiteljski jezik. Izloženost različitim jezicima djeci omogućava da uoče kako su riječi, sintaksa i gramatika različiti ovis-

no o jezicima. Time djeca dobivaju eksplicitno znanje o pravilima jezika koja mogu kasnije lakše primjenjivati i na drugim jezicima koje budu učili. Još jedna korist od učenja stranog jezika je da bolje učimo i svoj prvi rodni jezik. Proučavanjem razlika između rodnog i stranog jezika zapravo se puno uči o tome kako funkcionira rodni jezik. Osobe koje nisu učile strani jezik većinom samo implicitno znaju pravila gramatike, sintaksu i ostale značajke jezika. Oni samo imaju osjećaj za to kako bi trebali govoriti, ali ne znaju eksplicitna pravila u podlozi vlastitog rodnog jezika. To je pogotovo očito kod engleskih govornika koji nisu učili strane jezike. Njihovo poznavanje pravopisa, gramatike i sintakse vrlo je slabo i samo učenjem engleskog i književnosti u obrazovanju ne uspijevaju razumjeti pravila vlastitog jezika.

U posljednjem desetljeću analize pokazuju da je učenje stranih jezika u SAD-u u opadanju. Manje od 7% američkih studenata uči jezike, te se broj studenata koji uče strane jezike od 2009. do 2013. godine smanjio za 111.000 mjesta. Oko 95% od tih studenata uči samo europske jezike (većinom francuski) što izostavlja većinu jezika koji se govore u svijetu (Goldberg, Looney, i Lusin, 2015). Primjerice 2013. godine, otprilike 198.000 američkih studenata učilo je francuski dok ih je samo 64 učilo bengalski. Zanimljivo je da u svijetu 193 milijuna ljudi priča bengalski, dok tek oko 150 milijuna priča francuski (tj. kao temeljni jezik). Daljnji podaci govore da manje od 1% odraslih Amerikanaca priča još jedan strani jezik koji su učili tijekom obrazovanja. Ovo su poražavajući podaci koji govore da trenutno najjače gospodarstvo na svijetu počinje imati problema s manjkom stručnih prevoditelja i da se gubi kontakt s drugim kulturama. Javlja se ponovni trend američkog izolacionizma koji će možda skupo platiti kada počnu zaostajati s ostatkom svijeta. Djeca koja odrastaju u obrazovnim sustavima koji stavljaju naglasak na učenje stranih jezika imat će prednost kasnije u životu ne samo zbog znanja jezika nego i zbog posljedičnih poboljšanja u kognitivnom funkcioniranju koje je osobito korisno u kontekstu obrazovanja i kasnije karijere.

Razvoj mozga i razmišljanje

Istraživanje koji su proveli Martensson et al. (2012) pokazalo je da učenjem stranih jezika doslovno povećamo regije mozga zadužene za jezik i pamćenje. Hipokampus koji je zadužen za pamćenje se povećava dok regije u temporalnom režnju zadužene za govor postaju gušće, tj. siva tvar u kori mozga postaje gušća, što znači da se u njoj nalazi veća koncentracija neurona i sinaptičkih veza. Nadalje, ovi nalazi mogli bi biti povezani s kasnijom pojavom demencije kod starijih osoba, jer su te osnažene regije pogotovo protiv pogođene demencije.

Mnogi radovi pokazuju da su dvojezične osobe bolje u kreativnom i divergentnom razmišljanju. Također, bolje su u apstraktnom i simboličkom rezoniranju. Pretpostavlja se da dvojezična djeca učenjem jezika uče dijeliti pažnju, pre-

bacivati se s jednog jezika na drugi i promatrati svijet iz dvije različite jezične perspektive. Ovakva različite perspektiva vjerojatno je uzrok poboljšanju u kreativnom i divergentnom razmišljanju. Također, učenjem pravila stranih jezika poboljšava se apstraktno i simbolično razmišljanje (Adesope et al., 2010).

Metakognicija je isto poboljšana kod dvojezičnih osoba. Metakognicija je svijest o vlastitom znanju, tj. znanje o pristupima i strategijama učenja koje se trebaju primijeniti za određene situacije. Učenjem drugih jezika učimo sintaksu, vokabular, fonologiju, morfologiju, kulturu. Svime time mi stječemo i bolje metakognitivne vještine, tj. spoznajemo kako efikasno učiti (Adesope i sur., 2010).

Rješavanje problema

Dvojezične osobe imaju razvijenije vještine rješavanja problemskih situacija. Razlog tome je veća kognitivna fleksibilnost koja dolazi sa znanjem barem dva jezika. Zbog te jezične fleksibilnosti osobe postaju i fleksibilnije u razmišljanju o rješenju nekog problema (Adesope i sur., 2010).

Ovakve koristi za poboljšavanje vlastitog kognitivnog funkcioniranja svakako bi trebalo podržavati. Učenjem jezika ne samo da učimo nove oblike komunikacije i saznajemo mnogo o drugim kulturama, već doprinosimo razvijanju vrlo korisnih vještina pogotovo za napredovanje cijelog društva. Učenjem stranih jezika u školama djeca mogu postizati bolje rezultate i u svim ostalim predmetima. Poželjno znati barem dva jezika iz drugih jezičnih grupa. Tako da je korištenje jezičnog trojstva idealna kombinacija jezika koja nam je potrebna u Europi. Znanjem tri jezika iz tri najveće jezične skupine u Europi (romanski, germanski i slavenski jezici) djeca bi doista mogla postati građani Europske unije, gdje se većina može u velikom mjeri razumjeti. Tako bismo poboljšali razmjenu informacija među članicama EU-a i pripremili buduće generacije za intelektualno naprednije poslove koji su sve traženiji u 21. stoljeću. Sposobnost apstraktnog mišljenja, dijeljenja i usmjeravanja pažnje, koncentracija, poboljšano pamćenje i metakognicija, sve su nužne sposobnosti za obavljanje kompleksnih i tehnološki sofisticiranih poslova i ostalih važnih aspekata života današnjice.

Novi problemi... i moguća rješenja u Europi

Više-manje do sredine 20. stoljeća, ili vjerojatno do prijelaza u 1990. godine kada je prestalo razdoblje hladnoga rata, jezična raznolikost bila je velika... i čini se da su nove ideje bile i dalje česte. Francuski je ostao više-manje diplomatski jezik do sredine 20. stoljeća, ali je već postupno došlo do uspona drugih jezika, pogotovo engleskoga koji je dobivao sve veću nadvlast. I nakon hladnoga rata, engleski je postao nadmoćan u svijetu. Ali premda je kraj tog sukoba bio važan i pozitivan, nove ideje postale su sve rjeđe, uz sve veću dominaciju engleskoga. Ta dominacija bila je prikazana katkad kao razvitak napredne globalizacije,

međutim takva globalizacija koja ne dovodi do povezivanja i razvitka različitih kultura, nego do sve jače monotonije, jako je problematična.

Jasno, kada se i Europska unija počela širiti, i to je pojačalo nadmoć engleskoga. No malo prije toga, na kraju 20. stoljeća (točnije 1999. godine), Europski koncil preporučio je da bi građani zemalja iz EU-a trebali učiti dva strana jezika. No umjesto toga došlo je, naprotiv, do guranja engleskoga, i do gubitka znanja drugih jezika. U početku, ekspanzija Internetskih veza, koje su najprije bile uglavnom na engleskom, snažno je na to djelovala. Poslije, počeli su se pokretati prevodilački programi preko računala... ali nažalost engleski je u tim primjerima postao opći "parser" za prijevode svih jezika. I to je jasno dovodilo do problema.

Dakle, računarstvo je izvorno poticalo učenje engleskoga, ali zbog strukture toga jezika došlo je ubrzo do problematičnosti, do pada znanja drugih jezika, do redukcije vlastitih verzija, do propasti u razumijevanju drugih kultura, itd. Zapravo, znanost je stala.

Problem u 21. stoljeću se samo nastavlja i dalje komplicira. Nakon referenduma "Brexit" u Velikoj Britaniji 23. lipnja 2016. postavlja se pitanje koja je budućnost engleskog jezika u Europskoj uniji. Hoće li se nastaviti dominacija engleskog jezika koja već traje nekoliko desetljeća ili će se u Europskoj uniji početi koristiti u većoj mjeri drugi jezici. Velika Britanija nikada nije bila tipični član Europske unije. Postala je članica tek 1973. skoro dva desetljeća nakon početnog osnutka Europske ekonomske zajednice. I jedina je zemlja koja je imala 2 referenduma za izlazak iz europske zajednice. Prvi se takav referendum održao 1975. godine, i tada je velika većina građana UK-a glasala za ostanak u tadašnjoj EEZ (67,3% za ostanak, 32,7% za izlazak). No u drugom referendumu 2016. godine većina građana ipak je odučila za izlazak. Sada kada se Velika Britanija opredijelila za napuštanje EU, potrebno je i raspraviti o budućnosti engleskog jezika u Europi. EU ima 28 zemalja članica, bez Velike Britanije ima oko 450 milijuna građana. Samo dvije članice imaju engleski jezik kao službeni – Republika Irska i Malta. Irska ima 4,6 miliona stanovnika, Malta samo 450 tisuća, i u obje zemlje postoje i drugi službeni jezici (u Malti službeni jezici su malteški i engleski; u Irskoj engleski i irski).

Prema anketi Eurobarometra iz 2012. godine: 100% Maltežana pričaju malteški i 88% stanovnika te zemlje govori engleski, 66% talijanski i 17% francuski. No istraživanje Badia i Capdevila (2004) ispitalo je Maltežane koji jezik preferiraju... i 86% sudionika izjasnilo se da preferiraju malteški, a tek 12 % engleski i samo 2% talijanski. Premda istraživanje pokazuje da Maltežani preferiraju pričati na svojem jeziku, engleski smatraju jezikom uspjeha i prestiža tako da se sve više koristi u obrazovanju. Malteški se smatra manje vrijednim jezikom iako je jedini službeni semitski jezik u Europi. U osnovnim i srednjoj školama djeca obvezno uče i malteški i engleski, dok u privatnim školama nastava je većinom na engleskom jeziku. Također, visoko obrazovanje je većinski orijentirano na engleski jezik i većina odsjeka u Malteškom sveučilištu koristi se engleskim.

Takva situacija uvelike oslabljuje daljnji razvoj malteškog jezika i smatra se da su ovo znakovi za upozorenje da se poduzmu koraci u osiguravanju jednake zastupljenosti oba jezika (Badia i Capdevila, 2004).

Međutim, nakon odlaska Velike Britanije iz EU-a samo oko 5 milijuna ljudi koristit će engleski jezik kao službeni, i to uglavnom u Irskoj. No promjena jezika u Europskoj uniji neće biti lagana, jer je nakon ulaska Velike Britanije u EU-u engleski postupno preuzimao dominaciju francuskog jezika kao diplomatski međudržavni jezik i prema podacima iz 2012. Oko 38% građana EU-a koristi engleski kao strani jezik (Special Eurobarometer 386, 2012). Gotovo svi zaposlenici koji rade u institucijama Europske unije u Bruxellesu govore engleski tako da je najupotrebljavaniji jezik Unije. Ali nije najkorisniji jezik u pravnom smislu. Jedini je francuski temeljni jezik u pravnom kontekstu, jer engleski nema pravnu strukturu, nego su anglobritanski zakoni utemeljeni na "presedanima", tj. "događajima", i engleski pravni izrazi tek su poticaji za razmišljanje i nisu zakonske osnove. Također, u Malti njihov ustav i svi zakoni napisani su na engleskom i na malteškom, ali ako postoji dvojba onda se moraju čitati isključivo malteški i ne engleski zakoni.

Postoji, dakle, nekoliko mogućih ishoda što se tiče budućnosti engleskoga jezika u EU. Jedan je da se francuski vrati kao jezik diplomacije, jer se u Belgiji govori francuski i postoji duga tradicija njegovog korištenja u Europi kao diplomatski, međudržavni jezik. Francuskom jeziku zagaranirano je drugo mjesto kao najzastupljeniji jezik, ali njegova ponovna dominacija je malo vjerojatna. Razlog tome je što engleski prestaje biti politički i kulturološki vezan sa Velikom Britanijom i SAD-om. Također, Njemačka je ekonomski najjača zemlja EU-a i logično bi bilo pretpostaviti da bi njemački mogao zavladati zbog ekonomskog utjecaja na druge zemlje... ali Nijemci nemaju aspiracije nametati svoj jezik drugim članicama europske unije. Trenutno je engleski prevladavajući jezik EU-a zbog ekonomsko-političkih utjecaja, ali već sada nastaju promjene u EU-engleskom, koji ga razlikuju od izvornika (od standardnog engleskog jezika). Vjerojatno će nastati pidžin koji će biti spoj engleskog i ostalih europskih jezika. Ovakav engleski pidžin već se sada počinje koristiti u europskim institucijama. Tako će članice preuzeti engleski i prilagoditi ga kako bi bio razumljiviji ljudima kojima je to strani jezik. Ono što se trenutno događa jest da nastaje engleski prilagođen ostalim jezicima Europske unije. To je izmijenjeni engleski prilagođen kompleksnim terminologijama administrativnog diskursa unutar institucija unije.

Jeremy Gardner, prevoditelj iz Europskog revizorskog suda, napravio je i vodič pod nazivom "Krivo upotrebljavane engleske riječi i izrazi koji se koriste u publikacijama EU-a" (v. 2016). Prepoznala se potreba da se izradi jedan takav vodič jer su korištene engleske riječi i izrazi počinjali biti previše izmijenjeni da bi bili razumljivi osobi koja je izvorni govornik engleskog. Mnogim ljudima koji nisu izvorni govornici engleskog ovi izrazi i riječi su potpuno razumljivi jer su direktni prijevodi s primjerice francuskog ili njemačkog i time imaju jedno dru-

go značenje. Primjerice, mnogi Europljani koriste riječ control umjesto monitor kao prijevod za riječ motriti/nadgledati. Ispravno bi bilo koristiti riječ "monitor", ali preuzeto je značenje iz francuske riječi contrôler. Isto je s riječi assist koja se koristi za prijevod riječi prisustvovati. Ispravno bi bilo koristiti riječ attend, ali se u francuskom koristi riječ assister, a na španjolskom asistir. Uz zamjenu značenja za riječi, neke engleske riječi bivaju proširene u značenju, primjerice riječi actor, axis, agent. Također, krše se gramatička pravila engleskoga jezika, npr. u sufiksima za imenice poput informations i competences. Ovaj sufiks „s“ se netočno koristi u EU-engleskom. Broj ovih pogrešaka postaje iz godine u godinu sve veći i navedeni vodič se redovito povećava. Zaposlenici institucija EU-a postaju sve svjesniji da se njihov engleski počinje razlikovati.

Problemi s korištenjem engleskog jezika prošireni su po cijelom svijetu. Sve više znanstvenika pogotovo onih koji se bave obrazovanjem počinju uočavati kako obrazovanje ljudi na engleskom, a ne na njihovom rodnom (tzv. "materinskom") jeziku rezultira slabijim akademskim uspjehom. Problem u bivšim engleskim kolonijama poput Južnoafričke Republike i Indije je da se djeca i mladi obrazuju na engleskom jeziku. Smatra se da je to znak prestiža i napretka tih zemalja. Nametanje jezika s kojim djeca možda nisu dobro upoznata stavlja ih u velike neprilike. Teško je shvatiti apstraktne termine i uspostaviti dobru komunikaciju s nastavnicima primjerice iz matematike ili fizike kada djeca ne razumiju u potpunosti osnove engleskog, a kamoli napredne koncepte. Uz problem nerazumijevanja sveučilišta tih zemalja su i u financijskoj neprilici jer često financiraju čitavu nastavu paralelno na rodnim jezicima i engleskom tako da se broj zaposlenih nastavnika mora udvostručiti. To je problem u Južnoafričkoj Republici jer se engleski podrazumijeva kao lingua franca automatski, ali ne i po službenoj politici. U toj zemlji ima 8,2 % izvornih govornika engleskog i 11 službenih jezika. Samo zuluski i xhosanski jezik zajedno priča 41,4 % populacije, a afrikaanski 13,3 %. Na sveučilištima se uglavnom predaje na afrikaanskom ili na engleskom što su europski jezici (Naude, et al. 2005). Takvim obrazovanjem već samim jezikom izbacujemo veliku većinu populacije iz obrazovnog sustava. Tako znanost ostaje zakinuta za brojne inteligentne ljude koji se ne mogu obrazovati samo zato što ne razumiju što im se predaje.

Ovakvi primjeri globalizacije nažalost postaju sve češći i usporavaju društveni i znanstveni razvoj u zemljama koje ne potiču raznolikost u jezicima i kulturama već smatraju da je jedini način napretka jedinstveni globalni jezik, u naše doba engleski jezik.

I koje bi rješenje moglo danas nastati u Europi?!

Trolist i zonalni jezici

Idealno bilo bi razvijanje modela, koji smo nazvali "trolistom". To bi značilo napredovanje znanja triju jezika iz triju najvećih jezičnih skupina u Europi: iz sla-

venske, romanske i germanske. Dakle, građani slavenskih zemalja poznaju vlastiti jezik iz slavenske skupine, ali trebali bi još naučiti (kao opći dodatak) jedan romanski i jedan germanski jezik, i ne samo engleski. I jasno, građani iz romanskih zemalja trebali bi naučiti jedan slavenski i jedan germanski jezik, i građani iz germanskih područja, jedan romanski i jedan slavenski primjer.

I što je ključno u tom modelu? Konkretno, vrlo su važni umjetni izrađeni jezici koji povezuju sve srodne jezike i idu pod nazivom "zonalni konstruirani jezici". Slavenski primjer jest "*novoslavenski*" (ili "*međuslavenski*"), koji funkcionira kao veza između današnjih slavenskih jezika. I postoje i romanski i germanski "*zonalni konstruirani jezici*". I ti zonalni jezici mogu djelovati preko računalnih sustava kao "*parseri*", tj. kao sredstva za točnije prevođenje međusobno srodnih jezika. I kad netko nauči jedan slavenski, jedan romanski i jedan germanski jezik (u skladu s modelom "*trolista*"), preko tih zonalnih "*parsera*" mogućnost razumijevanja drugih jezika i kultura znatno se povećava (gotovo do 95% svih europskih jezika ili pak jezičnih kultura). Dakako, ovaj model mogao bi se proširiti također izvan Europe (dakle, izvan "*trolista*"), s pomoću drugih zonalnih "*parsera*" – i tako bi zacijelo pomogao nekym manjim svjetskym jezicima kako bi se "*proširili*" ... što bi bilo, doista, zanimljivo i vrlo pozitivno.

Ovakve ideje mogle bi dovesti do globalizacije koja je poticaj ili čimbenik dodira između različitih kultura, a ne do globalizacije kao prevlasti jedne kulture. I jasno, osim računalnih veza, koje bi taj pomak omogućile, trebalo bi ljude potaknuti, izravno, da nauče neke strane jezike, prema svojim interesima i voljama – i ne bi se smjelo svima nametnuti samo jedan jezik koji ima specifičnu strukturu.

Engleski je u mnogim aspektima čudovit jezik, i spomenuti jezični znanstvenik Edward Sapir koji je pokrenuo antropološku lingvistiku (i također sociolingvistiku) iznio je zgodni komentar o engleskom: "*... iza površnog dojma o jednostavnosti krije se savršen osinjak bizarnih i proizvoljnih primjena... [pa zato stranac] može osjetiti da je savladavanje engleske uporabe, dugoročno, mnogo teže od primjene razmjerno velikog broja pravila za tvorbu riječi, pod uvjetom da su ta pravila nedvosmislena*" (Sapir, 1986: 53, 55). Dakako, tu je i problem razvitka kreola, i daljnjih raspada, ali ipak treba istaknuti i jedan ključni faktor koji je naglasila antropologinja Anna Wierzbicka (1938–). Konkretno: engleski je kulturni jezik, i dakle nije neutralan komunikacijski modus (v. Wierzbicka, 2013; više osvrta u knjizi). Dakako, to ne znači da se engleski ne treba naučiti, možda prema volji, ili koristiti za neke svrhe, ali mora se shvatiti da je ipak specifičan i nije neutralan u svjetskom okviru.

Danas, zbog nadmetanja engleskog u mnogim društvenim, kulturnim i znanstvenim sredinama, prevladava ideja da se zato "*ne može ništa učiniti*", jer sve ide tako. Ali, ako se "*ništa ne može učiniti*", nijedna zemlja, ili šire svjetsko područje, ne može se dalje razvijati, ili postići bolji život. Takva zamisao o nemogućnosti djelovanja je problematična, i mnoge razne vlade u EU-u i u svijetu trebale bi shvatiti da takvo gledište neće dovesti do uspjeha njihovih zemalja ili

općenito do boljeg života na svijetu. Potrebno je udaljiti se od te ideje, koja se sada odnosi na jezičnu dominaciju iz jedne političko-kulturne sfere.

Literatura

Adesope, Olusola O.; Tracy Lavin, Thompson i Charle Ungerleider (2019). "*A systematic review and Meta-analysis of the Terri cognitive correlates of bilingualism*". Review of Educational Research, 80, 207–245.

Badia i Capdevila, Ignasi (2004). "*Aproximació a la situació lingüística de Malta*". Noves SL. Revista de Sociolingüística (http://www.gencat.cat/llengua/noves/noves/hm04primavera-estiu/badia1_3.htm)

Bialystok, Ellen; i Michelle M. Martin (2004). "*Attention and inhibition in bilingual children: Evidence from the dimensional change card sort task*". Developmental Science, 7, 325-339.

Bialystok, Elle; Fergus I. M. Craik i Morris Freedman (2007). "*Bilingualism as a protection against the onset of symptoms of dementia*", Neuropsychologia, 45, 459-464.

Boas, Franz (1911). *Introduction. Handbook of American Indian Languages*, sv. 1, Bureau of American Ethnology, Bulletin 40. Washington, D.C.: Smithsonian Institution / Government Print Office, 1911, 1-83.

Cavalli-Sforza, Luigi Luca (1996). *Geni, popoli e lingue*. Milano: Adelphi

Naude, Ans, Engelbrecht, Johann, Harding, Ansie, i Rogan, John. *The influence of second language teaching on undergraduate mathematics performance*. Mathematics Education Research Journal, 2005 ,(17), 3–21.

Gardner, Jeremy [Stephen]. *Misused English words and expressions in EU publications*. Luxembourg: European Court of Auditors, 2016.

Goldberg, David; Dennis Looney i Natalia Lusin (2015). *Enrollments in Languages other than English in United States Institutions of Higher Education*. New York: Modern Language Association of America (Fall/ jesen 2013).

Javier, Rafael Art; Felix Barroso i Michele A. Muñoz (1993). "*Autobiographical memory in bilinguals*", Journal of Psycholinguistic Research, 22, 319–s 338.

London, Jack (1909). "*Too much English*", Woman's Home Companion, sv. XXXVI, br. 4 (travanj). New York (v. <http://carl-bell.baylor.edu/JL/TooMuchEnglish.html>).

Mårtensson, Johan; Johan Eriksson, Nils Christian Bodammer, Magnus Lindgren, Mikael Johansson, Lars Nyberg i Martin Lövdén (2012). "*Growth of language-related brain areas after foreign language learning*". NeuroImage, 63, 240–244.

Mercier, Louis-Sébastien. *L'An 2440, rêve s'il en fut jamais*. London. 1771. (https://fr.wikisource.org/wiki/L'An_deux_mille_quatre_cent_quarante)

Povijest Europske unije (v. https://europa.eu/european-union/about-eu/history_hr#1945._-1959.)

Rasmussen, Knud (1927). *Across Arctic America: Narrative of the Fifth Thule Expedition*. COLE. Classic Reprint Series No. 6. Fairbanks, Alaska: University of Alaska Press, 1999.

Ruhlen, Merritta (1994). *The Origin of Language. Tracing the Evolution of the Mother Tongue*. New York: John Wiley.

Sapir, Edward (1986). "The Function of an International Auxiliary Language", u: Mandelbaum, D. G. (ur.), *Language and Personality. Selected Essays*. Berkeley: University of California Press.

Scott, Walter (1913). *Ivanhoe. A Romance*. Boston/New York: Houghton Mifflin.

Special Eurobarometer 386, *Europeans and their languages (2012)*. Bruxelles: European Commission.

(http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_386_en.pdf)

Strauss, Stephen (2015). *Does bilingualism delay dementia?* Canadian Medical Association Journal, 87(7), 209–210.

Wierzbicka, Anna. *Imprisoned in English. The Hazards of English as a Default Language*. Oxford: Oxford University Press. 2013.

Language factors are crucial for a society and an individual development

The text clarifies the beginnings of a language and its gradual development into a modern language. Factors that make the difference today are discussed. Thus the text describes the concept of lingua franca instead of English in the world of globalization and the contribution of learning new languages on cognitive development. It is claimed that there is an European language trefoil, as the knowledge of the biggest language groups in Europe. The significance of neoslavonic/inter-slavic zonal constructed language as a connection between Slavic nations in the sphere of globalization is emphasized.

keywords: *inter-slavic; neoslavonic; language trefoil; lingua franca; globalization; cognitive development*

Biskup Duh – Čeh, ktorým načasuje historija Zagreba, soglasno s Janom Kollárom: blagovest Hrvatov

Marijan Lipovac

Hrvatska akademija nauk i umjetnostij, mlipovac@hazu.hr

Članok govori o češskom prinosu do razvoja grada Zagreba, ktorý se počína od 11-ogo stoloťja, kogda prvý zagrebský biskup byl čeh s mitičnym imenom Duh. Jogo licom načasuje dodnes živa tradicija češko-hrvatskyh vezov.

ključne slova: biskup Duh; češi v Zagrebu

V Záhřebu podle sčítání lidu z roku 2011 žije 835 Čechů, kteří jsou dle početnosti osmá z 22 národnostních menšin, které existují v hlavním městě Chorvatska. Češi dnes úspěšně udržují svou českou identitu a odolávají asimilaci a během století dali významný příspěvek k rozvoji Záhřebu prakticky ve všech oblastech života města. Jedním Čechem dokonce začíná historie Záhřebu. Byl to první záhřebský biskup z konce 11. století, který se jmenoval Duch. Jím začíná i tradice česko-chorvatských vztahů, která je živá dodnes.

V historických pramenech je totiž Záhřeb poprvé zmíněn v souvislosti se založením biskupství kolem roku 1094, tedy s letopočtem, který se často spojuje se samotným vznikem města Záhřebu, ačkoliv zde dříve nějaká osada existovala.

Samotné založení biskupství, jakkoliv představuje výchozí bod historie Záhřebu, stále zůstává poněkud obestřeno rouškou tajemství, podobně jako mnohé další události z dávné chorvatské historie. Originální dokument o založení záhřebského biskupství se sice nedochoval, avšak zprávu o založení biskupství uherským králem Ladislavem I. Arpádovcem (maďarsky: László, latinsky: Ladislaus) přináší Feliciánův edikt z roku 1134. Z něj se rovněž dozvídáme, že první biskup se jmenoval Duch a že to byl Čech: „*Aby tedy poučil neznalosti onoho lidu, (král Ladislav) našel vzorného Čecha, muže příkladného života, který se jmenoval Duch. Jej po svém kaplanovi Francikovi ustanovil pastýřem stejné Církve, a ten si za její dělníky vyvolil lid z Šomodského a Zálského kraje.*“ Tato věta je zároveň vším, co z historických pramenů o prvním záhřebském biskupu Duchovi víme. A sice že uherský král Ladislav jako zakladatel biskupství ustanovil prvním pastýřem záhřebské církve Čecha Ducha, vyznačujícího se způsobilostí a příkladným životem a že jej do služby uvedl králův dvorní kaplan Francika. Z textu se dále dozvídáme, že král Ladislav daroval nové církvi statek Dubrava u Čazmy společně s obyvatelstvem, pozemky a lesem. Na tento statek biskupa Ducha uvedl dvorní kaplan jménem Kupan.

Důvod, kvůli kterému byl biskupem nově ustanoveného biskupství na chorvatském území jmenován právě Čech, je s největší pravděpodobností jazyková příbuznost a tedy možnost dobré komunikace s místním obyvatelstvem, mezi nímž

bylo obtížné nalézt osobu vhodnou na biskupský stolec, neboť zde duchovní život v důsledku nepříznivých válečných okolností patrně ustal.

O původu biskupa Ducha existuje několik hypotéz, jisté však je, že byl české národnosti a má se za to, že byl benediktýnem. Je rovněž možné, že byl jedním z hlaholských mnichů. Potom by jeho domovský klášter mohl být v Sázavě u Prahy, kde hlaholští mniši působili až do svého vyhnání do Uher v roce 1056. Ale pokud byl Duch knězem latinského ritu, není vyloučeno, že přišel z benediktinského kláštera v Břevnově u Prahy, s nímž král Ladislav udržoval kontakty. Duch byl na biskupa vysvěcen s největší pravděpodobností v uherském církevním centru Ostřihomi, protože záhřebské biskupství bylo podřízeno právě ostřihomské metropoli.

Duch pravděpodobně nebyl záhřebským biskupem dlouho, jelikož se o jeho následovníkovi Bartolomějovi prameny zmiňují, že byl biskupem ještě za života krále Ladislava, který zemřel roku 1095. Navzdory tomu se jako první pastýř záhřebské církve nesmazatelně zapsal nejen do náboženského, ale i kulturního života Záhřebu a celého severozápadního Chorvatska. Příchodem biskupa Ducha se Záhřeb stává biskupským sídlem, což má rozhodující úlohu pro jeho další rozvoj, kdy se stává politickým, kulturním, duchovním a hospodářským centrem celého Chorvatska. Paralelně se založením biskupství vzniká i záhřebská metropolitní kapitula, jejíž členové byli pravděpodobně kněží ze Zálského a Šomodského kraje zmínění ve Feliciánově ediktu.

Byl to patrně právě biskup Duch, kdo začal s výstavbou záhřebské katedrály, která byla dokončena a vysvěcena až roku 1217. Protože jako biskup musel mít svůj sídelní kostel, používal jako dočasnou katedrálu nejspíš některý z již existujících kostelů.

Podle tradice biskup Duch také přinesl do Záhřebu nejstarší dochované církevní knihy, které se dnes uchovávají v Metropolitní knihovně záhřebské arcidiecéze. Jedná se o *Sacramentarium sanctae Margaretae*, napsaný mezi lety 1082 a 1092 pro benediktinské opatství Sv. Margarety de Hahot u Samogyváru, misál a pontifikál *Missale antiquissimum* (nebo *Agenda pontificalis*), psaný pro rábského biskupa Chartwirga-Arduina v 11. století a *Benedictionale*, psaný pro ostřihomskou arcidiecézi. Až do roku 1788 se v liturgii záhřebské diecéze používal tzv. záhřebský obřad, který se poněkud lišil od římského ritu. Má se za to, že tyto tři kodexy byly základem zmíněného záhřebského obřadu, za jehož původce je rovněž považován biskup Duch.

Král Ladislav biskupa Ducha s největší pravděpodobností obdařil i nezbytnými církevními potřebami, takže se zřejmě od této doby v Záhřebu nacházejí evangeliář ze slonoviny (tzv. diptichon) a ornát zvonovitého tvaru podle tradice ušitý z jeho korunovačního pláště. Oba předměty se dodnes uchovávají v pokladnici záhřebské katedrály. Třebaže ornát skutečně pochází ze zmíněného období, je

přesto pravděpodobnější, že se do Záhřebu dostal později jako relikvie v době, kdy byl král Ladislav prohlášen za svatého.

V díle *Agenda pontificalis* se nacházejí také texty církevních dramat původem z Francie – *Velikonoční hra* a *Hra o Třech králich*, též *Tractus stellae*, která je z hudebního hlediska zajímavá tím, že obsahuje typ středověké hudební notace, tzv. *neumy*. Jestliže biskup Duch tuto knihu skutečně přinesl do Záhřebu, může se k jeho zásluhám přičítat, že poskytl nejen první církevní, ale též i první hudební a dramatické texty.

Pro chorvatskou kulturu a písemnictví jsou nejvýznamnějším dílem připisovaným biskupovi Duchovi glosy v *Radonově Bibli*, které by mohly být nejstarší památkou chorvatského jazyka. Zmíněná Bible byla napsaná někdy na přelomu 8. a 9. století pro opatství Saint Vaast ve francouzském Arrasu, odkud ji benedikti- ni v 11. století přinesli do Uher. Odtud se dostala do Záhřebu a od roku 1576 je uložena ve Vídni. Pro studium slovanských jazyků je tato bible zajímavá proto, že jsou v ní zapsané glosy, tedy poznámky psané latinkou v chorvatštině nad latinskými slovy, mezi řádky a po stranách. Protože se v glosách nachází poměrně dost bohemismů, usuzuje se, že jejich autorem je Čech. Podle jedné teorie by autorem těchto glos mohl být právě biskup Duch, kterému tyto poznámky měly pomoci v přípravách na kázání, která pronášel v chorvatském jazyce.

Nejstarší památka chorvatského jazyka, *Baščanská deska* (chorvatsky: *Baščanska ploča*) se obvykle datuje letopočtem 1100. Pokud by však byl autorem glos v *Radonově bibli* biskup Duch, byly by pak o několik let starší než *Baščanská deska* a tudíž i nejstarší památkou chorvatského jazyka vůbec.

Do dnešního dne se na Duchově biskupském stolci vystřídalo jeho 75 nástupců. Kromě skutečnosti, že Duchovi připadá čestné místo prvního pastýře největší a nejvýznamnější chorvatské arcidiecéze, si jej česká menšina pravidelně připomíná jako prvního známého Čecha v Záhřebu a celém Chorvatsku. Na návrh Chorvatsko-české společnosti biskup Duch dostal r. 2005 v Záhřebu schody se svým jménem a svou první monografií. Roku 2014, v příležitosti 920 let založení záhřebského biskupství v Dubravě, kde Duch měl svůj statek, v jeho počest byl postaven pomník.

Zmíníme také, že jméno biskupa Ducha najdeme ve *Slávy dceři* Jana Kollára ve znělce číslo 411, spolu se sv. Cyrilem a Metodějem a s dalšími významnými osobami které se zasloužily o křest slovanských národů:

Svaté muže ty a tyto ženské
hůrka nevysoká dělila,
vyhlídka z ní radost činila
na ty svazky vůkol společenské;

na kopci jsem jejím všeslavenské
apoštoly státi spatřila,
zvláště Methoda a Cyrila,
oba bratry thessalonicenské:

Potom Amand byl zde, Vicel, Bruno,
Dubravka, **Duch**, Anna carice,
kteří vedli lid náš Pánu v lůno;

ještě jeden v jejich řád se stavěl,
ale skrytý v blesku velice,
zdálo se však, jak by sám byl Pavel.

Že jde právě o prvního záhřebského biskupa potvrdil Kollár ve svém díle *Výklad čili přímětky a vysvětlivky ku Slávy Dceře*, kde Duha popsal takto: „rozený Čech, blahozvěst Kroatů.“ Rovněž dal citát z díla maďarského historika Ference Palmy *Historia Hungariae* s odkazem na založení záhřebského biskupství.

Když na Velehradě 5. července 2013 jako legát papeže Františka vedl oslavu jubilea 1150 let od příchodu svatých Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu záhřebský arcibiskup kardinál Josip Bozanić, tak ve své homilii pronesl tato slova: „Drazí bratři a sestry, jsem tu dnes s vámi i jako záhřebský arcibiskup, poutník z Chorvatska. Prvním záhřebským biskupem se v jedenáctém století stal biskup Duch, o kterém dějinný záznam vypovídá, že byl národností Čech. Od té doby až do současnosti vidíme nepřerušenou spojnici mezi chorvatským a českým národem.“ Tato slova byla odměněna dlouhým potleskem přítomných.

Historie českého osídlení na území Záhřebu se tedy začíná psát ruku v ruce s první písemnou zmínkou o hlavním chorvatském městě, a skutečnost, že osoba, kterou se začínají chorvatsko-české vztahy, se jmenovala *Duch*, lze chápat jako jakési znamení, protože tyto vztahy byly nejrozvinutější v duchovní sféře, v oblasti kultury, vědy a umění. V tomto případě *nomen* opravdu byl *omen*.

Bishop Duh - Czech person who initiated the history of Zagreb, according to Jan Kollár: Blessed enouncement to Croats

The article describes the Czech contribution to the development of Zagreb city, which begins in the 11th century, when the first bishop of Zagreb was Czech person having mythical name Duh, who begined a living tradition of Czech-Croatian relations to this day.

keywords: *bishop Duh; Czechs in Zagreb*

Obrine ostriženja u Slovanov v tčenji historije

Michał Swat

Univerzitet v Poznańu, wlkpelasank@gmail.com

Razvažanja i iztočniki odnosno předměta rāzširjenja i byvanja rāzličnyh tipov iz-podobrinyh ostriženj u rāznyh zemj i narodov Slovjanskoj, zamyslom ustaljenja spoljnyh međžuslovjanskyh svojstv u slovjanskyh tradicijnyh ostriženj. Podpirajūci sę iztočnikami iz rāzličnyh dob historije avtor nahodi rāzne iz-podobrine ostriženja u južnyh, zapadnyh i iztočnyh Slovjanov.

ključne slova: ostriženje; Slovjani; historija; iz-podobrivanje glāvy; vlāsy; obće svojstva

Předmět izglēda Slovjanov davnoj doby zajmal i dalje zajmaje mnogih ljudij. Ob jih ostriženji uže pisali medžu inymi napríklad naučniki Čeh Lubomír Niederle abo Poljak Tomasz Jurek¹. V tutom členku hoću předložiti nemnogo iny poględ na předmět i dodatkově teorie proizhodžūce iz iztočnikov ješče ne přeględanyh v takyh rāziskyvanjah i ktore ja jesm našel. Trěba mi takōže zaznačiti, iže glāvny cělj mojego členka ne jest rāziskyvanje i tvorjenje teorij odnosno ostriženja davnyh Praslovanov, ktore sut težko k verifikaciji, ale zajedno sòbranje iztočnikov ob tradicijnyh ostriženjah Slovjanov u staroj ale i novšej doby. Rāziskyvanje jest povinno služiti k sbiranju srodstv kultur slovjanskyh narodov, ob čem hoću ješče pisati.

Lubomír Niederle předlagal mněnje, iže tradicijnom ostriženjem Slovjanov byli dōlge vlasy, vųs i brāda. Ale zajmlivo, iz drugoj strāny jest, iže daže Niederle napisal, iže nemaje k tomu bezposrědnjih dokazov. Podpiral on sę medžu inymi obyčajem dōlgyh vlāsov u indoevropskyh sųsědov slovjanskyh narodov, napr. Germanov². Jednočasno odmetl napriměr tradicijne, dōlge spletenky u slovjanskyh Dětvanov, kako prvobytno neslovjansko ostriženje, pravdopodobno vzęto od Avarov³.

V zapiskah ob davnyh Slovjanah možno jest uviděti dva glāvne směry: dōlge vlāsy, vųs i brāda ili iz-podobrino krātko ostriženje, s vųsom abo bez. Iztočniki k prvomu směru předložil glāvno Niederle, k drugomu Jurek. U staryh zapiskov arabskyh ili rimskyh historikov možno jest uviděti nejasne vzpomněnja ob brādah (ale ne dōlgyh vlāsah) u Slovjanov⁴, ale težko jest to uznati kako dokaz,

¹ Tomasz Jurek, *Fryzura narodowa średniowiecznych Polaków*, w książce *Scriptura custos memoriae*, s. 634–651. Čęšť iztočnikov jesm vzěl odonūdy i označil je znakom TJ

² Lubomír Niederle, *Život Starých Slovanů*, díl 1, svazek 2, str. 494 «Nepochybuji, ač o tom nemáme přímé zprávy, že bylo u Slovanů, podobně jako u Germanů a jiných sousedů, starodávným zvykem, aby svobodný muž nosil vlasy delší(...)»

³ Lubomír Niederle, *Život Starých Slovanů*, díl 1, svazek 2, str. 496

⁴ Ob brādah u Slovjanov pisal napr. Ibrahim ibn Jakub: «*And when people breathe out, there forms on their beards a coat of ice as if it were glass...*» i Procopius: «*But later on the Antae and*

ibo jednočasno moglo to tyčiti sę napr. samo staryh ljdij, kako bylo u něktoryh slovjanskyh narodov. Kromě toho, uže Einhard, ktory žil u 8-9 stolětja, pisal, že Slovjan i různicajut sę mnogo pri obyčajah i izgledě¹. To znači, že ne vsim Slovjanam trěba bylo sę strigti jedinako, ale mogli byvati někoje různice medžu slovjanskymi plemenami.

Kodeks lubiński: svaťba Henryka I Brádatogo s Jadwigojű

Javjenje krátkogo ostriženja u davnyh Zapadnyh Slovjanov Niederle objasňal kako rimske i maďarske vlivy². Pri vlivah maďarskyh trěba Niederlu oddati pravdu, ale rimske vlivy u Vendov³ i Poljakov sūt nemnogo sũmnlive, za to že u Zapadnoj Slovjanskoj byvali ostriženja iz-podobrine, a ne prosto krátke: Rimjani iz-podobrinyh ostriženj ne iměli. Bűdű ješće pisal ob tom.

Sclaveni became hostile to one another and engaged in a battle, in which it so fell out that the Antae were defeated by their opponents. Now in this battle one of the Sclaveni took captive a certain young man of the enemy named Chilbudius, who was just wearing his first beard, and took him off to his home.» Vzěto iz: http://www.jassa.org/?page_id=5457 2017-10-15

¹ «...deinde omnes barbaras ac feras nationes, quae inter Rhenum ac Visulam fluvios oceanumque ac Danubium positaе, lingua quidem poene similes, moribus vero atque habitu valde dissimiles, Germaniam incolunt, ita perdomuit, ut eas tributarias efficeret; inter quas fere praecipuae sunt Velatabi, Sorabi, Abodriti, Boemani – cum his namque bello confligit...»; Vita Karoli Magni – Děl 15, Einhard; vzěto iz: http://www.jassa.org/?page_id=5457 2017-10-16

² «A jestliže některé zprávy z konce doby pohanské připomínají u Moravan nebo Pomořanů vousy a vlasy krátce přistřižené nebo docela oholené, byl to jistě zjev výjimený a pozdní, vzniklý vlivem cizím, u Moravan maďarským, u Pomořanů snad římským, podobně jako to bylo později u Poláků.»; vzěto iz: Lubomír Niederle, Život Starých Slovanů, díl 1, svazek 2, str. 494

³ «Vendami» bűdű tu imenoval vsih Slovjanov na zapad od Odry.

Kromě toho, jedine bezsumne dokazy kake Niederle předložil k dōlgym vlāsam u Slovjanov, sūt češske. U jinyh narodov i plemen slovjanskyh Niederle našel samo něktore iztočniky govorjūce ob kaznjah za ostriženje někomu brādy ili vlāsov i češsky obyčaj striženja vlāsov u služby¹. Kaznje i striženje slug ne jest dobry dokaz, za to že zapisky točno ne opisujūt kako slugi byli striženi: jest velika rāznica medžu čestičnym obrinjem glāvy a obrinjem vsih vlāsov na glāvě, kako bylo u rimskyh rābov². Těžko tōž mněti, iže Slovjani ohotno přijeli i poddržili ostriženje, ktore bylo znakom nevolje. Poslē předloženia onyh zapiskov Niederle načinaje pisati ob vŭsah i k dōlgym vlāsam uže ne vrāćaje. Předmět ostriženj u Rutenije būdŭ obgovarjal niže.

Itak, kake sūt vzpomněnja ob iz-podobrinom ostriženji u Slovjanov?

Najstarše zapiski i iztočniky proizhodět iz Zapadnoj Slovjanskoj 11-12 stolětja i tyčŭt sě glāvno Poljakov i Vendov, hoti ne vseгда sūt jasne. Tako řečeny «Alt-friesack Götze» iz 6-7 stolětja, proizhodžŭcí iz zemj vendskyh, jest uže mnoho stary a jegovo ostriženje rāzlično rekonstruovane – težko daže skazati jest li ono dōlgo ili krātko. Podobna situacija jest s maloju skulpturoju iz 10 stolětja ktorŭ našli v Merseburgě a būdŭća v muzeju v Oldenburgě. Jednakože, možemo tu skazati, iže imaje ona krātko ostriženje, pravdopodobno iz-podobrino. Mogl by to byti takože někaky divny tip šapky, ale k tomu nemajemo dokazov, zvlastno že dōlge vlāsy iz-pod šapky jest možlivo uviděti. Vtora, metalova skulptura iz Oldenburga jest ješče gorše rāzumлива, ale bezsumno člověk stojŭcí na gorě imaje krātke vlāsy³.

V 11-om stolětji imajemo vėće dokazov. Jest napriměr tako řečeny «Sědžŭcí Člověk iz Gatschow» (blizko grāda Demmin), ktory proizhodi iz 11 ili 12 st. Imaje on krātko iz-podobrino ostriženje. Iz-podobrino ostriženje imaje takože skulptura (10-11 st.) iz grāda Schwedt okolo řeky Odra.

V 1108 godu bylo izdano sassko oglāšenje k krestovomu pohodu protiv slovjanskym poganam. Sōglāsno s zapisom, Vendovie sdirali kožu iz glāv ubityh Sasov i oděvali njimi svoje glāvy: hvala tomu v tēčenji napada izglēdali kako oni. Sasovie obyčajno iměli dōlge vlāsy, itak znači to, iže obyčni Vendovie siljno sě od njih rāzličali ostriženjem⁴.

¹ Odobny obyčaj jestvoval takože v srědnjevěčnoj Poljskě i ne tvoril problemov s poljskym iz-podobrinym ostriženjem: M. Feintuch, *O woźnych sądowych w Wielkopolsce w XIV i początkach XV wieku*, *Pamiętnik Słuchaczy Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Kraków 1887, s. 184; A. Gąsiorowski, *Urzednicy zarządu lokalnego w późnośredniowiecznej Wielkopolsce*, Poznań 1970, s. 302–303, 324–325; Tomasz Jurek, *Fryzura narodowa średniowiecznych Polaków*, w *książce Scriptura custos memoriae*, s. 644–645; TJ

² Victoria Sherrow, *Encyclopedia of Hair: A Cultural History*, slovo «occupations»

³ <http://www.lucivo.pl/2012/09/bawany-2.html> 2017-10-29

⁴ *Urkundenbuch des Erzstifts Magdeburg*, wyd. F. Israel, Magdeburg 1937, nr 193: *Quamplures vivos exoriant et cute capitis abstracta hoc modo larvati in christianorum fines erumpunt et se christianos mentientes predas impune abigunt*; przedruk: G. Labuda, *Fragmenty dziejów*

Najvyše slavy zapis ob krátkyh vlásah u Vendov jest bezsumno opis skulptury Světovita u rugijskoj Arkony (pogansky hram byl sruinovany v 1168 godu). Saxo Grammatyk napisal, iže Světovit iměl ogolonų brǫdu i ostrižene vlǫsy, sòglǫsno k obyčaju vsih Rugijov. Jedino poganski svěčenniki mogli iměti dòlge vlǫsy i brǫdu¹.

Definitivnym dokazom k iz-podobrinomu ostriženju u Vendov jest něměčsky Sachsenspiegel (Saksonsko zrcalo) iz ranogo 13 stoletja – sbor pravil. Kniga imaje mnogo rǫznych živopisov, medžu inymi takòže Vendov. Vendi iz onoj doby ne znali ješče dobro sasskogo jězyka. Možemo tam uviděti grupy Vendov pri sǫdě i vendskų svaťbu. Vsi Sasi imajut dòlge vlǫsy, a vsi Vendi – krátko, iz-podobrino ostriženje.

Itak jest jasno vidima bezprěryvna postojannost' i potvrdžanje krátkyh, iz-podobrinyh ostriženj u Vendov lětopiscami i odkrytjami 10-13 věka.

Sachsenspiegel: Znak ktory čini lěvo stojući Vend znači, že ne govori sasskym jězykom.

Vendsky obyčaj ostriženja jest tòž sǫvisly s poljskom.

Bartholomeus Anglicus, napisal okolo 1235 goda, iže Slovjanu «vsi rǫzumějūt jedin drugogo i v mnogyh stvǫrah pri jězyku i obyčaji sūt podobni, a rǫzličajūt sě obrědom... V većšině vsi oni strižūt vlǫsy kromě Rutencev i onyh směšanyh s

Słowiańszczyzny Zachodniej, t. III, Poznań 1975, s. 233–236 (cytat s. 234); tamże obszerna dyskusja na temat tego zabytku. Na ustępie ten zwrócił uwagę S. Trawkowski, w: *Kultura Polski średniowiecznej X–XIII w.*, s. 64; TJ

¹ Saxo Grammaticus, *Gesta Danorum*, lib. XIV, cap. 39,3, wyd. J. Orlik, H. Raeder, t. I, Hauniae 1931, s. 645: *Corrasae barbae, crines attonsi figurabatur, ut artificis industriam Rugianorum ritum in cultu capitum aemulatam putares.*; cap. 39,4: *sacerdos praeter communem patriae ritum barbae comaeque prolixitate spectandus.*; TJ

Němcami i Latincami.»¹ Pozděně, tože napisal avtor Eulogium Historiarum v 1366 godě, pravdopodobno přepisující od Anglika, ale kako ne-strigujícíh se představil samo Rutencev². Zajmlivo jest takóže, že spomněl ob obrivanji glavy u Frizov, protivstavjajúc jih obyčaj inym Germanam³.

Medžuvřěmenno, v třćenji 13 věka i přědže, nahodimo takóže velje mnoge iztočniki govorjúčce ob iz-podobrinom ostřiženji u Poljakov.

Napr. Wincenty iz Kielcze, iz polovice 13 stoljetja, piše, že vsi Poljaki sūt mnogo nabožni, ibo nošet tonzuru⁴. Lětopis Mierzwy vzpominaje (14 věk), iže kněz Leszek Czarny (+1288) nosil dólge vlasy daby iměl blágomilost' od Němcev.⁵ Avstrijsky poet, Sigfreid Helbling iz konca 13 věka, izsmějivaje Poljakov, za to že strigūt vlasy krátko i vysoko nad ušami, čego ne ljubět ni Avstrijci ni Madjari⁶. Patena iz gráda Płock (polovina 13 věka) takóže izobražaje iz-podobrine osoby.

Rážnicu medžu Němcami i Poljakami medžu inymi, možno legko uviděti vò tako řěčenom «Životě Světoj Jadwigi (Kodeks lubiński)» iz 14 stoljetja, kde Poljaki sūt krátko ostřiženi i iz-podobrini, v odrážlikě od Němcev, koji imajūt vsi dólge vlasy i brády. Krátke vlasy imajūt takóže rysovanky iz dòsky iz Wiślice (płyta wiślicka), ale težko skazati točněje.

¹ A. E. Schönbach, *Des Bartolomeus Anglicus Beschreibung Deutschlands gegen 1240*, Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung 27 (1906), s. 54–90, tu s. 71: «*qui omnes se intelligunt et in multis sunt similes, quo ad linguam et quo ad mores, dispares tamen quo ad ritum, – omnes etiam isti pro maiori parte in coma sunt attonsi, exeptis Ruthenis et ilis, qui mixti sunt cum Teutonicis et Latinis.*» Fragment tekstu z późnośredniowiecznego wyciągu wydał W. Kętrzyński w MPH VI, s. 587–588, zamiast «attonsi» dając jednak «accensi» (zapalczywi?); TJ

² Eulogium (historiarum sive temporis), cap. LXVII: «*Sclavia part est Moesiae, multas continens regiones, nam Sclavi sunt Boemi, Wandali, Rutheni, Dalmatae et Corinti; quae omnes in linguis se intelligunt et in pluribus similes, quoad linguam, quoad mores. Quoad ritum sunt dispersos(...). Omnes pro parte maiori in coma sunt tonsi, exceptis Reucenis et illis qui cum eis sunt commixti.*»

³ Eulogium (historiarum sive temporis), cap. LXXXVI: «*Frisia provincia est in inferioribus Germaniae sita, super litus Oceani tractu longissimo, quae in fine Rheni incipit et in Mari Danitico terminatur; cujus incolae Frisones et Germanici nuncupantur. In habitu et moribus a Germanis multum differunt, nam fere omnes in coma circulariter sunt attonsi, quia quanto nobiliores, tanto rotundiores arbitrantur attondi.*»

⁴ Wincenty from Kielcza, *Vita minor*, cap. 24, MPH IV, s. 272: «*Ob cuius dispesacionis beneficium ac recordacionis memorabile signum indictum est Polonis, ut in tonsura rotunda conformarent se moribus religiosorum*»; to samo powtarza *Vita maior*, cap. 12, *Monumenta Poloniae Historica* IV, s.382.; TJ

⁵ *Monumenta Poloniae Historica* III: «*Hic in favorem Theutonicorum comam nutriebat.*» Por. J. Banaszkiewicz, *Kronika Dzierzwy XIV-wieczne kompendium historii ojczystej*, Warszawa 1979, s. 113.; TJ

⁶ Seifrief Helbling, *Der Kleine Lucidarius*, III 225 n. Wyd. J. Seemüller, Halle 1886 (reprint 1987), s. 123: «*Waz will du Pôlân hôchbeschorn?/der Ungern waere daz vil zorn/ der ir langem hâr erkür/die hôhen pôlânischen schüer.*» ; Ibidem, VIII 793n., s. 210 n.: «*und swer in disem lande snit/gewant nâch der Pôlân sit,/ daz dem sin hâr waer geschorn / hôch úf für die ôrn/ daz sold im nimer washen.*»; TJ

Śmierć Chodkiewicza pod Chocimiem, živopis.
Poljske šljahtići – lěvo, zaporožske Kozaki – pravo

V Poljské iz-podobrino ostriženje, imenovane *czupryna*, v odrážlikě od Vendov, stalo sě znakom poljskyh šljahtićev. Ale toj obyčaj nebystro izčezal. Ješče v 1422 godě zapisky iz sůda medžu Poljakami i teutonskymi monahami potvrđzajųt, iže iz-podobrino ostriženje bylo ješče obyčnym obyčajem šljahtićev¹. Ale kolikost' ljudij s iz-podobrinymi gl'āvami umenšala sě. Obyčaj držala gl'āvno bėdnějša šljahta, bogati šljahtiće naslėdovali iznozemske obyčaje – za to nemaje nikakyh iztočnikov napr. na grobiščah: bėdna šljahta ne imėla dostatōčno groši.² Gl'āvna kriza prišla vò 15 vėku: do Zapadnoj Evropy prišla moda na iz-podobrine ostriženje (bowl crop, á l'écuelle) i jestvovala najveće od 1410 do 1460. Hvala tomu poljski obyčaj ne byl uže tako osoblivy³.

¹ *Lites ac res gestae inter Polonos Ordinemque Cruciferorum*, wyd. T. Działyński, t. II, Poznań 1855m s. 100 (Piotr z Kobylina: «quod singuli nobiles de Regno portarent unum album pannum ad collum loco stole et vidit ipse testis a multis dictum pannum portari»), 150 (Henryk Buchwald: «dispensavit – cum istis condicionibus, quod Poloni tenerentur portare capillos sub-cisos patentibus auris et unum paniculum album at collum»). O zeznaniach Piotra zob. tež J. Krzyżaniakowa, Piotr z Kobylina – Sylwetka późnośredniowiecznego prałata, w: *Homines et societas. Czasy Piastów i Jagiellonów*, Poznań 1997, s. 345–357.; TJ

² Tomasz Jurek, *Fryzura narodowa średniowiecznych Polaków*, w książce *Scriptura custos memoriae*, s. 634–651.

³ M. Bealieu, J. Baylé, *Le costume en Bourgogne de Philippe le Hardi a la mort de Charles le Téméraire (1364–1477)*, Paris 1956, s. 62–63; C. Willet, p. Cunnington, *Handbook*, s. 117–

Uže na načetku 16-ogo stolětja ona izumirajuća tradicija vzrodila se nanovo, medžu inymi věrojetno hvala iztočnym vlivam, napr. tatarskym¹. Pojavili se nove rody czupryny, napriměr *czupryna czerkieska* ili *czupryna szwedzka*, ale jed-nočasno Poljaki pamětali ob najstarějšim ostriženju, ktory zvali *czupryna (sta-ro)polska*. Staropoljsko iz-podobrino ostriženje nosil napr. králj Jan III Sobiesky. To načelo izčezati vò 18 stoljetju².

Na Čehiji nemaje nikakych iztočnikov govorjućih ob kakyh-nebūd' iz podobrinyh ostriženjah, jediny priklad, kaky davaje Niederle jest ob Moravanah, ktori strigli glávny pod maďarskymi vlivami³.

U Južnyh Slovjanyh předmět obritja glávny kako rodnogo obyčaja ne jest mnogo jasny. Těžko skazati, kake ostriženje nosili prvobytno Južni Slovjani a kako bylo přejeto od tuzemskyh balkanskyh plemen. Bezsumno možno skazati, iže rod tradicijnogo iz-podobrinogo ostriženja znajemy dnes na Balkanah ne proizhodi od Slovjanyh. Na južnoj Slovjanskoj byval, do 20 věka, rod ostriženja vò Bòlgarii imenovany medžu inymi чумбас, чѐмбас, u Makedoncev tòž перче, a u Srbov, i Hrvatov perčin.⁴ Bylo to obyčno ostriženje u mužev i moglo rāzlično izgledati kako iz-podobrina gláva s dōlgymi vlāsami zapletenymi v pletenkū ili kako ukra-jinsky oseledec⁵. Toj obyčaj byl prvobytno javno neslovjansky: kako dokaz k to-mu jest fakt, iže kōgda prvi historiki pišut ob Slovjanyh, ne govorēt ničto ob ně-kakom perčině u njih, ale kōgda u 6-go stolětja prišli Avarovie Evropejčiky mno-go se udivili zaradi jhnogo obyčaja nošenja dōlgyh pletenk⁶. Uže protobulgari

119; E. Thiel, *Geschichte des Kostüms*, s. 228–229; F. Boucher, *Histoire du costume en Occident de l'antiquité a nos jours*, Paris 1965, s. 198.; TJ

¹ Tomasz Jurek, *Fryzura narodowa średniowiecznych Polaków*, w książce *Scriptura custos memoriae*, s. 651.

² Jacek Kowalski, *Wielka Encyklopedia Staropolska*, wydawca: Dębogóra, rozdział «Strój narodowy od głowy».

³ Lubomír Niederle, *Život Starých Slovanů*, díl 1, svazek 2, str. 494

⁴ Marijana Gusić, *Nošnja senijskih uskoka*, str. 56 i citati: iz dnevnika Marino Sanudo 1501—1507: «*Vauno con la testa rasa, lasciando un ciuffo di capelli sopra la testa fino a mezzo il capo*»; citat iz Valvasor J. W., *Die Ehre des Herzogthums Krain*. Rudolfsverth 1877: «*Etliche prangen mit grossen und langen Bärten; Etliche aber mehen dieselbe mit der Scheer weg, und lassen allein den Ober-Bart (oder Knebel-Bart) lang wachsen. Der Kopff wird gleichfalls bescho-ren, und demselben vorn nur ein langer Zopff oder Püschlein Haars gelassen; wiewol etlichen solcher Haar-Zopff hinten sitzen bleibt, wie den Türcken*»; Srećko Lorder, *Najveći ures – perčin*, <http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/20040325/mozaik03.asp> 2017-10-29 kde iztočniki: Ivan Lovrić, *Bilješke o Putu po Dalmaciji opata Alberta Fortisa*, Venecija, 1776: «*Kosu obično briju, ali ostavljajući dulji perčin nego Poljaci i Tatari. Nekoć je bio običaj, a i sad je još više ili manje u svakom selu, da prije no što obriju dječaku glavu, pozovu prijatelja, da mu odreže malo kose. Tom ceremonijom postaje mu kum i dosljedno duhovni rođak.*», Анита Комитска: *Мъжката прическа „перчин“ от македония в сборника „български народни песни“ на братя миладинови*.

⁵ N. Nikolov, *Vzhled dávných Bulharů*, <http://www.sarakt.eu/vzhled.htm> 2017-10-29

⁶ Walter Pohl, Helmut Reimitz, *Strategies of Distinction: The Construction of the Ethnic Communities*, 300-800, Leiden-Boston-Köln 1998, str. 56

strigli glávy, k tomu zapis jest v *Imenniku bulgarskyh hanov*.¹ V istorije i narodnom hudožstvě jest mnogo dokazov k tomu, iže perčin ili čumbas byval na Balkaně mnogo dõlgo.

Sachsenspiegel: Sasovie, Jevrej i Vendovie u sũda.

Zajmlivo jest takoŹe, Źe u Buglarov prvo striŹenje perčina bylo mnogo proslavjeno: obrẽd imenoval se *стрижба, настригване, постриг, наплитане* ili podobno. StriŹbu imẽl hlãpec, jehoŹe vlãsi jeŝe nikõgdy ne byli striŹene – on imẽl tri ili sedm lẽt, zavisno od obyčaja. Kmotr bril glãvũ hlãpca, a glẽdali na to jeho prijatelji i rodina. Po obrẽdu odbyval se pir.² StriŹba izgledaje bliz jednako kako poljske, prẽd-hristijanske *postrzyŹyny*³, makedonsko *застриг* (ili *стриг, срижење, прво стрижење, земање коса на детето*)⁴, srbsko *шишање* (ili *стрижење, стриг, стрижба*), čeŝske *postřiŹiny* i ukrajinske *пострижини*⁵.

¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Nominalia_of_the_Bulgarian_khans 2017-10-29

² Анита Комитска: *Мъжката прическа „перчин“...*

³ *Galli Anonymi Chronicae et gesta ducum sive principum Polonorum*, lib. I cap. 1 wyd. K. Maleczyński, MPH ser. n., t. Iim s.9: *Popiel «more gentilitatis ad eorum tonsuram grande convivium preparavit»*; lib. I, cap. 2, s. 10: *Piast chowa piwo «pro cesarie filii quem habet unici ton-denda.»*; TJ

⁴ Лилјана Макаријоска, *Обредно-обичајната лексикана македонскиот јазик (во Споредбасо српскиот и бугарскиот јазик)*, str.134

⁵ Игнатенко I., *Етнологія для народу. Свята, традиції, звичаї, обряди, прикмети, вірування українців.*

Onu podobnost' trěba by ješče točnje rāziskati, ale zaradi rāzměšćenja izgledaje kako vseslovjansky stary obrěd. Těžko samo skazati byla li prvobytna strižba osnovjena jedino na odrězanji kūska vlāsov ili iz-podobrinji glāvy.

Perčin u Srbiji izčezl u doby vodža Karađorđe(19 st.), ktory go vzbrānil nositi.¹

Těžko točno skazati kaka situacija byla u rutenskyh narodov.

Na Ukrajině *oseledec* i ostriženje *pid makumpy* ljudi na selah nosili ješče nedavno. Oseledec Ukrajinci mogli přějeti napr. od Bulgarov a ostriženje „pid makitru” od Zapadnyh Slovanov, ale přědmet ne jest jasny.

V Rossiji takože byvalo ostriženje *в кружало* ili *под горшок*, ale historija jego proizhodženja jest mnogo nejasna. Kromě toho Rossija iměla velike vlivy od Republiki Obu Narodu vò 17 i 18 věkě, medžu inymi něktore ljudi načeli sě strigti kako inozemci.²

Bělarusski (i litòvski) šljahtići iměli iz-podobrino ostriženje hvala vlivam od Poljakov. Srěd ukrajinskyh, bělarusskyh i rosijskyh naučnikov jest rāzširjeno pověrje, iže ostriženje pid makitru/v kružok prišlo do Rutenije vò 15-16 věku, ale težko najdti k tomu kake-nebūd' věrodostojne iztočniki, zaradi velikogo neporědka pri citovanji.³ D. K. Zelenin davaje rāzne zajmlive vědomosti, ale najstarše sūt iz XIX věka.⁴ Kromě toho jest problem čto točno znači *v kružok*. Dòlgost' mogla byti rāzlična a glāva ne vseгда iz-podobrina. Moje rāziskyvanja v internetě rāzuměnja nazvy «*v kružok*» objavili iže izgled takogo ostriženja mogli

¹ Bulletin du Musée ethnographique de Beograd tome 24 (Гласник Етнографског музеја у Београду књига 24), Јерина Шобић, Разматрања о шопској ношњи, str.72; <https://srbski.weebly.com/istorija-i-srbstvo/kike-i-percini> 2017-1029

² Carj Aleksiej Mihailovič, 6 avgusta 1675: «Стольником и стряпчим и дворяном московским и жильцом... Свой государев указ сказать, чтоб они иноземских немецких и иных извычаев не перенимали, волосов у себя на голове не постригали, також и платья, кафтанов и шапок с иноземских образцов не носили, и людям своим потому ж носить не велели. А буде кто впредь учнет волосы постригать и плате носить с иноземского образца, или же такое ж плате объявится на людях их: и тем от Великого Государя быть в опале, и из высших чинов написаны будут в нижние чины.» зг: С. М. Шамин: Мода в россии последней четверти столетия; iztočnik: Забелин И. Е.: Домашний быт русского народа в XVI и XVII ст. М., 2000. Т. I. Ч. II. Домашний быт русских царей в XVI и XVII ст. С.442.

³ Iměl jsem v tom velikū bědu: mnoho avtorov, zaměsto davanja bezposrědnjih dokazov, davajut samo iztočniki k inym avtoram, čto tvorí dōlgy system citovanj bez prvobytnogo, najvažnějšego iztočnika. Napr. В.М. Бялявіна, Л.В. Ракава: Мужчынскі касцюм на беларусі, Мінск, Беларусь 2007 (informacija ob ostriženji «*v kružalo*») >poslanje>Рабинович М. Г. Одежда русских XIII—XVII вв. //Древняя одежда народов Восточной Европы (Материалы к историко-этнографическому атласу). М., 1986. С. 83. >kde poslanje> В XV-XVII вв. волосы подстригали «в кружок», «в скобку» или стригли очень коротко (Гиляровская, 1945, с. 82-83). > kde avtorka slala čitatelja k zrěnju staryh obrazov, ale ne pišuci ktoryh.

⁴ Зеленин Д. К. - Восточнославянская этнография, М., Наука, Москва 1991 str.273; Zelenin govori, iže ostriženje «*v kružok*» trěba by rāzglěděti kako vseiztočnoslovjansku, ale ne davaje k tomu dostatòčnyh dovodov.

pravdopodobno byti siljno rázny. Zelenin daže čini ráznicu medžu ostriženjem „v kružok” (do poloviny uha) a ostriženjem ukrajinskym proizhodžućim od oseedca (gláva obrina vyžeje).¹ Daže ako by někto našel někake jedno ili dva vzpomněnja, třeba takóže pamětati, iže prvobytno Rus iměla normanske vlivy, a Normani takóže iz-podbrivali glávy, hoti nemnogo ináč i ne obyčajno.² U Normanov ono ostriženje izčezlo už v 13 věku.³ Ne našel jsem nikakyh iztočnikov potvrđžajućih iz-podobrivanje u Rutencev, a už citovany tu Bartholomeus Anglicus jednoznačno mu protivřeči. Za to sklanjajų sę k tvrđženju, iže na Rutenije jest to pravdopodobno tradicija mládša něželi na Zapadnoj i Južnoj Slovjangskoj.

zaklučenje

Možemo skazati, že obyčaj iz-podobrinogo ostriženja možemo uznati za bliz vseslovjansky i medžuslovjansky. On jest stary mnogo stolěťj, imajući tradiciju vyše 800 lět, a u Bulgarov dólžeje. Iz-podobrino ostriženje jestvovalo bliz na vsej Slovjangskoj zemje: u Poljski, Bulgarije, Makedonije, Srbije i sųsědnyh držav, Ukrajině, Bělorusi, Hrvatiye i u Vendov, čęstično u Rossije. Jedine kraje, kde iz-podobrino ostriženje ne bylo dostatočno potvrđženo sųt Slovenija, Čehija i Slovakiya. Imaju nadějų, iže svědomost' jestvovanja togo obćego, starogo obyčaja u slovjangskych narodov būde mogl podkrěpiti čuvstvo spoljnoj, medžuslovjangskoj kultury i blizkosti narodov slovjangskoj čęsti Evropy.

Slavic shaven hairstyles during the history

There are deliberations and sources about the question of area and existence of various types of shaven haircuts in different slavic lands and nations, with purpose of finding common interslavic features existing in slavic traditional hairstyles. Using sources form various historic periods the author finds some shaven haircuts in south, west and east slavic nations.

keywords: *hairstyle; Slavs; history; shaving head; hair; common features*

¹ Časopis ИСТОРИЯ №01 (792), 1-15.01.2006 Наталья Дорожкина, *По Сеньке и шапка*; kako priklad ostriženja «v kružok» avtorica předložila portret Ustima Karmeljuka V.A. Tropninina. Karmeljuk jest iz-podobriny vysoko nad uši – izgědaje to točno kako poljsko i vendsko ostriženje. Medžuvřěmenno v těčenji iskanja priměrvov onogo ostriženja našel jsem fotografijų M. Dimitrijeva iz 1904, kde monah imaje takóže ostriženje v «kružok», ale mnogo dólžejše. <http://nlo-mir.ru/civilizacia/23724-redkie-kadry-carskoj-rossii-v-fotografijah-maksima-dmitrieva-45-foto.html> 2017-10-26 Ako li přijeti točkų zřěnja Zelenina Karmeljuk i člověk iz fotografije Dimitrijeva imajųt dva rázlične ostriženja?

² Mnogi prikladi sųt na tkanině iz Bayeux.

³ E. Thiel, *Geschichte des Kostüms*. Die europäische Mode von den Anfängen bis zum Gegenwart, Berlin 1968, s.142, 156, 178-179; C. Willet, P. Cunningham, *Handbook of English Mediaeval Costume*, London b. d. , s. 23-25, 34, 47; A. Schultz, *Das höfische Leben zur Zeit der Minnesinger*, 1880, t.I, s. 213; J. Bumke, *Höfische Kultur*. Literatur und Gesellschaft im hohen Mittelalter, München 1986; zob. tež hasło Bart, w: *Lexikon des Mitelalters*, t. I, kol.1940-1941.

Prva slovjanska proklamacija k slovjanskym govornikam i drugim ljudjam

Rafael Novokmet

Slavic Union International, Headquarters Helsinki, slavialand@yahoo.com

Članok govori o ideji modernyh medžunarodnyh slovjanskyh aktivnostjah po vzoru podobnyh medžunarodnyh organizacij iz oblasti neslovjanskyh jezykov.

ključne slova: *Slovjanska unija; medžunarodne aktivnosti*

SLAVIC UNION was registered in Helsinki, at December 17, 2004 as the association («Slavic Union ry.»), and this is our first proclamation.

The vision was to become a more global Slavonic language organization in the future, something like the already existing large cultural language organizations, such as:

- CPLP - Community of Portuguese Language Countries, (Comunidade dos Países de Língua Portuguesa).
- OIF - An organization of politics and governments of French-speakers, (Organisation internationale de la Francophonie).
- OEI - Organization of Ibero-American States. (Ibero-American summit).
- HISPANIDAD – Hispanicity is the community formed by the people and countries that share a common Hispanic heritage and cultural pattern.
- LATIN UNION - an international organization of nations that use Romance languages
- IFUSCO - International Finno-Ugric Students' Conference
- D - A – CH – list of territorial entities where German is an official language
- English – speaking world. Anglosphere. Commonwealth.

And so on ...

It is interesting that many countries and also some Slavic speaking countries are members, associate members, observers or they take part as "special guests" of the Francophonic OIF. The same way many Francophonic or any kind of countries could have the same right as members, associate members, observers, or they could be «special guests» in our SLAVIC UNION, why not ?

Franchophonic countries use the term «FRANKOPHONIA», the English speaking world uses the term "ANGLOSPHERE", and at the same time the Slavic speaking

countries don't have some kind of term «SLAVOPHONIA» or «SLAVONICSPHERE». It means that we could create this kind of a term in the future.

The international Slavic Union should bring to mind those already existing language organizations, not any national, political or radical movement.

We call our initiative SLAVIC CULTURAL INITIATIVE which could be created as a cultural bridge, to promote awareness of Slavic languages, culture, history and traditions. At the same time it is a way for Slavic people of all origins to come to know ourselves and each other better.

Because of the fact that Slavic speaking people and Slavic descendants live around the world and many of them don't have a common knowledge about other Slavic languages, we decide that the main language of communication in the Slavic Union should be English language, as the most spoken language in the world today, but the idea of one unique and overall Slavic language, «Lingua Slavonica», «Lingua Slavica», or «Interslavic», interslavic language has existed for a long time, and now it is actual.

In the future, our Slavic Union hopes to organize cultural activities of all kinds, including sporting events featuring even Slavic national teams.

No one can deny that we play great football, hockey, basketball, handball, and other sports. Ultimately, this could lead to organizing our own SLAVIC SPORT GAMES, or we could call them just «SLAVIADA». Something like already existing Francophonic «CONFÉJES».

We propose a world-wide MISS SLAVIA competition or MISS «SLAVIALAND COMPETITION». No one can deny Slavic women are among the most beautiful ones.

We will organize a «SONG OF SLAVIA» competition or «SLAVIALAND VISION SONG CONTEST», like we have today with the Eurovision song contest. Many other interesting events are possible as well. Our happenings would be parallel with the already existing happenings.

We could have an international Slavic language television network. Like the Francophone TV5 Monde, for example.

There is possibility of creating a business forums, such as the Francophone Business Forum - FORUM FRANCOPHONE DES AFFAIRES.

We will also propose educational programs in primary schools for teaching Slavic languages and culture, as a new scholar subject - overall slavic culture, «SLAVIC CULTURE», providing different teaching materials and organizing fun learning activities such as games and quizzes about Slavonic literature, geography, history and society. No one can deny that our cultural heritage is great.

In every cultural movement there can be a little bit of positive euphoria, why not. Because of that all this area where the slavic languages are distributed can

have a just one unique name. We find that the word SLAVIA could be the most adequate. (Slavia is a very old word or name, but even till today nobody can say what the word Slavia exactly means – there is no explanation, but this word&name has a long tradition in the Slavic speaking areas.)

So, SLAVIA it is, but because our main language is English we try to translate the word Slavia into English, and Slavia becomes SLAVIALAND in the spirit of the English speaking world in which we live today. (From this we make a slogan «Slavialand – There is a land in the heart of the Planet» or »Slavialand – the Land of Love, Peace & Freedom”, because our official motto is – Love, Peace & Freedom).

Slavialand should become our common name for the distribution of the Slavic languages around the world and bring us together, respecting the democratic value of today, respecting each other and respecting all other language groups around the world, big and small. There are great possibilities. Let' s make them happen!

If we talk about all European territory then the Slavic languages are largely distributed at least in 20 European countries. So, the 13 Slavic states Belarus, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Croatia, Czechia, Macedonia, Montenegro, Poland, Russia, Serbia, Slovakia, Slovenia and Ukraine plus Armenia, Azerbaijan, Estonia, Germany, Georgia, Latvia, Lithuania and Moldova.

The Slavic speakers are the most numerous ethnic and linguistic body of peoples in Europe today.

Around Europe and inside the thirteen Slavic States there are also a lot of different ethnic Slavic groups and nationalities, such as Rusyns, Lemko, Boyko, Hucul, Kashubians, Lusatian Sorbs, Pomaks, Burgenland Croats etc.

Aside from the official Slavic languages, there are many regional Slavic dialects spoken throughout Europe, which are less well-known and less studied.

If we talk about the distribution of the Slavic languages around the world, then we can say that the Slavic languages are distributed in different ways in 27 countries at least. So, the 20 states in Europe then countries around the world like Kazakhstan, Turkmenistan, Uzbekistan, Tajikistan, Kyrgyzstan, Mongolia and Israel.

In this group we could in some way include even Afghanistan or Syria, and also the countries in the New World with a large number of Slavic descendants like USA, Canada, Australia, and New Zealand. But for the beginning, we have at least 27 countries.

There are yet different Slavic speakers and Slavic descendants around the world and we could call that WORLD SLAVIC DIASPORA.

On the map at the previous page we try to share that large distribution of the Slavic languages in 27 world countries.

Total area of the Slavic speaking countries is 24 677 966 km² which is actually 1/6 of the total land area of the Earth.

The Slavic speaking population of the 27 countries is 385 million people which is actually 5% of the total population on the Earth.

The positive euphoria and good wishes is one thing and reality another. Because of that we believe that our SLAVIC UNION can be successful only if is supported by the governments of the Slavic speaking countries, in the same way as the already existing CPLP, OIF, OEI, LATIN UNION, IFUSCO etc.

For an example:

Financing of OEI - Organization of Ibero-American States, Organización de Estados Iberoamericanos . (Ibero-American summit). Operations and programs is

derived from obligatory quotas and voluntary contributions from the governments of member nations and private cultural and educational institutions and foundations. The honorary president of the organization is the King Felipe VI. of Spain.

That also means that the initiative for the »real and implementable SLAVIC CULTURAL INITIATIVE” should come from some of the governments of the countries where the Slavic languages are distributed or some of the presidents of those 27 countries.

We believe that a meeting of the 27 presidents of those countries is possible in the future. They should meet and really establish some kind of joint Slavic world language Union leading our idea.

That meeting should not have any special preparations before. Some of the residents can just call others for the meeting. Approximately 13 or 27 or no matter how much will come, the thing is that at least one of them should start this program.

The governments and the presidents are, of course, being changed with time, but the idea of the Slavic Union should always be actual and help with a better understanding in any kind of situation in those countries in the future. This also means that any kind of conflicts between those countries now or hereafter should not destroy this idea. For this idea is always good and at just the right time.

for more information look here :

<http://slavialand.org/firstslavicproclamation.htm>

First Slavic Proclamation to the Slavic speakers and other people

The article discusses the idea of modern international Slavic activities based on patterns of similar international organizations in the area of non-Slavic languages.

keywords: *Slavic Union; International activities*

Slovjanska kulturna diplomacija, SWOT analiza, strategija, i taktika do budućnosti, aktivnost Slovjanskoj unije v Čehiji

¹Vojtěch Merunka, ²Jan van Steenberg

¹glavny redaktor i předsedník družstva Slovjanska unija v Čehiji, vmerunka@gmail.com

²glavny redaktor i městopředsedník Language Creation Society, ijzeren@gmail.com

Članok govori o teoriji i praksi Slovjanskoj kulturnoj diplomacije u družstva Slovjanska Unija v Čehiji. Prva část teksta govori o potřebnosti kulturnoj diplomacije. Vrota část jest SWOT analiza i formulacija strategije s pomočju modela AIDAS kako metody upravljenja kulturnyh projektov. Tretja část govori o programu družstva Slovjanska unija v Čehiji.

ključne slova: Slovjanska kulturna diplomacija; SWOT analiza; AIDAS model; Slovjanska unija v Čehiji; konferencija o međuslovjanskom jeziku; međunarodny festival dni slovjanskoj kulture

motivacija

Slovjanske narody trěbujut iměti strategične instrumenty, ktorymi by mogli sobě pozitivno ovplyvati međunarodnu situaciju. Trěba jest držati kontakty na črězgraničnyh ljudij, ktori by znali slovjansku kulturu, da by oni kako **sovezniki Slovjanov** za naš profit pomagali poddrživati naše legitimne interesy v globalizovanom světu.

Procesy globalizacije i liberalizacije ne imaju dostatočny respekt do identičnosti i kulturno-historičnoj integrity naših slovjanskyh narodov i držav. Takože, globalizacija i liberalizacija automatično ne znači lučšu kvalitu života i lučšu uravenj demokracije. Europa i ves svět se može bystro destabilizovati i přeměnit. Zato jest nam trěba dělati strategiju razvoja i držanja kontaktov na obrazovanyh ljudij iz neslovjanskyh narodov, ktori by byli našimi simpatizantami znajučimi naše jazyky, kulturu, historiju i različne specifične črty, da by oni byli sposobni pomagati našim narodam kako naši partneri.

Naša aktualna situacija jest gorša od situacije v 19-om i na početku 20-ogo stolětja, kogda vznikali samostojne slovjanske državy (napr. Poljska, Čehoslovakija, Jugoslavija, Bulgarija, ...). V tutyh staryh vrěmenah bylo normalno, že na Zapadu (Pariž, London, New York, ...) slovjanske kulturne i naučne elity iměli bogate kontakty s elitami iz politiky. Hvala tutym kontaktam jesmo dobyli svobodu i demokraciju od staryh monarhij.

Dnes na opytu nedavnogo razpada Jugoslavije i aktualnoj tragedije v Ukrajině možemo viděti, že v globalnom ranku našu politiku i ekonomiju razrěšajut ljudi, ktori ne imaju dobre znanja o slovjanskoj kulturě i politikě i historiji, i zato moguť jih razsudženja byti protiv našim interesam. Navyše, slovjanske narody

rozděljuje politická hranice mezi Západem i Ruskou Federací, kde třeba uvažovat, že Slované žijí na obou stranách této hranice. Tato hranice rozděluje evropskou civilizaci už od věků římského imperátora Diokleciána. My nemáme scénář našeho postupu ani na případ války (může být s islámem, Čínou, Ruskou Federací, Západem ...) ani na případ rozpadu EU. Na vše tyto hrozby je třeba se připravit. My nejsme protivníci nespojanských národů, oni nás málo znají, i z nás vystrašení.

Dolgovremennno planovanie ekonomije i politiky slovjanskyh držav formulujut črezgranični ljudi, ktorí sú raznodušni k našim špecifickým interesom. Môže byť, že budúcnosť bude tvoriť medzinárodnú politiku, ktorá znovu bude proti našim národným interesom, ako to už bolo v minulom období. Bude to taký problém, kto na Západe vie i chce chrániť naše interesy? Po tejto príčine je nám veľa treba držať dobre kultúrno-diplomatické kontakty s našimi strategickými spojencami, ktorí by v období krízy chceli i vedeli nám pomáhať i nás chrániť.

Do plánovania slovjanskej kultúrnej diplomacie je tiež pamätáť veľa dôležitú **medzúslovjanskú orientáciu**. Ak by politici jednej slovjanskej štáty rezignovali na kultúrnu diplomaciu, pýtame sa, kde v ostatných slovjanských štátoch ju aplikujú. Budeme v našich interesoch spoločne, potom môže diplomatická pomoc prísť od jednej slovjanskej štáty i jej kultúrnych spojencov do ostatnej slovjanskej štáty, ktorá má problémy. Na túto ideu medzupomoci narušuje medialne populárna **rusofóbia** i od nej idúci **antislovjanizmus** politických predstaviteľov niektorých slovjanských národov i tiež propaganda veľkoruského **ekspanzionizmu**, ktorý nevie vidieť rozdiel medzi slovjanským i špecificky ruským, i myslí, že všetci neruskí Slované sú povinní slúžiť ruským štátnym interesom.

začo je dnes taká zlá situácia?

Eksterný faktor: Slovjanske národy po II. svetovej vojne sú všetci boli v lágre socializmu, ktorý bol politickým protivníkom nespojanského Západu. Toto rozbudilo staré antagonizmy i šovinizmy medzi Slovanmi i ne-Slovanmi. V minulom období pred komunizmom boli bulharský, český, poľský, ruský ... jazyky integralnou časťou jediného evropského kultúrneho priestoru od Atlantiku do Uralu. Dnes od propagandy hladnej vojny sú všetky slovjanske jazyky symbolom eksotiky i dávajú konotácie primitivismu, barbarizmu i nekultúrnosti. Dnes sú napríklad ázijské jazyky v amerických filmoch na lepšej pozícii ako slovjanské, ktoré sú toľko atribútami negatívnych ľudí.

Interný faktor: Kultúrna diplomacia stojí na vedomosti národných jazykov i na ich využití v najširšom zmysle. Sami sebou robíme problémy, že sa nestaráme o našu budúcnosť. Naše univerzity nemajú záujem držať kontakty s svojimi bývalými študentami z cudzích krajín. Neponúkame lepšie podmienky študentom z Západu, Ázie i ostatných krajín sveta, aby u nás študovali v našich slovjan-

skyh jezykah. Napriměr přěd 1990 v byvšej Bulgariji, Čehoslovakiji, Jugoslaviji ... byli **bezplatne kurzy narodnogo jazyka**, kde studenti iz mnogyh krajin světa se učili narodny jazyk jedno lěto přěd univerzitetom. Dnes naše univerzity učet črězgraničnyh studentov toliko v anglijskom jazyku, i nikto ne imaje interes bezplatno vozpityvati znanje narodnogo jazyka.

Na soravnenje: Britanija, Francija, Němcija, Italija, ... poddrživajut znanje svojih jazykov. **Organizujut specialne školy i sostrěčenja**. Oni razumějut, že tuta investicija jim davaje veliky kulturno-političny profit.

Efektivna kulturna diplomacija trěbuje znanje narodnyh jazykov. Ale my ne držimo strategiju poddržanja i širjenja svojih narodnyh jazykov, obače naše ofcialne državne organy takože znajut medžunarodne mobility studentov i učiteljev (AIESEC, ERASMUS, ...), no tuto jest v velikoj bolšině toliko na anglijskom jazyku i po tutoj pričině bez glubšego znanja našej kultury i historije. Potom nas črězgranični studenti i medžunarodni učitelji malo znajut, obače u nas doma přěživajut.

Ale v protivnom směru tuta sistema medžunarodnoj mobility studentov i učiteljev dobro rabotaje: Naši studenti i učitelji koriščeči iste medžunarodne programy na svojih putovanjah do čudžih krajin se u njih učet v jihnyh jezykah: anglijskom, francuzskom, němečskom ...

teorija kulturnoj diplomacije

Smyslom kulturnoj diplomacije jest davati možnosť ljudjam iz čudžih krajin poznati naš narod. Tuto jest možno s pomočju poddrživanja kulturnyh akcij, obměny znajemyh ljudij (naučnikov, muzikantov, teatralnyh i filmovyh akterov, vsih drugyh artistov ...), univerzitetnogo sotrudženja, učenja jazykov i črězgraničnogo televizijnogo ili radiovogo širjenja. Čěljem sut netoliko diplomati iz partnerskoj krajiny, no vsa občina partnerskoj krajiny i osoblivo jejina elita, ktore imajut potencial formovanja občego mněnja. Hvala modernym medijam (internet, televizija) i globalizaciji dnes raste značenje kulturnoj diplomacije kako instrumenta do politiky i ekonomije. Jest to kompleksna sebezprezentacija našej krajiny s pomočju metody širokogo informovanja ljudij iz drugoj krajiny za efektom formovanja publičnogo mněnja toj drugoj krajiny k našej krajině.

inspiracija iz Europskoj Unije (Europskogo Soveza)

«Kultura dnes ne jest toliko literatura ili teatr. Ona jest takože važnym instrumentom diplomacije. Kulturna diplomacija jest koristima do propagacije demokracije i svobody do světa.» govori holandskaja eurodeputatica Marietje Schaake, ktora napisala Parlamentarny raport EU o europskoj kulturnoj diplomaciji. (<http://goo.gl/yjdKSOe>)

Forum slovjanskyh kultur, Ljubljana

Forum slovjanskyh kultur (FSK, <http://www.fsk.si>) jest nedržavna i neprofitna medžunarodna organizacija osnovana leta 2004. Smyslom FSK jest vozživiti kreativnost Slovjanoj i razvivati medžuslovjansky dialog v uslovjah modernogo globalnogo světa. FSK poddrživaje slovjanske studija i stipendijne programy. FSK hoče podporovati slovjansku sorabotu i odkryty razvoj slovjanskoj kultury v uslovjah přeměnlivogo globalnogo spoľečenstva.

Projekt EU – MICReLa¹, Groningen

V Europě govorimo mnogymi jazykami. Različnost naših jazykov jest velika europska cěnnost, no jazyčna različnost može dělati problemy. Po tutoj pričíně publikovala vysokouravnjova grupa na mnogojazyčnost (*HLGM - High Level Group on Multilingualism*) přěgled svojih tematoj naučnogo raziskanja, da by byla ulěpšena komunikacija v Europě pri sohranjenju mnogojazyčnogo bogatstva. Izprva grupa HLGM govori o nedostatku znanja o vzajemnoj razumlivosti blizkyh jazykov do komunikacije osnovanoj na receptivnoj mnogojazyčnosti. To znači razuměnje jazyku, ktory govornik ne znae, no jest blizky jegovomu rodomu jazyku, že govorniki mogut na sebe govoriti v svojih jazykah. Grupa HLGM takože govori o potrebě novogo ocěnenja anglijskogo jazyka kako univerzalnogo jazyka govornikov imajučih različne narodne jazyky i potrebě raziskanja medžunarodnoj komunikacije v ramkah germanskoj, slovjanskoj i romanskoj jazyčnyh grup, može li napriměr komunikacija Slovjanoj iz različnyh narodov v jih slovjanskyh jazykah byti alternativa jihnoj komunikacije v anglijskom jazyku.

Naša kolegica Jelena Golubović napisala v ramkah tutogo projekta svoj naučny projekt vzajemnogo razuměnja medžu slovjanskymi jazykami kako svoju disertaciju na Državnom Universitetu v Groningen v Holandiji.

Programy Evropskoj Komisije Comenius – Grundtvig i Erasmus+

EU davaje granty na kurzy vseživotnogo obrazovanja i mobilitu ljudij. Iz budžeta EU jest transport, přěživanje i poplatok za učenje. Može se organizovati napriměr lětna škola ili konferencija. Tute projekty poddrživajut ideju, že obrazovanje treba byti dostupnym vsim ljudjam po ves život. Take obrazovanje ne jest toliko znanje, no takože gradžanska otgovornost i kulturne razvoje. Vse krajiny EU imajut svoje Narodne koordináčne agentury za Evropske programy obrazovanja. Iz grantov možno platiti putovanje, přěživanje, vizu, podgotovjenje kurza i platu za učenje učestnika.

<http://ec.europa.eu/education/trainingdatabase/>

¹ MICReLa = Mutual Intelligibility of Closely Related Languages (vzajemna razumlivost blizko vezanyh jazykov) [<http://www.let.rug.nl/gooskens/project>]

Tute evropske programy nesut imena holandskeho naučnika i augustinianskeho monaha **Desiderija Erasmasa Rotterdamskeho** (1466-1536), koty byl jednym iz osnovateljev evropskeho renesansa i humanizma, i češkeho naučnika, posledneho episkopa crkve Jednoty Bratskej i osnovatelja modernej pedagogiky **Jana Amosa Komenskeho** (1592-1670), i danskeho luteranskeho pastora, politika i teoretika pedagogiky **Nikolaja Frederika Severina Grundtviga** (1783-1872). Oni tri sut osnovateljami evropskej tradicije vseživotneho učenja netoliko v mladom ale i v vozzrastlom věku člověka. Jihna ideja byla dava-ti vsim ljudjam ves život dostupnu možnost obrazovanja, kotro sodržaje ne toli-ko znanje no takože građansku odgovornost i kulturny razvoj.

SWOT Analiza

S-W-O-T		i n t e r n a a n a l y z a	
		prědnosti (S-strenghts)	slabosti (W - weaknesses)
e k s t e r n a a n a l y z a	udobnomož- nosti	S-O strategija Razvoj přědnostij za nove udobnomožnosti.	W-O strategija Odstranjenje slabostij za nove udobnomožnosti.
	grozby (T-threats)	S-T strategija Razvoj přědnostij za razrěšenje grozeb.	W-T strategija Odstranjenje slabostij za razrěšenje grozeb.

četyri možnosti strategije

možnosti multikulturne občežitja

Kanadsky psiholog i sociolog **John W. Berry**, autor teorije akulturacije, popisuje različne možnosti razvoja odošenj medžu ljudjami različnyh narodov v multikulturnyh uslovjah¹.

¹ BERRY John W. (2013) *Intercultural Relations in Plural Societies: Research Derived from Multiculturalism Policy*. Acta de investigación psicológica, ISSN 2007-4719.

ISSUE 1:

MAINTENANCE OF HERITAGE CULTURE AND IDENTITY

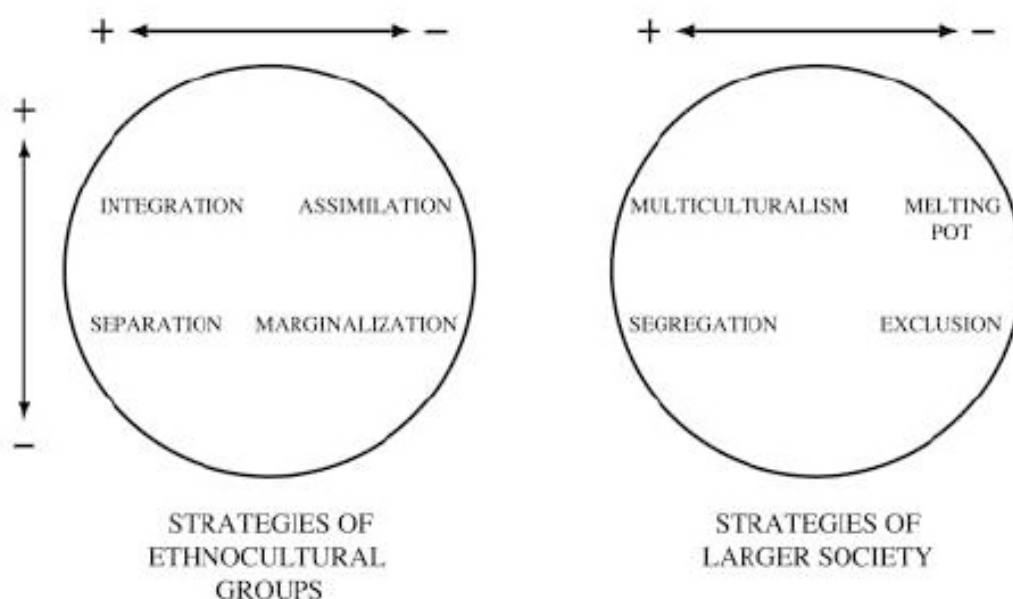
ISSUE 2:

RELATIONSHIPS

SOUGHT

AMONG

GROUPS

medžunarodne odnošenja v multikulturnih uslovjah [Berry, 2013]

Berry popisuje dva faktory do prognozy razvoja občežitja ljudij različnih narodov:

- *horizontalna dimenzija* - Volja ili nevolja **držati svoje kulturne naslédstvo i identičnost**.

- *vertikalna dimenzija* - Volja ili nevolja **razvivati medžukulturne odnošenja**.

Tutoj model tvori dvě dimenzije, ktore davajut četyri kombinacije rezultata. Do modela ješče trěba pridati velikost etničskych občin. Na lěvom diagramu jest popisane situacije maloj občiny medžu drugymi narodami, na pravom (desnom) diagramu jest popisane situacije velikoj občiny medžu drugymi narodami. Slovjanska kulturna diplomacija imaje ješče dvě specifične uravnje:

1. **Slovjanske narody vzajemno medžu soboju.** Napriměr tu jest znajema neravna situacija medžu vozhodnymi Slovjanami, ktora dělaje kulturnu marginalizaciju i asimilaciju Ukrajincev i Bělorusov do ruskojezyčnogo etnika.
2. **Slovjanske narody kako jedin blok v odnošenju k neslovjanskym narodam vsej Zemje.** Globalna občina imaje zlu izkušnost iz muslimskogo světa, kde kombinacija vysokoj motivacije muslimov držati svoju kulturnu identičnost s jihnoju vysokoju nevolju razvivati medžukulturne odnošenja dělaje važne problemy separacije i segregacije muslimov iduče do terorizma i razbojnyh konfliktov.

interna analiza – slovjanske přédnosti

1. Blizkost kultur i blizkost naših jazykov, kulturna i jazyčna sebeinterpretacija.
2. Bogata narodna kultura Slovjanov, napr. folklorne kluby i asociacije.
3. Dobre znanje tradičnych remesel, možnost jih sojedinjenja s projekty vse-životnogo obrazovanja (napr. projekty iz portala <http://ipraksetv.cz>).
4. Možno nastaviti naš opyt iz vrěmene přéd 1990, kontakty dodnes imajemo. (napr. Kuba, Vietnam, Orient, ...)
5. Imajemo historično dokazane projekty slovjanskoj medžupomoči. Napriměr russka pomoč do osvobodženja Srbije i Bulgarije od Osmanov ili češka pomoč do tvorjenja bulgarskoj i jugoslavskoj industrialnoj bazy.
6. Imajemo v světu znajemyh naučnikov, inovatorov, lica iz kultury, industrije, sporta (napr. Kopernik, Tesla, Mendelejev, Ciolkovskij, Sikorski, Ressel, Baťa, ...) Ne toliko v historiji, no něktori žijut v dnešnom vrěmeni, něktori žijut v čudžih krajinah.
7. V naših krajinah sut mnoge občiny i organizacije, jihže program jest slovjanska ideja. Kulturna diplomacija može byti našim zajednym strategičnym interesom.
8. Imajemo občiny i organizacije slovjanskyh rodžakov medžu emigrantami. Oni sut v vsem světu, najmě v Kanadě i USA. Jihny opyt i kontakty sut idealna možnost realizacije slovjanskoj kulturnoj diplomacije.
9. Imajemo pomočny slovjansky medžujezyk, ktory nam može zaměnit ab-surdnost korišćenja anglijskogo jazyka od mladych ljudij do medžu-slovjanskoj besědy.
10. Čto ješče?

interna analiza – slovjanske slabosti

1. Jest li realny interes i sposobnost do sorabotanja Slovjanov v kulturnoj diplomaciji? Kako gluboke sut kulturne raznice medžu Slovjanami?
2. Imajemo bogaty folklor i staru narodnu kulturu, ale čto novogo možemo davati do světa?
3. Slabe odnosy v oblasti medžuslovjanskoj nauky i techniky. Lučše i bolše sorabotajemo s neslovjanskymi narodami od soraboty medžu našimi narodami. Najmě naša mlada generacija.
4. Slabe odnosy v oblasti medžuslovjanskogo hudožstva. Toliko prezentujemo medžu soboju jedin drugogo, no realne medžuslovjanske projekty ne imajemo. Najmě naše mlade ljudi.
5. Razpad multinarodnyh slovjanskyh držav na male jednonarodne državy (Jugoslavija, Čehoslovakija, Sovětsky Sovez).
6. Ne pomagajemo Lužičskym Srbam protiv jihnoj asimilaciji do němečskogo etnika.
7. Šovinizm i historične reminiscencije slovjanskyh narodov. Slovjanske državy imajut različne interpretacije našej historije, bo imajut različne aktualne ideologije i protivne politične interesy, manipulacija s faktami.
8. Zly historičny opyt s korišćenjem krizy slovjanskogo sosěda za sebe. Napriměr poljska okupacija graničnogo ozemja Češkoslovačskoj republiky v 1938, osnovanie Slovačskogo štata v 1939, hrvatsko-srbske odnošenja, i dnes takože ukrajinsko-russke odnošenja.
9. Poddržanje slovjanskoj kultury i nauky ne može byti toliko širjenje russkogo jezyka i russkoj kultury bez drugih slovjanskyh narodov, no pravda jest, že bez velikogo russkogo potenciala ne možemo dobro dělati slovjansku kulturnu diplomaciju.
10. Kulturna nekomunikacija medžu slovjanskym latinskokulturnym zapadom i grečskokulturnym vohodom znajema kako problemy Cirilica/Latinica i religije. Ne byli jesmo sposobni se dogovoriti na slovjanskoj transkripciji medžu našimi dvěma abecedami. Zaměsto dogovora se koristi Slovjanam neprirodno přěpisanje medžu Ciriliceju i Latiniceju iz anglijskogo jezyka.
11. Ljudi i najmě naša mlada generacija ne imajut znanje libokakogo drugogo slovjanskogo jezyka od svojego rodnogo. Obače jest znajemo, že kto znaje dva ili vyše slovjanskyh jezikov, toj može lučše pasivno razuměti vsim slovjanskym jezycam. V tutom naša mlada generacija popušćaje znanje slovjanskoj identičnosti. Potom mladi ljudi iz sosědnyh slovjanskyh krajin lučše besědujut v anglijskom jezycu, bo blizkomu jezycu svojego sosěda ne hočut ili ne možut razuměti.
12. Čto ješče?

eksterna analiza – udobnomožnosti od neslovjanskoga sveta do nas

1. Okoljna občina nas interpretuje kako jedinstvo.
2. V Europskoj Uniji jesmo grupa sobě blizkyh narodov imajuča 70 mil. ljudij i v Russkoj Federaciji 90 mil. ljudij. K tomu ješče Ukrajina, Bělorus, Srbija, Makedonija, Črna Gora i vsi ljudi na Zemje, ktori znajut govoriti v libokakom slovjangskom jeziku, čto vkupě čitaje približno 300 mil. ljudij.
3. Slovjangske krajiny imajut znajemu poziciju v Sovětu Europy i Organizacije za Bezopasnost i Sotrudženje v Europě, UNESCO i drugyh.
4. Slovjangske krajiny sut členami Vyšegradskoj grupy V4. (V4 jest politična organizacija za sorabotanje Poljsky, Čehije, Slovakije i Madžarske s partnerstvom Slovenije)
5. Otvorjeny i svobodny Internet. Publikačne možnosti na Internetu.
6. Možemo stvoriti kulturnu sorabotu s Grěkami s pomočju južnyh Slovjanzov.
7. Blizko bude jubileum 100 lět od konca prvoj světovoj vojny (1914-1918), kogda sut voznikli moderne slovjangske demokratični državy iz razpada staryh monarhij. Tuto jubileum bude prazdnovano vsimi državami.
8. Historične sobytja, kogda Slovjani sut obranili i spasili Europsku civilizaciju od izničjenja. Napriměr poljsko (bitva u Vieny 11. Septembra 1683) i rosijsko (rusško-turečke vojny v 18-em stolětju) osvobodženje Europy od islamskoj invazije.
9. Čto ješče?

eksterna analiza – grozby od neslovjanskoga sveta do nas

1. Slovjangska kulturna ideja ne jest popularna, najmě u mladych ljudij. Svět nas interpretuje kako nedemokratične i primitivne narody iz pričiny hladnovoynovoj propagandy, kogda jesmo vsi byli v lagru socializma pod dominacijeju SSSR. Zle nazrěnja na našu kulturu i slovjangske aktivity (zagovor: Slovjani = komunist ↔ Neslovjani = demokrat).
2. Problematične politične odnošenja medžu Zapadom i Russkoju Federacijeju.
3. Svět ne znaje razlišati medžu slovjangskoju i specifično russkoju kulturoju.
4. Obvinjenja iz nacionalizma i šovinizma v vseslovjanskyh aktivitah.
5. Svět nas malo znaje. Najmě ne znaje naše jezky. Po tutoj pričine se mysli, že my jesmo primitivni. Svět ne znaje naše jezky i ne interesuje se do njih.
6. Mnogo stolětj budovane osoblive vezy s europskymi krajinami byli přeměnjene v novoj realitě EU. Napr. tradičny slovjangsky soveznik Francija i tradičny slovjangsky neprijatelj Němcija ne sut dnes sobě neprijateljami, ale oni zajedno kooperujut s novym mněnjem o slovjangskoj ideji.
7. Čto ješče?

diskusija

Slovjansky sv t tr buje novy strategi ny plan, ktory by jasno popisal novu strategiu metu na ih narodov.

V 19-om stol tji strategi na meta bylo bojevanje za narodnu samostojnost, bo togda jedina svobodna slovjanska dr жава byla Rosija. Tuta meta byla usp  no izpolnjena blagodare i slovjanskoj kulturnoj i politiu noy emancipaciji. Koncem 19-ogo i na po etku 20-ogo stol tja vzniklo mnoho novyh slovjanskyh dr жав. Mnogonarodne dr жавy se posl  razpada SSSR, Jugoslavije i  ehoslovakije v 1990-yh l tah pr m nili na samostojne jedinonarodne dr жавy. Toliko Lu i ski Srbi dnes ne imaju  svoju narodnu dr жавu.

Dnes Sloviani tr bujut novu strategi nu metu, ktora by byla orientovana do budou nosti i ktora by reflektovala nove udobnomo nosti i nove grozby.

nova strategija do budou nosti

Jedina mo na nevojnova strategija modernyh slovjanskyh narodov dr  ea na e kulturne nasl dstvo i identiu nost jest **sorabota s drugymi civilizovanymi narodami.**

D lati n kaku slovjansku alternativu (praktiu no to zna i opoziciju) protiv globalnoj civilizaciji by Slovanov stavilo do **vojnovogo konflikta s globalnoju civilizaciju** i do nasl dnoj **separacije** i **segregacije**, ktora by byla mnogo blizka pesimistiu noy progno   muslimskoj budou nosti. My ne mo  emo sebe obstupiti sentimentom po idealizovanoj pro losti n kakogo «*zlatogo v ka*» i staviti se do opozicije protiv «*fa istiu nomu i bezbo nomu*» modernomu sv tu.

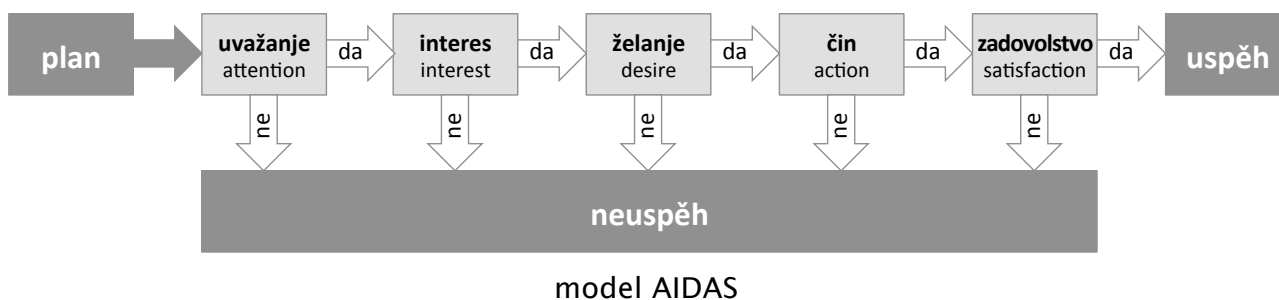
Taka opozicija praktiu no by byla usiljem na povratno putovanje do fiktivnoj pro losti, ktora by zna ila konec slovjanskogo vkladu do razvoja modernogo sv ta i odkryla by Pandorinu krabku s konspira nymi teorijami o globalnom zagovoru protiv Slovanam.

kakoju taktikoju?

Taktika jest praktiu ny pristup do realizacije strategi noy mety, ktora jest tvorjena mno inoju razli nyh praktiu nyh podrobno kontrolovanyh projektov.

AIDA¹ sut v kratkosti  etyri anglijske slova: *attention – interest – desire – action*. Jest to model popisuvaju i proces raboty marketingovoj reklamy ili propagacije i jest to dobro koristimy priru nik na planirovanje i kontrolirovanje spole enskyh projektov. Model AIDA (raz irjena jeho varianta jest AIDAS) tvori nasl dstvo postupnyh krokov, ktoryh jest tr ba do usp  ha projekta. Vsaky postupny krok jest kritiu no va ny i jeho neusp  h jest neusp  hom vsego projekta.

¹ AIDA Model [<http://www.mindtools.com/pages/article/AIDA.htm>]

1. **uvažanje** (A - *attention*) Smyslom tutogo kroka jest privabiti vnimanje ljudij webovymi stranicami, tlačenymi medijami, televizijeju i radiom, i personalnymi kontaktami (prijatelji, sosědi). Tu trěbujemo koristiti netoliko **pristupajuču taktiku**, v ktoroj davajemo svobodny pristup k centralno zapisanym informacijam (napr. k publičnym webovym stranicam, ktore čitatelj trěbuje sobě pogledati i odkryti), ale ješče **distributivnu taktiku**, v ktoroj jest informacija adresno razsylna od autorov k potencialnym zainteresovanym čitateljam (napr. e-pošta).
2. **interes** (I - *interest*) Smyslom tutogo kroka jest u ljudij vzbuditi interes, da by oni přeměnili svoje vnimanje, že by oni sami znali i odkryvali naše informačne iztočniky.
3. **želanje** (D - *desire*) Smyslom tutogo kroka jest u ljudij vzbuditi želanje učestvovati, da by oni hotěli našu strategičnu metu aktivno podporiti.
4. **čin** (A - *action*) Smyslom tutogo kroka jest realne učestvovanje ljudij napri-
měr na konferenciji, naučnoj ili kulturnoj akciji, kupovanje knig, itd.
5. **zadovoljstvo** (S - *satisfaction*) Smyslom tutogo kroka jest znati realny rezul-
tat projekta. Úspěh projekta dělajut jeho učestniki, ktorí sut s projektom za-
dovoljeni, hočut jeho prodolženje, i oni sami rekomendujut drugim ljudjam
účestvovati v projektu. Tuto jest mnogo važne do novyh naslědnyh projektov,
bo jih može podporiti ili komplikovati.

medžunarodny festival Dni slovjanskoj kultury

Glavnym organizatorom festivala jest češko družstvo Slovanská unie z. s., koro
naleži do najstarših slovjanskyh družstev Češskoj republiky. Družstvo bylo os-
novano lětom 1992 češskym pisatelem Aleksejem Pludekom i svoju tradiciju
bere od Prvogo slovjanskogo sjezda lětom 1848 v Prage, na ktorom učestvovali
znajeme lica medžunarodnogo slovjanskogo dviženja i ktoromu předsědal otec
češskogo naroda i osnovatelj vseslovjanskogo dviženja František Palacký. Druž-
stvo jest samostojno juridično lico IČ 48133396, koro jest aktivno na teritoriji
Češskoj republiky pod češskym zakonodatelstvom. U kulturnoj agentury Europ-
skoj komisije EACEA (Education, Audiovisual and Culture Executive Agency of

the European Commission) jest registrovano pod partnerskym kodom 923564549 i jest kontaktnym licom za Češku republiku u Medžunarodnoj ustanovy Forum slovjanskyh kultur v Ljublaně v Sloveniji.

Medžunarodny festival Dni slovjanskoj kultury vznikl iz aktualnoj potrebnosti bolšego medžunarodnogo sobytja na temu kulturnyh i historičnyh korenov vsih slovjanskyh krajin i narodov v terminu konca maja i počatka juna i potrebnosti koristiti tradiciju slovjanskoj kultury, pismenosti i vzajemnosti s otkazom naslědstva misije svetyh Cirila i Methodija do generovanja novyh kulturnyh projektov. Pozitivne rezultaty prvych lět festivala i sorabota znajemyh lic slovjanskoj kultury i nauky dali možnosť do uspěšnogo razvitja tutogo projekta i jeho zaključenja do strategičnogo plana medžunarodnoj organizacije Forum slovjanskyh kultur na lěta 2017-2021.

Strategične cělje festivala sut:

1. Prostor za prezentaciju kulturnogo naslědstva slovjanskyh narodov. Program festivala jest naměrjeny na prezentaciju registrovanogo materijalnogo i nematerijalnogo naslědstva do UNESCO. Festival imaje poddrženje od ministerstev kultury, ambasad slovjanskyh krajin, slovjanskyh kulturnyh centrov i medžunarodnyh organizacij.
2. Atraktivno weekendovo multižanrovo sobytje s vysokym turističnym potencialom v tradičnoj historičnoj lokalitě Velikoj Moravy i upotrěbjenje jejinyh priborov (Event Centrum Staré Město, velikomoravsky Archeoskanzen Modrá, religijno putovno město i bazilika Velehrad, Muzej Velikoj Moravy, Areal Rochus, Moravsky zemsky muzej, itd). Program festivala 2016 iměl približno 50 akcij (kino, teatro, ekspozicije v muzejah, folklor, besedy s ekspertami...), ktore vidělo pribl. 2.500 posětiteljev. Festival 2017 iměl približno 3.000 posětiteljev, ale něktore festivalom otvorjene ekshibicije v muzejah budut přetrvati do Septembra 2017 i jihna kolikost posětiteljev može byti bolše od 100.000. Na Dnjah poljskoj i hrvatkoj kultury byli kromě drugyh veleposlanica Poljskoj republiky v ČR g-ža Ines Troha, poslanica i sovětnica ambasady Poljskoj republiky v ČR g-ža Marzena Ewa Krajewska, govorca Hrvatskoj akademije nauk i umětnostij prof. Marijan Lipovac i direktorica medžunarodnogo Forumu slovjanskyh kultur g-ža Andreja Rihter.
3. Kulturny most medžu slovjanskym severom i jugom. Festivalova dramaturgija jest vsekako lěto osnovana na prezentaciji kulturnyh tradicij jednogo severnogo i jednogo južnogo slovjanskogo naroda i jihnem prinosu do tvorjenja evropskoj civilizacije. Lětom 2015 to byli Rusyni i Makedonci, lětom 2016 to byli Slovaki i Slovenci, lětom 2017 to byli Poljaki i Hrvati, i lěto 2018 bude o kulturě Čehov i Lužičskyh Srbov i južnyh Srbov.

Uspěh festivala tvori možnosť razširjenja tutogo modela i tradicije do drugyh slovjanskyh krajin, najmě v sorabotě s Forumom slovjanskyh kultur.

naučná konferencia o medžuslovjanskom jazyku – CISLa 2017

Četvrto léto medžunarodnogo festivala Dnov slovjanskoj kultury bylo posvečeno poljskoj i hrvatskoj kulturam. Četyri dny od 1-ogo do 4-ogo junija 2017 tuto go festivala byli organizovane na tradičnom městě aglomeracije Velehrad, Modrá, Staré Město i Uherské Hradiště, ktorí sut blizko sojedinjene s historijeju Velikoj Moravy i dějanjem slovjanskyh učiteljev svetyh Cirila i Methodija. Do programa festivala byla od 1-ogo do 2-ogo junija 2017 priključena naučná konferencia CISLa (*Conference on InterSlavic Language*), która byla prvym medžunarodnym naučnym zasědanjem ljudij, ktorí mnogo lět sorabotajut na Internetu v oblasti slavistiky i lingvistiky, i strětili se v konferenčnom centru (Event-Centrum) grada Staré Město bliz pametniku-muzeja Velikoj Moravy i modernoj crkvi Svetogo Duha.

Smyslom konferencie CISLa bylo strětiti jedin drugogo, bezposrědny obměn pogledov, vzajemna inspiracija, i glubočejša sorabota do dalěčejšego razvitja našego občego interesa, kotorymi sut skonstruovane jazyky vključajuchi možnosť jih širjenja do praksi. Konferencia CISLa 2017 otvorila prostor do besědy na izražěnja inovativnyh mněnjij do mežunarodnoj komunikacije slovjanskyh narodov v uslovjah modernogo globalizirovanogo světa. Léto 2017 jest takožě godinoju lingvistov, meždu kotorymi UNESCO proslavuje dvě velike jubileje: 100 lět od smrti Ludwika Zamenhafa - poljskogo tvorca Esperanta, i 400 lět od smrti hrvatskogo naučnika, techničskogo izmyslitelja i lingvista Fausta Vrančiča, kotory jest takožě autorom prvogo slovnika hrvatskogo jazyka i tvorcem pravopisanja, kotoro se dodnes koristi v madjarskom jazyku. Radi tomu konferencia CISLa 2017 byla posvečena tutym dvom osobnostjam.

Na konferenciji aktivno rabotalo 64 ljudij zainteresovanyh do medžuslovjanskoj komunikacije i ekspertov (lingvisti, slavisti, historiki, univerzitetni profesori, členi narodnyh akademij nauk, studenti univerzitetov ...) iz 12 različnyh držav světa, 7 slovjanskyh (alfabetično: Bulgarija, Čehija, Hrvatska, Poljska, Russija, Slovakiya, Slovenija) i 5 neslovjanskyh (Čina, Hispanija, Hollandija, Italija, Němcija). Na konferenciji jesmo besědovali slědujuče předměty: Jazyčne problemy v gradžanskoj participaciji, e-demokraciju, převod znanostij, komunikačne udobnomožnosti do specifičnyh oblastij ekonomije različnyh držav, kako jest turistika i digitalna ekonomija, i možnosti podpory koristenja skonstruovanyh zonalnyh jazykov za pobudženje razvitja evropskoj identičnosti i solidarity.

V programu konferencie byla takožě prezentacija projekta Ambasada slovjanskoj mladeži, kotory podgotovuje slovjansko gymnazijum (srědna škola) v Bratislavě s pomočju poljskyh i ruskyh ekspertov na odkryto obrazovanje. Delegacija iz Ambasady slovjanskoj mladeži iměla 7 ljudij: 4 ruskyh, slovačskyh i poljskyh ekspertov, doktorov nauky, i 3 studenty gymnazija.

Konferenciju podporil češsky režiser i tvorca filmov Václav Marhoul, kotory koristi medžuslovjansky jazyk do svojego novogo filma «*Kolorovana ptica*» popi-

syvajúci ťažký život dieťa v čase druhej svetovej vojny, i pozdravil nás svojimi slovami: «Pozdravujú všetkých účastníkov lingvistickej konferencie i festivala poľskej i hrvatskej kultúry. Želajú Vam, da by ste sa na vsem kultúrno dohodli i spoločne seba porozumeli.»

Interesným obsahom programu konferencie boli vedecké besedy i prezentácie na tému najstarších slovanských legend, konkrétne o predkoch českého, poľského, i ruského národov, ktorí - ako každé legendy - boli narodení i žili v oblasti dnešného hrvatského mesta Krapina. Doplňením konferencie bolo mnoho zaujímavých vystúpení prof. Ľudka Galušky z Moravského zemského múzeja, ktorý účastníkom konferencie priblížil lokalitu konferencie - mesto Staré Město i jeho Genius Loci úzko viazaný na život svätých Kyrilla i Methodija. V Múzeu Veľkej Moravy sme poznali život starých Slovanov i najnovšie archeologické objavy.

Naša konferencia bola prvým oficiálnym i verejne otvoreným zasadnutím, na ktorom znel i bol využívaný medzioslovanský zonalný jazyk, ktorý sa osvedčil byť nástrojom do písania i besedy pričítajúcim vedecké témy ako napr. história, lingvistika či pedagogika. Obač na konferencii boli ľudia z 7 rôznych slovanských krajín, dostatočne bolo prekladať prezentácie i diskusiu toľko do jedného jazyka zrozumiteľného všetkým: medzioslovanského. Dostali sme skúsenosť, že keď prezentácia je písaná v medzioslovanskom jazyku, hovorca môže prezentovať v svojom rodnom slovanskom jazyku bez prekladateľa. Týmto princípom bude treba držať v budúcich zasadnutiach.

Slavic Cultural Diplomacy - SWOT analysis, strategy and tactics to the future, Slavic Union activities

This paper describes methods and tools of the Slavic cultural diplomacy, which aim to improve the current status of Slavic nations in the context of today's globalized world. The first part is explaining the need for Slavic cultural diplomacy followed by an all-Slavic analysis of internal and external factors that cause the present dangerous situation. The following text is an overview of theoretical research and practical international projects that could be used.

The main part of this paper is a detailed SWOT analysis and a proposal for a new Slavic strategy for the future. This paper describes the AIDAS method of managing individual projects and, in the formulation of general strategy, uses the J.W. Berry's acculturation hypothesis about four variants of intercultural and international relations. This paper reflects the author's practical experience in the recent all-Slavic movement and supports the idea of better peaceable Slavic involvement in the processes of building the modern globalized world. There is an appendix to the program objectives of the Slavic Union at the end of this paper.

keywords: cultural diplomacy; SWOT analysis; AIDAS model; Slavic Union in the Czech Republic; Conference on Interslavic Language; days of Slavic culture